

Erasmus+

GEMO

Give Them A Chance

ZBORNIK OB ZAKLJUČKU PROJEKTA

LJUDSKA UNIVERZA LENDAVA
NÉPI EGYETEM LENDVA

ZVEZA ROMOV
SLOVENIJE

PUČKO
OTVORENO
UČILIŠTE
ČAKOVEC

CENTAR ZA
CJELOVITNO
UČENJE

UZOR

Podatki o projektu:

Projekt: Give them a chance!

Akronim projekta: GEM

Program: Erasmus+

Številka projekta: 2016-1-SI01-KA204-021624

Trajanje projekta: 01/11/2016 – 31/08/2019

Koordinator projekta: Ljudska univerza, Zavod za izobraževanje odraslih in mladine Lendava

Informacije o priročniku:

Naslov priročnika: Priročnik za izvajalce strokovnega usposabljanja izobraževalcev odraslih, ki poučujejo odrasle Rome

Partnerji v projektu:

- Ljudska univerza, Zavod za izobraževanje odraslih in mladine Lendava,
- Zveza Romov Slovenije,
- Pučko otvoreno učilište Čakovec,
- Udruga za obrazovanje Roma Orehovica,
- AMRITA Obk. Pécs.

Avtorji priročnika: Dragica SMEJ, Sonja FEHER, Jožek HORVAT MUC, Monika SANDRELI HORVAT, Mario ZAMUDA, Dragan IGNAC, Anikó ORSOS, Rahela HOJNIK KELENC.

Založnik: LU Lendava

Lektorica: Rahela HOJNIK KELENC/Jasna CIGUT

Prevod v hrvaščino: Mario ZAMUDA

Prevod v madžarščino: Borut ŠANTAK

Lektorica za madžarščino: Kristina SZŐKE

Oblikovanje in postavitev: Sven SARJAŠ

Tisk: AIP Praprotnik

Naklada: 150

Leto: 2018

1. O PROJEKTU

POVZETEK PROJEKTA

V okviru projekta Give them a chance (akronim GEM) smo projektni partnerji iz Slovenije, Madžarske in Hrvaške pripravili program usposabljanja za učitelje, ki v različnih programih izobraževanja in poklicnega usposabljanja za odrasle poučujejo pripadnike romske etnične manjšine. Izobraževalci odraslih, ki delujemo na območjih, kjer živijo pripadniki romske etnične manjšine in slednje vključujemo v različne programe izobraževanja, smo že dalj časa v okolju zaznavali potrebo po razvoju in dvigu kompetenc izobraževalnega osebja (učiteljev), ki poučujejo v programih izobraževanja odraslih pripadnike romske etnične manjšine, saj smo se nenehno srečevali z enakimi težavami, in sicer:

- a. z visokim osipom pripadnikov romske etnične manjšine, tako v programih formalnega izobraževanja kot poklicnega usposabljanja;
- b. neuspešnostjo odraslih Romov v vseh oblikah izobraževanj in usposabljanj, pa tudi z izjemno skromnimi učnimi dosežki;
- c. opustitvijo izobraževanja zaradi različnih vzrokov (slabo razumevanje jezika večinskega naroda in skromen besedni zaklad, težave z grafomotoriko, nemotiviranost zaradi drugega sistema vrednot, nizka samopodoba...).

Uspeh v izobraževanju je pri odraslih Romih mnogokrat odvisen od njihove motiviranosti za obiskovanje programa. Romi vsako situacijo, v kateri se znajdejo, doživljajo izjemno čustveno, zaradi tega je potrebno delati z njimi, tudi v izobraževanju, izjemno subtilno, predvsem pa jim je potrebno nuditi veliko stopnjo razumevanja in jih sprejemati z vsemi njihovimi posebnostmi, kar pa marsikateremu učitelju v izobraževanju odraslih povzroča težave. Veliko učiteljev, ki poučujejo v naših programih, nima konkretnih izkušenj s poučevanjem odraslih pripadnikov romske etnične manjšine. Noben formalni program izobraževanja, po katerem se izobražujejo bodoči učitelji, ne daje »znanja«, kako poučevati pripadnike različnih ranljivih skupin in ob tem upoštevati vse njihove družbene, socialne in jezikovne specifičnosti. Prav zaradi tega smo se partnerji v projektu, LU Lendava, POU Čakovec, Amrita obk Pécs, UZOR Orehovica in Zveza Romov Slovenije odločili, da za izobraževalno osebje pripravimo program usposabljanja in na tak način prispevamo k razvoju kompetenc za delo z odraslo romsko populacijo, tako pa na posreden način pripomoremo k večji uspešnosti odraslih Romov v programih formalnega in neformalnega izobraževanja ter poklicnega usposabljanja za odrasle.

V ta namen smo pred pripravo programa usposabljanja opravili obširno raziskavo ter izdelali analizo potreb, saj smo le na tovrsten način lahko zagotovili pripravo kakovostnega programa usposabljanja za dvig kompetenc izobraževalnega osebja, ki poučujejo v programih izobraževanja odrasle Rome, slednjega pa smo implementirali v pilotnih izvedbah programa

Give them a chance!

usposabljanja, v katerega smo vključili izobraževalce odraslih. V okviru projekta so odrasli Romi, ki se izobražujejo, pripravili Manifest učečih se Romov, v katerem so zapisali, kakšnega znanja, učenja in poučevanja si želijo.

Zagotovo pa je v okviru projekta največjo medijsko pozornost požela zgodba Preprosto enostavno, čas je za spremembe, ki jo je napisal Sandi Horvat, eden izmed redkih pripadnikov romske etnične manjšine, ki je zaključil magistrski študij. V zgodbi je opisal vse vzpone in padce v življenju, predvsem pa tiste povezane z izobraževanjem. Zgodba je v prvi vrsti namenjena izobraževalcem odraslih, ki naj bi preko nje skušali razumeti, s kakšnimi ovirami se na svoji izobraževalni poti srečujejo pripadniki romske etnične manjšine.

Partnerstvo, ki smo ga oblikovali v projektu, ni bilo ustvarjeno samo za potrebe projekta, saj naše sodelovanje poteka že daljši čas, vendar smo kot partnerji šele sedaj dozoreli do te mere, da smo si drznili z našim znanjem in izkušnjami pristopiti k uresničevanju tako velike in pomembne ideje, predvsem za romsko skupnost. Naša želja ni bila samo usposobiti in razviti kompetenc učiteljev za delo z odraslimi pripadniki romske etnične manjšine, ampak na tak način vplivati na opolnomočenje pripadnikov romske etnične manjšine na področju izobraževanja. Partnerje pa nas ne veže samo skupna ideja, ampak skupna preteklost in kulturno-zgodovinska osnova.

SAŽETAK

Projektni partneri iz Slovenije, Mađarske i Hrvatske su u sklopu projekta Give them a chance (akronim GEM) pripremili program osposobljavanja za predavače koji u različitim programima obrazovanja i stručnog osposobljavanja poučavaju pripadnike romske nacionalne manjine. Predavači koji rade u obrazovanju odraslih Roma i uključuju ih u različite programe obrazovanja, već duže vremena osjećaju potrebu za razvojem i podizanjem vlastitih kompetencija, jer se neprestano susreću s jednakim problemima i to:

- a. velikim odustajanjem romske manjine, kako u programima formalnog obrazovanja tako i u programima stručnog osposobljavanja;
- b. neuspjehom odraslih Roma u svim oblicima obrazovanja i osposobljavanja kao i s iznimno niskim postignućima učenja
- c. odustajanjem od obrazovanja zbog različitih razloga (slabo razumijevanje jezika većinskog stanovništva i skromnog fonda riječi, problema s grafomotorikom, nemotiviranošću zbog drukčijeg sustava vrijednosti, niskog samopoštovanja...)

Give them a chance!

Uspjeh u obrazovanju odraslih Roma često ovisi o njihovoj motivaciji za pohađanje programa. Romi svaku situaciju u kojoj se nađu doživljavaju vrlo emotivno, zbog čega im je potrebna sustavna podrška, a naročito u obrazovanju u obrazovanju što mnogim predavačima u obrazovanju odraslih uzrokuje probleme. Mnogo predavača koji rade s odraslim Romima nema konkretnih iskustava u poučavanju romske manjine. Nijedan formalni program obrazovanja prema kojem se obučavaju budući učitelji ne daje "znanja" na koji način poučavati pripadnike različitih ranjivih skupina i uz to prihvaćati sve njihove društvene, socijalne i jezične specifičnosti. Zbog toga su projektni partneri LU Lendava, POU Čakovec, Amrita Obk Pecs, Uzor Orehovica i Savez Roma Slovenije odlučili za obrazovne djelatnike pripremiti program osposobljavanja i na taj način doprinijeti razvoju kompetencija za rad s odraslom romskom populacijom, tako da na posredan način pomognemo većem uspjehu odraslih Roma u programima formalnog i neformalnog obrazovanja i stručnog osposobljavanja za odrasle.

U tu svrhu smo prije pripreme programa osposobljavanja napravili opširno istraživanje i izradili analizu potreba, jer smo na taj način mogli osigurati pripremu kvalitetnog programa osposobljavanja za podizanje kompetencija predavača koji poučavaju odrasle Rome u programima obrazovanja. Program smo implementirali u pilotnoj provedbi u koju smo uključili predavače iz programa obrazovanja odraslih. U okviru projekta su odrasli Romi koji se školuju pripremili Manifest Roma u poučavanju u kojem su napisali kakva znanja, učenje i poučavanje žele.

Zasigurno je najveću medijsku pozornost zauzela priča "Naprosto jednostavno, vrijeme je za promjene", koju je napisao Sandi Horvat, jedan od rijetkih pripadnika romske manjine koji je završio magistarski studij. U priči je opisao uspone i padove u životu, ponajprije one povezane s obrazovanjem. Priča je ponajprije namijenjena predavačima u obrazovanju odraslih koji će čitajući probati razumjeti s kakvim se problemima na svojem putu susreću pripadnici romske manjine.

Partnerstvo koje smo oblikovali u projektu nije bilo stvoreno samo za potrebe projekta, već traje mnogo duže, samo što smo kao partneri tek sada bili dovoljno spremni da na temelju našeg znanja i iskustva pristupimo ostvarenju tako velike i važne ideje, ponajprije za romsku zajednicu. Naša želja, nije bila samo osposobiti i razviti kompetencije predavača za rad s odraslim pripadnicima romske nacionalne manjine, već na taj način utjecati na osiguravanje pomoćnika pripadnika romske manjine na području obrazovanja. Partnere ne povezuje samo zajednička ideja, nego i zajednička povijest i kulturno-povijesna osnova.

A PROJEKTRŐL

A Give them a chance (GEM) projekt keretében szlovéniai, magyarországi és horvátországi partnerek egy továbbképzési programot alkottunk meg azok a tanárok számára, akik a különböző felnőttképzési oktatási és szakképzési programokban oktatnak, amelyekben a roma közösség tagjai is részt vesznek. A romák lakta területek felnőttképzői már hosszabb ideje felismertük a szükségét annak, hogy fejleszteni kell a romákat is oktató képzési szakkáder (tanárok) kompetenciáit, hiszen folyamatosan hasonló nehézségekkel találkoztunk, és pedig:

- a. a roma közösség tagjai magas számú lemorzsolódásával, mind a formális, mind pedig a nonformális oktatási és szakképzési programokban;
- b. a felnőtt romák sikertelenségével minden oktatási és képzési folyamatban, valamint a kifejezetten gyenge tanulási eredménnyel;
- c. a képzés elhagyásával, ami különböző okok miatt lép fel (a többségi nemzet nyelvének gyenge ismerete és csekély szókincs, grafomotorikai nehézségek, a különböző értékrendből eredő motiválatlanság, alacsony önbecsülés és önkép...).

A felnőtt romák esetén a képzési és oktatási siker gyakran a programok látogatásával kapcsolatos motiváltságuktól is függ. A romák minden szituációt kifejezetten érzelmi alapon kezelik, emiatt pedig gyakran, az oktatásban és képzésben is, tapintatosan kell dolgozni velük, főképp pedig nagy mértékű megértést kell mutatni, valamint elfogadni őket minden különlegességükkel együtt, ez pedig sok felnőttképző tanár számára gondot jelent. Sok, a programjainkban is oktató tanár nem rendelkezik konkrét tapasztalattal, miként oktatni a felnőtt romákat. Egy formális tanárképző program sem ad ismereteket és tudást arról, hogyan oktatni a kiszolgáltatott csoportok tagjait, valamint figyelembe venni azok összes társadalmi, szociális és nyelvi specifikumát. Emiatt a projektpartnerek – Népi Egyetem Lendva, Pučko otvoreno učilište Čakovec-Csáktornya, Amrita obk Pécs, UZOR Orehovica és a Szlovén Roma Szövetség – úgy döntöttünk, hogy elkészítünk egy képzési programot és így hozzájárulunk a felnőtt romák oktatásához szükséges kompetenciák fejlesztéséhez, valamint közvetett módon hozzájárulunk a felnőtt romák sikerességének a növeléséhez, mind a formális, mind pedig a nonformális oktatási és szakképzési programokban.

Ebből a célból, még a program elkészítése előtt egy széleskörű felmérést és szükségleti elemzést készítettünk, hiszen csak így tudtuk biztosítani a felnőttképzők kompetenciái növelését fejlesztő minőséges program elkészítését, a programot pedig kísérleti módon, a felnőttképzők bevonásával megvalósítottuk. A projekt keretében a képzésekben résztvevő felnőtt romák elkészítették A tanuló roma közösség manifesztumát, amelyben megfogalmazták, milyen tudást, tanulást és oktatást szeretnének.

Give them a chance!

A projekt keretében pedig a média által a legnagyobb figyelmet Sandi Horvat Szimplán egyszerű c. története kapta. Sandi az egyik ritka roma, aki sikeresen befejezte az egyetemi mesterképzést. A történetben megírta élete mélypontjait és tetőfokait, különösen az oktatással kapcsolatos tapasztalatait. A történet főképp a felnőttképzésben oktató tanároknak szól, akik általa megérthetik, milyen akadályokkal találkozhatnak a roma etnikai csoport tagjai az oktatásuk és képzésük során.

A projektben megalakult partnerség célja nem csak a projekt időtartamára vonatkozik, hiszen az együttműködésünk már hosszabb ideje folyik, de projektpartnerként most értünk oly mértékben össze, hogy mertük tudásunk és tapasztalataink által vállalni az ilyen, a roma közösség számára nagy és fontos ötlet megvalósítását. A kívánságunk nem csak a felnőtt romákkal foglalkozó tanárok kompetenciáinak a fejlesztése volt, hanem ilyen módon elősegíteni a romák részvételét az oktatásban és képzésben. Bennünket, partnereket, pedig nem csak a közös ötlet köt össze, hanem a közös múlt és a kulturális és történelmi alapok is.

2.

**PREDSTAVITEV PROJEKTHIH
PARTNERJEV**

LJUDSKA UNIVERZA, Zavod za izobraževanje odraslih in mladine Lendava, Slovenija

LJUDSKA UNIVERZA LENDAVA
NÉPI EGYETEM LENDVA

Ljudska univerza, Zavod za izobraževanje odraslih in mladine Lendava je javni zavod, ki je bil ustanovljen leta 1959. Poslanstvo Ljudske univerze Lendava temelji na visoki kakovostni izobraževalnih storitev z namenom doseganja čim večjega števila zadovoljnih udeležencev različnih izobraževanj in usposabljanj. Vizijo pa smo si zadali takole: »V prihodnosti želimo utrditi našo vlogo na področju izobraževanja odraslih v regiji, predvsem s pomočjo domačih in tujih partnerjev, s katerimi sodelujemo pri različnih projektih ter s širjenjem že obstoječe izobraževalne ponudbe.« Pri delu zaposleni na Ljudski univerzi Lendava gojimo naslednje vrednote:

- kakovost,
- prijaznost,
- posluh,
- prilagodljivost,
- profesionalnost.

Ljudska univerza Lendava sledi novostim na izobraževalnem področju in ob formalnih in neformalnih oblikah izobraževanja izvaja tudi programe vseživljenjskega učenja. Tako si lahko naši slušatelji pridobivajo znanja v okviru naslednjih izobraževalnih oblik:

- izobraževanje za pridobitev izobrazbe,
- poklicno-tehniškega izobraževanja,
- poklicnega izpopolnjevanja in usposabljanja,
- računalniškega izobraževanja,
- izobraževanja za pridobitev nacionalnih poklicnih kvalifikacij,
- splošnega izobraževanja.

V šolskem letu 2005/2006 se je LU Lendava pridružila projektu POKI – Ponudimo odraslim kakovostno izobraževanje, ki ga ob podpori MŠŠ in ESS razvija Andragoški center Slovenije z namenom, da bi izboljšali kakovost v izobraževanju odraslih. Tako je LU Lendava že od leta 2006 nosilka zelenega znaka POKI, ki dokazuje, da vsi zaposleni sistematično skrbimo za razvoj kakovosti izobraževanja v našem javnem zavodu.

Ker je Ljudska univerza Lendava bila do leta 2010 že dobro vpeta v proces POKI, smo se odločili, da naše znanje o presojanju kakovosti v izobraževanju odraslih razširimo z vključitvijo v projekt Svetovalec za kakovost v izobraževanju odraslih, ki ga je ACS razvil ob podpori MŠŠ in ESS.

Leta 2011 smo se tako priključili novemu projektu, ki se nanaša na presojanje kakovosti v izobraževanju odraslih ter tako postali eden izmed členov Omrežja svetovalcev za kakovost v izobraževanju odraslih. Omrežje, v katerem trenutno deluje 23 usposobljenih svetovalcev, je nosilec poglobljenega znanja o kakovosti, spodbujevalec in središče iskanja pristopov za boljše izobraževanje odraslih v svojih organizacijah, hkrati pa tudi povezovalac različnih organizacij za izobraževanje odraslih pri iskanju odgovorov na to, kaj je kakovostno izobraževanje

Give them a chance!

odraslih. Osnovni namen projekta pa je usposobiti svetovalca za kakovost, ki bo v organizaciji zaposlenim in partnerjem svetoval na področju dela za kakovost in jih spodbujal k vpeljavi izboljšav.

Ljudska univerza Lendava v svoje programe izobraževanja in poklicnega usposabljanja že vrsto let vključuje pripadnike romske etnične manjšine. Naš cilj je, da si Romi pridobijo vsaj osnovna znanja, ki jim bodo koristila pri njihovem opolnomočenju in vraščanju v širšo družbeno skupnost.

Delo LU Lendava, predvsem pa uspehe, ki so jih v izobraževalnem procesu v njihovi ustanovi dosegli posamezni pripadniki romske etnične manjšine, je predstavila na kar nekaj mednarodnih konferencah, mnogokrat pa govori na različnih okroglih mizah in posvetih tudi o motivaciji za izobraževanje ranljivih skupin in o posebnostih, na katere morajo pri izobraževanju slednjih biti pozorni izobraževalci odraslih.

Od leta 2017 LU Lendava izvaja projekt Večnamenski romski center Dolinsko, v okviru katerega skrbi za opolnomočenje pripadnikov romske skupnosti na različnih področjih življenja. Projekt je do danes dosegel kar nekaj uspehov, zagotovo pa je eden izmed večjih bil postavitev večnamenskega prostora v romskem naselju Dolga vas.

LJUDSKA UNIVERZA, Zavod za obrazovanje odraslih i mladih Lendava, Slovenija

Ljudska univerza, Zavod za obrazovanje odrasli i mladih je javna ustanova koje je osnovana 1959. godine. Misija Ljudske univerze Lendava temelji se na visokoj kvaliteti obrazovnih usluga s ciljem postizanja visokih obrazovanih standarda i što većeg broja zadovoljnih polaznika različitih programa obrazovanja i osposobljavanja. Vizija je sljedeća: "U budućnosti želimo potvrditi našu ulogu u području obrazovanja odraslih u regiji, ponajprije pomoću domaćih i stranih partnera, s kojima surađujemo na različitim projektima i širenju već postojeće obrazovne ponude." U radu, zaposlenici na Ljudskoj univerzi gaje sljedeće vrijednosti:

- kvalitetu,
- ljubaznost,
- poslušnost,
- prilagodljivost,
- profesionalnost;

Ljudska univerza Lendava slijedi novitete na obrazovnom području i osim formalnih i neformalnih obrazovanih programa, provodi i programe cjeloživotnog učenja. Tako njihovi polaznici unapređuju znanje u okviru sljedećih obrazovnih oblika:

- Obrazovanja za dobivanje znanja
- Stručno-tehničko obrazovanje
- Stručno usavršavanje i osposobljavanje
- Informatičko obrazovanje
- Obrazovanje za stjecanje nacionalnih strukovnih kvalifikacija

Give them a chance!

- Opće obrazovanje

U školskoj godini 2005./2006. se je LU Lendava priključila projektu POKI – Ponudimo odra-
slim kvalitetno obrazovanje, čiji je cilj uz pomoć MZO i ESF razviti Andragoški centar Slovenije
s namjerom da se poboljša kvaliteta u obrazovanju odraslih. Tako je LU Lendava već od 2006.
nositelj zelenog znaka POKI, koji dokazuje da svi zaposleni sistematski brinu za razvoj kvalitete
obrazovanja u njihovoj ustanovi.

Pošto je LU Lendava do 2010. već imala mnogo iskustva s projektom POKI, odlučili su da
svoje znanje o prosuđivanju kvalitete u obrazovanju odraslih, rašire uključanjem u projekt
Savjetnik za kvalitetu u obrazovanju odraslih kojeg je ACS razvio uz potporu MZO i ESF-a.

Godine 2011. uključili su se u novi projekt koje se odnosi na prosuđivanje kvalitete u obra-
zovanju odraslih i tako postali jedna od članica Mreže savjetnika za kvalitetu u obrazovanju
odraslih. Mreža u kojoj trenutno djeluju 23 osposobljena savjetnika nositelj je proširenog zna-
nja o kvaliteti, poticatelj i središte traženja pristupa za bolje obrazovanje odraslih te ujedno i
poveznica različitih organizacija za obrazovanje odraslih koje traže odgovor na to što je kva-
litetno obrazovanje odraslih. Osnovna namjena projekta je osposobiti savjetnike za kvalitetu,
koji će u organizaciji zaposlenima i partnerima savjetovati na području rada za kvalitetu i
poticati ih na poboljšanje.

LU Lendava u svoje programe obrazovanja i stručnog osposobljavanja već više godina uk-
ljučuje pripadnike romske nacionalne manjine. Njihov cilj je da Romi steknu barem osnovna
znanja koja će im koristiti u savjetovanju i vraćanju u širu društvenu zajednicu.

Rad LU Lendava, a ponajprije uspjesi koje su u obrazovnom procesu u njihovoj ustanovi
postigli pojedini pripadnici romske nacionalne manjine, predstavljeni su na nekoliko među-
narodnih konferencija, a mnogo su puta bili i tema na okruglim stolovima i savjetovanjima
o motivaciji za obrazovanje ranjivih skupina i o posebnostima na koje moraju u obrazovanju
istih biti pozorni predavači u obrazovanju odraslih.

Od 2017. LU Lendava provodi projekt Višenamjenski centar Dolinsko u okviru kojeg se bri-
ne z savjetovanje pripadnika romske zajednice na različitim životnim situacijama. Projekt je
do danas postigao nekoliko uspjeha, a jedan od najvećih je bilo postavljenje višenamjenskog
prostora u romskom naselju Dolga Vas.

NÉPI EGYETEM, Felnöttek és Fiatalok Továbbképző Intézete Lendva, Szlovénia

A Népi Egyetem Felnöttek és Fiatalok Továbbképző Intézete Lendva közintézet 1959-ben
volt megalapítva. A lendvai Népi Egyetem küldetése a magas minőségi szintű képzési szol-
gáltatásokon alapul, célja pedig, hogy a különböző képzési programokat minél több elége-
dett résztvevő fejezze be sikeresen. A vízióinkban így fogalmaztuk meg: „A jövőben szeretnénk
megerősíteni szerepünket a felnőttképzés területén a régióban, különösen a hazai és külföldi
partnerek segítségével, akikkel különböző projektek keretében együttműködünk, valamint a
már meglevő képzési kínálat terjesztésével.”

Give them a chance!

Munkánk során a lendvai Népi Egyetem dolgozói a következő értékeket közvetítjük:

- minőség,
- kedvesség,
- meghallgatás,
- alkalmazkodás,
- szakmaiság.

A lendvai Népi Egyetem követi az oktatás és képzés terén jelentkező újdonságokat, a formális és a nonformális képzési programok mellett pedig az egész életen át tartó tanulási programokat is megvalósít. Így a hallgatóink a következő oktatási és képzési területeken szerezhetnek ismereteket:

- képzettség megszerzéséhez szükséges oktatás,
- szakiskolai programot kiegészítő szakközépiskolai programok,
- szakmai továbbképzések és képzések,
- számítástechnikai képzések,
- nemzeti szakmai képesítési képzések,
- általános oktatás.

A 2005/2006-os tanévben a lendvai Népi Egyetem csatlakozott az ún. POKI – adjunk a felnőtteknek minőségi oktatást c. projekthez, amelyet az oktatási minisztérium és az ESZA támogatásával a Szlovén Andragógiai Központ végzett a felnőttképzés minősége javításának a céljával. Így a lendvai NE már 2006-óta a POKI zöld jelvényének a viselője, ami azt bizonyítja, hogy az alkalmazottak következetesen törekedünk a közintézményünkben folyó oktatás és képzés minőségének a fejlődéséért.

Mivel a lendvai Népi Egyetem 2010-ig már fontos eleme volt a POKI folyamatának, úgy döntöttünk, hogy az oktatás és képzés minősége fejlesztése területén megszerzett tudásunkat és ismereteinket terjeszthetjük az andragógiai központ az oktatási minisztérium és az ESZA által támogatott Tanácsadó a minőségi felnőttképzésben c. projekt keretében is.

2011-ben a felnőttképzés minőségének értékelésével kapcsolatos új projekthez csatlakoztunk és így a minőségi felnőttképzési tanácsadási hálózat egyik tagja lettünk. A hálózat, amelyben jelenleg 23 képzett tanácsadó dolgozik, a minőséggel kapcsolatos tudások továbbadója, egyben pedig a felnőttképzés minőségének a javítása érdekében megoldásokat és kezdeményezéseket nyújt, valamint válaszokat ad, milyen is a minőségi felnőttképzés. A projekt alapvető célja viszont a minőségtanácsadók képzése, akik az intézményekben a dolgozóknak és partnereknek tanácsokat ad a minőségfejlesztési munkában, valamint támogatást nyújt a fejlesztések bevezetésében.

A lendvai Népi Egyetem már évek óta a roma közösség tagjait is bevonja a felnőttképzési programjaiba. A célunk az, hogy a romák is megszerezzék azokat az alapvető ismereteket, amelyek segítenek nekik a társadalomba való bekapcsolódásban.

A Népi Egyetem már több nemzetközi konferencián bemutatta a romákkal végzett munkát és annak eredményét, gyakran pedig részt vesz különböző, a veszélyeztetett csoportok motiválásáról szóló tanácskozáson, ahol bemutatja, milyen különlegességekre kell azok oktatásában odafigyelni. 2017 óta a Lendvai Népi Egyetem vezeti a Dolinsko Többcélú Roma Központ projektet, amely keretében a roma közösség tagjai felhatalmazását igyekszik segíteni az élet minden területén. A projektnek máig számos sikere van, a legnagyobb pedig minden bizonnyal a többcélú helyiség felállítása a hosszúfalusi roma településen.

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE ČAKOVEC, HRVAŠKA

Pučko otvoreno učilište Čakovec je najstarejša izobraževalna ustanova vseživljenjskega učenja v Medžimurski županiji. Radno sveučilište je bilo ustanovljeno leta 1950, leta 1960 pa so ga združili z Narodnim sveučilištem. Skozi leta je sicer menjavalo nazive, a tudi ostajalo brez nekaterih dejavnosti, ki so se osamosvojile. Samostojno dejavnost je pričel muzej, center za kulturo in glasbena šola.

V POU se je do leta 1993, ko so se začeli izvajati formalni programi izobraževanja, izobraževalo več kot 30.000 udeležencev. V prvih letih po ustanovitvi se je izobraževal kader za gostinska dela, v sedemdesetih letih 20. stoletja pa predvsem pomočniki konfekcionarjev, ki so se zaposlovali v tekstilni tovarni MTČ.

POU je vedno spremljal stanje in potrebe trga dela, za kakovostno izvedbo programov usposabljanja pa so poskrbeli najboljši strokovnjaki s področja gostinstva, gradbeništva in tekstilstva. Več kot 20 let so izvajali tudi enoletno gospodinjsko šolo, ki so jo obiskovale mlade ženske, da bi lahko bile gospodinje.

V osemdesetih letih je bila v okviru POU ustanovljena tudi enota Šole tujih jezikov, ki deluje še danes. V Šoli tujih jezikov se izvajajo tečaji različnih jezikov za različne starostne skupine, do danes pa je jezikovne tečaje obiskovalo več kot 5000 udeležencev.

Od leta 1993 POU izvaja programe usposabljanja, spopolnjevanja in prekvalifikacije za skoraj vse sektorje (gradbeništvo, metalurgija, ekonomija, kmetijstvo, turizem in gostinstvo, tekstilstvo, računalništvo in elektrotehniko, promet in logistiko). Izvajajo se programi za pridobitev poklicev, ki so potrebni na trgu dela tako v Medžimurski županiji kot tudi širše.

Večinoma pripravlja inovativne programe izobraževanja, ki jih potrebuje trg dela. Do leta 2016 so zaposleni v razvid vpisali več kot 100 različnih programov. Razen programov srednješolskega izobraževanja izvaja tudi osnovnošolsko izobraževanje odraslih, ki ga je do danes zaključilo več kot 1500 udeležencev, večinoma pripadnikov romske etnične manjšine. S svojim pristopom k osnovnošolskemu izobraževanju je veliko doprinesla k povratku Romov v izobraževalni sistem.

POU je z izvajanjem različnih programov izobraževanja veliko doprineslo k izboljšanju izobrazbene strukture in strokovnosti kmetovalcev v Medžimurski županiji, ker je usposobilo več kot 1000 različnih poklicnih profilov na področju kmetijstva (proizvajalci jajc, sadjarji, predelovalci sadja, čebelarji ...). Struktura udeležencev izobraževanja odraslih je na POU v Čakovcu izjemno pestra, tako po starosti kot po socialnem izvoru.

Give them a chance!

Poleg formalnih programov izobraževanja izvaja tudi programe neformalnega izobraževanja, in sicer usposabljanje za delo s fitofarmaceutskimi sredstvi, tečaje igranja na različna glasbila, tečaje računalništva, šivanja in druge, ozirajoč se pri njihovi pripravi na posameznike, podjetja in društva.

Sodeluje z mnogimi društvi, lokalno samoupravo in podjetji pa tudi posamezniki. S programi in strokovnjaki s področja izobraževanja odraslih skuša udeležencem nuditi vseživljenjski pristop k izobraževanju kot največjem izzivu.

POU Čakovec izvaja program osnovne šole za odrasle od leta 2002. Največje število udeležencev v programu OŠO je pripadnikov romske etnične manjšine. Več kot 1000 Romov je bilo vključenih v program v zadnjih 14 letih, kljub temu pa nekaj udeležencev romske etnične manjšine programa ni dokončalo. POU poleg programa osnovne šole za odrasle romsko populacijo vključuje tudi v programe usposabljanja za enostavne poklice. V okviru projekta Gastrostart so Romi bili vključeni v usposabljanje za enostavne poklice v gostinstvu. V sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje R Hrvške so Rominje bile vključene v programe usposabljanja za šivilje, negovalke, slaščičarke in samostojne knjigovodkinje, moški del populacije pa v programe gradbeništva: zidar, tesar, soboslikar, polagalec keramičnih oblog.

POU Čakovec veliko pozornost posveča izobraževanju največje narodnostne manjšine v Međimurski županiji. Od leta 2002 je sodelovalo v projektu Desetletje pismenosti: Pot do boljše prihodnosti – osnovno izobraževanje odraslih za dokončanje osnovne šole. Velik podarek posveča doseganju enakopravnosti pri zaposlovanju Rominj, saj je v sklopu projekta Naredi pozitivne korake spodbujal Rominje za dokončanje osnovnošolske izobrazbe in pridobitev poklicne usposobljenosti.

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE ČAKOVEC, HRVAŠKA

Pučko otvoreno učilište Čakovec najstarija je obrazovna ustanova cjeloživotnog obrazovanja u Međimurskoj županiji. Radničko sveučilište osnovano je 1950., a 1960. spajanjem Radničkog sveučilišta i Narodnog sveučilišta 17. 12. 1960. postaje jedno i to Radničko sveučilište te djeluje u prostorijama Staroga grada u Čakovcu. Kroz godine je mijenjalo nazive, ali i djelatnosti koje su se osamostaljivale. Iz Učilišta su se izdvajali Muzej, Centar za kulturu, a na kraju i Glazbena škola.

U Učilištu se do 1993. godine do uvođenja formalnih programa obrazovalo više od 30.000 polaznika. U prvim je godinama obrazovan kadar za ugostiteljska zanimanja (konobari i kuhari za tadašnji Union). Sedamdesetih godina osposobljavali su se pomoćni konfeksioneri za tadašnji MTČ.

Praćeno je stanje i potrebe na tržištu rada te su angažirani najbolji stručnjaci i suradnici za kvalitetan rad na zadovoljstvo polaznika i naručitelja obrazovanja. Provodila se i jednogodišnja domaćinska škola u kontinuitetu dužem od 20 godina diljem Međimurja, a polazile su je mlade žene koje su se obrazovale kako bi samostalno mogle biti domaćice u kućanstvima.

Od osamdesetim godinama oformljena je u Učilištu i Škola stranih jezika koja svoje djelovanje kontinuiramo provodi do danas. U Školi stranih jezika provodili su se razni tečajevi više

Give them a chance!

jezika te različite dobi polaznika, a polazilo ju je više od 5000 polaznika.

Od 1993. Učilište provodi programe osposobljavanja, usavršavanja, prekvalifikacije za gotovo sve obrazovne sektore (graditeljstvo, metalurgiju, ekonomiju, poljoprivredu, turizam i ugostiteljstvo, kožu i tekstil te računalstvo i elektrotehniku, promet i logistiku. Provode se programi za zanimanja potrebna na tržištu rada na području ne samo Međimurske županije, već i šire.

Svoju djelatnost temelji na inovativnim programima potrebnim na tržištu rada. Do 2016. ima verificirano ukupno više od 100 različitih programa. Osim programa srednjoškolskog obrazovanja, provodi i osnovno obrazovanje odraslih kroz koje je prošlo više od 1500 polaznika, većim dijelom pripadnika romske nacionalne manjine na koje je svojim pristupom obrazovanju uvelike doprinijelo vraćanju u obrazovni sustav.

Kroz razne programe i tečajeve u Učilištu je prošlo više od 40.000 polaznika s područja cijele Hrvatske. Učilište je provođenjem svojih program uvelike poboljšalo obrazovnu strukturu i stručnost poljoprivrednika s područja Međimurske županije jer je obučilo više od 1000 različitih profila poljoprivredne struke od kozara, farmera-mljekara, pčela, ratara, uzgajivača krumpira, voćara pa do peradara i proizvođača jaja. U radu Učilišta zastupljeni su svi slojevi društva i različita dob polaznika.

Osim programa formalnog obrazovanja, provodi i neformalne programe: Program održive upotrebe i sigurno rukovanje pesticida, Izobrazbu o gospodarenju otpadom, tečajeve sviranja, informatike, šivanja i druge prema potrebama pojedinaca, poduzeća i udruga.

Surađuje s mnogim udrugama, društvima, jedinicama lokalne samouprave i poduzećima te ostalim građanima koji svoju egzistenciju traže u novim zanimanjima i zapošljavanjima. Svojim programima i stručnim andragoškim stručnjacima pokušava polaznicima pružiti pristup cjeloživotnom obrazovanju kao najvećem izazovu.

PUčko učilište provodi osnovno obrazovanje odrasli od 2002. godine. Najveći broj polaznika su pripadnici romske nacionalne manjine. Preko 1000 Roma uključeno je u program završetka osnovne škole za odrasle u zadnjih 14 godina. Postoji određen broj polaznika koji je odustao od programa obrazovanja. Učilište osim programa osnovnog obrazovanja odraslih romsku populaciju uključuje i u program osposobljavanja za jednostavna zanimanja. Romi su putem projekta Gastrostart bili uključeni u program osposobljavanja za jednostavne poslove u zanimanju kuhar. Putem mjera Hrvatskog zavoda za zapošljavanje polaznice su bile uključene u programe za šivača, njegovatelja, sobarice, slastičare i samostalnog knjigovođe. Muški dio populacije uključen je u programe građevinske struke: zidar, tesar, soboslikar-ličilac, keramičar.

POU Čakovec veliku pozornost posvećuje obrazovanju najveće nacionalne manjine u Međimurskoj županiji. Od 2002. godine Učilište sudjeluje u projektu Desetljeće pismenosti, put do poželjne budućnosti – osnovno obrazovanje odraslih za završetak osnovne škole. Velik naglasak stavlja na postizanje jednakosti u zapošljavanju Romkinja, te je sklopu projekta Učini pozitivne korake, poticalo Romkinje na završetak osnovne škole i stjecanje stručnog osposobljavanja.

PUČKO OTVORENO UČILIŠTE ČAKOVEC/CSÁKTORNYA, HORVÁTORSZÁG

A csáktornyai Pučko otvoreno učilište Čakovec (népi egyetem) a Muraközi Megye egyik legrégebbi, egész életen át tartó tanulással foglalkozó intézménye. 1950-ben alakult meg az ún. munkásegyetem, amit 1960-ban egyesítettek a Nemzeti Egyetemmel. Még ma is a csáktornyai régi várban működik, az évek során ugyan több nevet is cserélt, de egyes tevékenységek is önállósultak. Ezek pl. a múzeumi tevékenység, a művelődési központ és a zeneiskola.

A csáktornyai népi egyetemen 1993-ig, a formális oktatási programok kivitelezésének a kezdetéig, több mint 30.000 résztvevőt képzett. A megalakítást követő első években vendéglátóipari kádert képeztek, a 20. század hetvenes éveiben pedig főképp segédmunkásokat képeztek az MTČ textilűem számára.

Intézményünkben folyamatosan követtük a munkaerő-piac szükségleteit és állapotát, a minőségi képzési programokat pedig a vendéglátóipar, építőipar és textilipar legjobb szakemberei kiviteleztek. Több mint 20 éven át az intézmény égisze alatt egyéves háztartástani tanfolyam működött, amit főképp fiatal nők látogattak.

A nyolcvanas években az intézmény keretein belül megalakult a még ma is működő Idegen Nyelvek Iskolája egység. A nyelviskolában különböző korosztályok számára szervezünk idegen nyelvi kurzusokat, ezeket máig mintegy 5.000 résztvevő látogatta.

1993 óta képzési, továbbképzési, szakmai átképzési programokat kivitelezünk szinte minden iparág számára (építészet, kohászat, közgazdaság, mezőgazdaság, turizmus és vendéglátóipar, textilipar, számítástechnika és elektrotechnika, logisztika). Olyan szakmák megszerzéséhez kínálunk képzési programokat, amelyek mind Muraköz Megyében, mind pedig a tágabb térségben keresettek.

Intézményünk általában a munkaerőpiac szükségletei alapján készíti el innovatív képzési programjait. 2016-ig több mint 100 program került a nyilvántartásokba. A középiskolai képzések mellett az általános iskolai végzettség megszerzésére is kivitelezünk felnőttképzési programokat, ezeket pedig máig több mint 1500 résztvevő fejezte be, ezek közül a többsége a roma közösség tagja. Az általános képzéshez való hozzáállásunk sokat segített a romák képzési rendszerbe való visszatéréséhez.

A csáktornyai népi egyetem a különböző programjai által jelentős mértékben hozzájárult a muraközi megye parasztgazdái képzési struktúrájának a javulásához is, hiszen a képzési programokban több mint 1000 különböző mezőgazdasági szakmai profilú résztvevő volt (tojástermelők, gyümölcsfeldolgozók, méhészek, stb.) A résztvevők struktúrája intézményünkben igen széleskörű, mind az életkor, mind pedig a szociális eredet tekintetében.

A formális képzési programok mellett nonformális képzési programokat is megvalósítunk, mégpedig továbbképzések a növényvédelmi szerek kezelésére, hangszertanulás, számítástechnika-, varrás- és egyéb tanfolyamok, amelyek előkészítésénél az egyének, vállalatok és egyesületek szükségleteit vesszük figyelembe.

Több egyesülettel, helyi önkormányzatokkal, vállalatokkal és egyénnel is együttműkö-

Give them a chance!

dünk. A programokkal és a felnőttképzési terület szakembereivel a tanulást mint kihívást teljes körű megközelítéssel próbáljuk közelebb vinni a résztvevőkhöz.

A POU Čakovec 2002 óta kivitelez általános iskolai programokat a felnőttek számára. Az általános iskolai programokban résztvevők számának a zömét a roma közösség tagjai képezik. Az eltelt 14 évben több mint 1000 roma nemzetiségű egyén vett részt a programokban, de ennek ellenére néhányan nem tudták sikeresen befejezni a programot. Az említett program mellett szakképzési programokat is kivitelez. A Gastrostart projekt keretében a romák egyszerű vendéglátóipari szakmai képzési programokban vettek részt. A horvátországi munkaügyi intézet együttműködésével számos roma nő csatlakozott a varrónői, gondozói, cukrászi és önálló könyvelői képzési programokba, a férfiak pedig főképp az építőipari programokba csatlakoztak: kőműves, ács, szobafestő, burkoló.

A csáktornyai népi egyetemen nagy figyelmet szentelünk a Muraköz Megyében élő legnagyobb nemzeti közösség képzésének. 2002 óta számos képzési projektbe vontuk be a roma közösség tagjait, nagy figyelmet szentelünk emellett a roma nők foglalkoztatási esélyegyenlőségének is, hiszen a projektek keretein belül számos roma nő fejezte be az általános és szakképzési programokat.

AMRITA OBK., MADŽARSKA

Društvo Amrita OBK je neprofitna romska in neromska mladinska organizacija v Pécsu na jugu Madžarske. Ustanovljena je bila leta 1994 s ciljem, da se romski in neromski mladini omogoči dostop do izobraževanja in lažje vključevanje v širšo družbeno skupnost. Že 20 let z učnimi programi in delavnicami pripravljamo mlade romske, pa tudi neromske osnovnošolce na nadaljnje izobraževanje na različnih srednjih šolah in fakultetah. Na državni ravni sodelujemo s 650 romskimi dijaki in strokovnimi delavci. Programe socialnega vključevanja pripravljamo sami, upoštevamo trenutne potrebe, naš namen pa je izobraziti romsko mladino in ženske, da se kasneje lažje vključijo v delovno okolje in družbo.

S sredstvi iz Evropske unije skrbimo za izobraževanje in vzgojo romskih otrok, ki imajo učne težave. Naš cilj je, da romske otroke, otroke migrantov in otroke iz socialno ogroženih družin podpiramo v procesu izobraževanja ter s tem zmanjšamo število otrok, ki ne končajo šolanja. Programe prilagajamo trenutnim potrebam otrok.

Od ustanovitve naprej se trudimo, da za potrebe izobraževanja in socializacije Romov zagotovimo sredstva, ki jim bodo zagotovila in omogočila enake možnosti šolanja kot jih imajo drugi otroci, predvsem pa jim omogočiti enake bivalne razmere kakor tudi enakovreden dostop do drugih javnih storitev. Naša ustanova s predavanji, delavnicami, pogovornimi urami in integriranimi pedagoškimi programi podpira romsko mladino, ki se izobražuje. To jim omogoča, da se lažje vključujejo v družbo, lažje nadaljujejo izobraževanje in se lažje zaposlijo.

Give them a chance!

Naše naloge so:

- da vsak udeleženec, ki je vključen v naš program, ima svojega mentorja, ki skrbi za varovanja, ga spremlja in vodi skozi program izobraževanja ter skrbi za njegov razvoj
- Izvajanje učenja domačega in tujih jezikov.
- Animacija romskih otrok v prostem času (izleti, športne dejavnosti, računalniško opismenjevanje, multikulturni programi, tematski tabor itd.), kjer udeležencem približamo in predstavimo okolico v katerem živijo, zaradi lažjega dojemanja in vkapljanja v družbo.
- Izobražujemo in usposabljammo učitelje, mentorje in tutorje, ki delajo z udeleženci.
- Vzpostavljamo vezi med učitelji-učenci in starši.
- Organiziramo izobraževanja za socialne delavce in za pedagoge, ki delajo z Romi, predvsem z otroki. Seznanimo jih z družinskimi, socialnimi in drugimi težavami udeležencev, s ciljem, da jih lažje razumejo in da se lažje pripravijo na medsebojno sodelovanje.

Delovanje in delo društva Amrita je navdih in vzgled drugim organizacijam in društvom pri njihovem delu. Sodelavci društva Amrita s svojimi izkušnjami s svetovanji pomagajo organizacijam in društvom po celi državi. Naši delavci s financiranjem in podporo države že 4 leta na območju cele države v osnovnih šolah izobražujejo učitelje, s ciljem, da bodo učitelji pri svojem delu uspešnejši in da bodo vedeli motivirati romske učence za učenje.

Ključna oseba organizacije je v zadnjih 20 letih bila vodja mnogih projektov, med drugim projekta Phare, v okviru katerega so v Pécsu odprli Hišo skupnosti, center za mlade iz socialno ogroženih družin. Glavna naloga projekta je bila povečati možnosti mladih za nadaljevanje šolanja. Ob implementaciji Phare projekta, v katerem smo se borili proti diskriminaciji in promovirali enake pravice, smo spodbudili sodelovanje učiteljev, mladih in nevladnih organizacij.

Vodila je tudi projekt, ki se je nanašal na izboljšanje življenjskih pogojev (pogojev bivanja) romskih družin in obenem promovira integracijo Romov v širšo družbeno skupnost.

Kot regionalna koordinatorica že 4 leta sodeluje z Ministrstvom za izobraževanje, in sicer pripravlja usposabljanja za učitelje osnovnih šol za integracijo romskih otrok v izobraževalni sistem. V zadnjih dveh letih je sodelovala pri dveh večjih EU projektih, ki so obravnavali romsko tematiko.

AMRITA OBK., MAĐARSKA

Društvo Amrita OBK je neprofitna romska i neromska organizacija za mlade u Pečuhu na jugu Mađarske. Osnovana je 1994. godine s ciljem da se romski i neromskim mladima omogućí lakši pristup obrazovanju i lakše uključivanje u širu društvenu zajednicu. Već 20 godina kroz obrazovnim programe i radionice pripremaju mlade romske i neromske osnovnoškolce za daljnje obrazovanje na različitim srednjim školama i fakultetima. Na državnoj razini sudjeluje sa 650 romskih tinejdžera i stručnih suradnika. Program socijalnog uključivanja pripremaju sami, prateći trenutne potrebe, a cilj je obrazovati romsku mladež i žene da se kasnije lakše uključe u radnu okruženje i društvo.

Sa sredstvima EU brinu za obrazovanje i odgoj romske djece koji imaju probleme s učenjem. Njihov cilj je da romsku djecu, djecu imigranata i djecu iz socijalno ugroženih obitelji

Give them a chance!

podupiru u procesu obrazovanja i time smanjuju broj djece, koja odustaju od školovanja. Programme prilagođavaju trenutnim potrebama djece.

Od osnivanja se trude da za potrebe obrazovanja socijalizacije Roma osiguraju sredstva koja će im osigurati i omogućiti jednake mogućnosti školovanja koja imaju druga djeca, a ponajprije jednake uvjete života i jednaku dostupnost do drugih javnih usluga. Predavanjima, radionicama, satima razgovora i integriranim pedagoškim programima podupiru romsku mladež koja se školuje. To im omogućava da se lakše uključe u društvo, lakše nastave školovanje i lakše se zaposle.

Zadaće:

- Da svaki sudionik koji je uključen u njihov program ima svoga mentora koji skrbi za njega, prati ga kroz program obrazovanja i brine za njegov razvoj.
- Provode učenje domaćeg i stranih jezika.
- Animiraju romsku djecu u slobodno vrijeme (izleti, sportske aktivnosti, informatičko opismenjavanje, multikulturni program, tematski kamp...), gdje sudionicima približavaju i predstavljaju okolinu gdje žive radi lakšega shvaćanja i integracije u društvo.
- Uče i osposobljavaju učitelje, mentore i pomagače koji rade sa sudionicima.
- Uspostavljamo vezu između učitelja-učenika i roditelja.

Organiziraju obrazovanje za socijalne radnike i za pedagoge, koji rade s Romima, ponajprije s djecom. Upoznaju se s problemima sudionika, s ciljem lakšeg razumijevanja i pripreme na međusobno sudjelovanje.

Djelovanje i rad društva je nadahnuće drugim organizacijama i društvima pri njihovom radu. Suradnici društva Amrita sa svojim iskustvom i savjetovanjem pomažu drugim organizacijama diljem čitave zemlje. Njihovi radnici pomoću financiranja i potpore države već četiri godine na području cijele države u osnovnim školama obučavaju učitelje s ciljem da oni postanu uspješniji i da znaju motivirati romske učenike na učenje.

Ključna osoba organizacije je bila u zadnjih 20 godina voditelj mnogih projekata, među ostalim i projekta Phare, u okviru kojega su u Pečuhu otvorili Kuću zajedništva, centar za mlade i socijalno ugrožene obitelji. Glavni cilj projekta bio je povećati mogućnosti mladima za nastavak školovanja. Tijekom implementacije Phare projekta, u kojem su se borili protiv diskriminacije i promovirali jednaka prava, potaknuli su sudjelovanje učitelja, mladih i nevladinih organizacija.

Vodila je i projekt koji se odnosio na poboljšavanje životnih uvjeta (stanovanja) romskih obitelji, a ujedno promovira integraciju Roma u širu društvenu zajednicu.

Kao regionalni koordinator već četiri godine sudjeluje sa Ministarstvom obrazovanja, priprema osposobljavanje za učitelje osnovnih škola za integraciju romske djece u obrazovni sustav. U zadnje dvije godine je sudjelovala u dva veća projekta koji su se bavili romskom tematikom.

AMRITA OBK., MAGYARORSZÁG

Az Amrita OBK egy pécsi nonprofit roma és nem roma ifjúsági szervezet. 1994-ben alakult meg azzal a céllal, hogy mind a roma, mind pedig a nem roma ifjúságnak hozzáférést biztosítsanak a képzéshez, valamint megkönnyítsék a társadalomba való bekapcsolódást. Immár 20 éve a képzési programok és a különböző foglalkozások által a fiatal romákat, de a nem roma általános iskolásokat a továbbtanulásra készítjük fel különböző középiskolákban és egyetemeken. Országos szinten 650 roma származású diákkal és szakmunkatársakkal közreműködünk. A szociális inklúziós programjainkat saját magunk készítjük, ezeken pedig figyelembe vesszük a szükségleteket is, célunk pedig a roma ifjúság és nők képzése, hogy később könnyebben kapcsolódjanak be a munkakörnyezetbe és a társadalomba.

Az uniós források segítségével gondoskodunk a tanulási problémákkal küszködő roma gyerekek képzéséről. A célunk az, hogy a roma, bevándorló és hátrányos helyzetű gyerekeket támogassuk az oktatási folyamat során, valamint csökkentjük a lemorzsolódást.

Megalapításunk óta arra törekszünk, hogy biztosítsuk a romák oktatásához és szocializálásához szükséges eszközöket, amelyekkel biztosítjuk az esélyegyenlőséget az oktatás, a lakhatási körülmények és a közszolgáltatás terén. Intézményünk előadásokkal, foglalkozásokkal, fogadóórákkal és integrált pedagógiai programokkal támogatja a képzésekben résztvevő roma ifjúságot. Ezzel megkönnyítjük a társadalomba való bekapcsolódásukat, a továbbtanulásukat és a foglalkoztatásukat is.

Fő feladataink:

- hogy a programjainkban résztvevő minden egyénnek legyen saját mentora, aki kíséri és vezeti az egyéneket a képzési programokban és ügyel a fejlődésére.
- Az államnyelv és idegen nyelvek tanulása.
- A roma gyerekek szabadidős animálása (kirándulások, sportesemények, számítástechnikai ismeretek elsajátítása, multikulturális programok, táborok, stb.), amelyek által közelebb hozzuk hozzájuk és bemutatjuk neki az életkörülményüket, ami segítségükre lesz a társadalomba való bekapcsolódásukban.
- A résztvevőkkel foglalkozó tanárok, mentorok, tutorok továbbképzése.
- Kapcsolatteremtés a tanárok, tanulók és szülők között.
- Továbbképzések szervezése a romákkal, főképp gyerekekkel foglalkozó szociális dolgozóknak és pedagógusoknak, amelyeken ismertetjük velük a résztvevők családi, szociális és egyéb nehézségeivel, ennek a célja pedig az, hogy könnyebben megértsék őket és fel tudjanak készülni a közreműködésre.

Az Amrita egyesület működése és munkája több szervezet számára motiváló tényező. A munkatársaink a megszerzett tapasztalatok alapján tanácsokkal látják el a hasonló egyesületeket és szervezeteket. Az állami támogatások által országszerte már 4 éve továbbképzéseket szerveznek az általános iskolás tanároknak azzal a céllal, hogy sikeresek legyenek a roma gyerekekkel folytatott munkájukban.

Szervezetünkben kulcsfontosságú szerepet tölt be a projektvezető, hiszen az általa vezetett projektek során olyan eredmények születtek, mint a pécsi Közösségi ház, a szociális hátrányos helyzetű fiatalok központja. Ezek a projektek is az életkörülmények javulását és a továbbképzési lehetőségek növelését szolgálták. Többek között már 4 éve együttműködik az oktatási minisztériummal, olyan programokat készít, amelyek segítik a roma gyerekek integrációját az oktatási rendszerekben.

UZOR – UDRUGA ZA OBRAZOVANJE ROMA OREHOVICA, HRVAŠKA

Društvo Udruga za obrazovanje Roma je bilo ustanovljeno s ciljem razvoja in napredka romske etnične manjšine. V društvu je 8 aktivnih članov in 10 podpornikov, vendar se tudi slednji vključujejo v prostovoljno delo društva.

Društvo skladno s cilji deluje na področju izobraževanja, kulture, športa, socialnih pravic in pravic ter interesov etnične manjšine na Hrvaškem. Namen društva je skladen s cilji in dejavnostjo društva UZOR, deluje pa na področju Republike Hrvaške in širše.

Dejavnosti organizacije:

- izobraževanje in napredek Romov glede na načrt društva,
- zastopanje pravic in interesov romske etnične manjšine,
- zaščita standardov in socialnega statusa,
- povezovanje in sodelovanje z drugimi društvi na področju Medžimurske županije, na Hrvaškem in v tujini,
- mednarodno sodelovanje,
- širjenje ideje medkulturne vzgoje in izobraževanja med manjšinami na Hrvaškem,
- organizacija kulturnih in športnih dejavnosti s poudarkom na integraciji romske etnične manjšine z večinskim narodom.

Društvo UZOR je prepoznavno na lokalnem in nacionalnem nivoju pa tudi širše. Povratne informacije o delovanju društva dobivamo tudi po socialnih omrežjih, ki so pogosto obiskana. Društvo UZOR deluje v romskem naselju Orehovica od leta 2009, njegova prioriteta je spodbujanje izobraževanja Romov, ker menimo, da je izobraževanje ključnega pomena za vključevanje Romov v širšo družbeno skupnost. Dejstvo, ki ga ne moremo spregledati je, da še vedno živimo v patriarhalni družbi, med Romi pa je prav patriarhalna naravnost večine družin močno poudarjena predvsem zaradi socialnih, finančnih in družbenih vzrokov ter stereotipa, da ženska nima enakih pravic kot moški, ki je glava družine. Pomembna dejavnost društva je poudarjanje spolne enakopravnosti.

Ob ustanovitvi smo začeli izvajati program Male šole nogometa, in sicer smo uresničevali enega od ciljev hrvaškega zavoda za zaposlovanje, ki je bil zaposlovanje pripadnikov romske etnične manjšine. V letih 2010–2011 smo usposobili 2 trenerja nogometa in ju zaposlili v društvu. Nato smo sodelovali v projektu čezmejnega sodelovanja IPA s Slovenijo, v okviru projekta ROKIC DROM smo predstavljali svojo kulturo, navade ter tradicionalne romske poklice.

Leta 2014 smo samostojno izpeljali mobilnost v okviru ERASMUS+ (KA1), in sicer projekt Romska identiteta v evropskem kontekstu z udeleženci iz Francije in Slovenije. Istega leta je članica društva sodelovala na okrogli mizi v Čakovcu, in sicer je tema okrogle mize bila Ženske skozi zgodovino. Naša članica je predstavila težko življenje Rominj.

Z društvom ZORA sodelujemo v projektu Osebe, ženske, prijateljice, ki traja 12 mesecev. Projekt poudarja senzibilizacijo javnega položaja romskih žensk in brisanje predsodkov in

Give them a chance!

stereotipov o ženskah kot objektih za rojevanje. Članica društva sodeluje pri snemanju dokumentarne oddaje na temo položaja romskih žensk v družbi.

Sodelovali smo v projektu Gastrostart, v katerem so se pripadniki romske etnične manjšine usposabljali za pomočnike kuharjev. V projektu smo imeli vlogo motivatorja in animatorja med pripadniki romske skupnosti za obiskovanje programa usposabljanja. Animirali smo 20 udeležencev, od tega 12 žensk. 19 udeležencev je uspešno zaključilo usposabljanje. Prav tako smo sodelovali v projektu Romsko kolo na poti izobraževanja, ki ga je izvajala OŠ Orehovica. Društvo ima nalogo predstavljanja romskih običajev in animacije staršev, da aktivno sodelujejo pri izobraževanju lastnih otrok.

Predsednik društva UZOR je od leta 2001 zaposlen na OŠ Orehovica ter je v letih 2013 do 2015 kot mediator sodeloval na delavnicah inkluzije za romske starše. Cilj delavnic je bil, da se starši aktivno vključijo v izobraževanje svojih otrok in jih pri slednjem spodbujajo. Trenutno društvo izvaja lastni projekt Mapiranje potreb mladih Romov Orehovice, v okviru katerega je poudarek na vključevanju mladih Romov v širšo družbeno skupnost.

UZOR – UDRUGA ZA OBRAZOVANJE ROMA OREHOVICA, HRVAŠKA

Udruga za obrazovanje Roma Orehovica bila je osnovana s ciljem razvoja i napredovanja romske nacionalne manjine. U udruzi je osam aktivnih članova i 10 podupirućih, ipak se oni uključuju u dobrovoljni rad udruge.

Udruga sukladno ciljevima djeluje na području obrazovanja, kulture, sporta, socijalnih prava i interesa romske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Namjena društva je sukladna ciljevima i djelatnošću udruge UZOR, koja djeluje na području Republike Hrvatske i šire.

Djelatnosti organizacije:

- obrazovanje i napredak Roma u društvu
- zastupanje prava i interesa romske nacionalne manjine
- zaštita standarda i socijalnog statusa
- povezivanje i sudjelovanje s drugim društvima na području Međimurske županije
- međunarodna suradnja
- širenje ideje međukulturalnog odgoja i obrazovanja među manjinama u Hrvatskoj
- organizacija kulturnih i sportskih aktivnosti s naglaskom na integraciji romske nacionalne manjine s većinskim stanovništvom.

Udruga UZOR prepoznata je na lokalnoj i nacionalnoj razini, ali i šire. Povratne informacije o djelovanju udruge dobivaju na socijalnim mrežama koje su često posjećene.

Udruga UZOR djeluje u romskom naselju Orehovica od 2009. godine. Prioritet udruge poticanje je obrazovanja Roma, jer su stava da je obrazovanje od ključnog značaja za uključivanje Roma u širu društvenu zajednicu. Činjenica, koja se ne može zanemariti je da još uvijek živimo u patrijarhalnom društvu, među Romima je upravo je patrijarhalni stav većine obitelji jako izražajan, ponajviše zbog socijalnih, financijskih i društvenih uzroka i stereotipova da žena

Give them a chance!

nema jednaka prava kao muškarac, koji je glava obitelji. Važna djelatnost društva je naglašavanje spolne jednakosti.

Prilikom osnivanja počelo se s provođenjem programa Male škole nogometa, i tako je ostvaren jedan od ciljeva HZZ-a koji je bio, zapošljavanje pripadnika romske nacionalne manjine. U 2010/2011. osposobljena su dva nogometna trenera i zaposlena u udruzi.

Nakon toga Udruga sudjeluje u prekograničnom projektu IPA sa Slovenijom u okviru projekta ROKIC DROM u kojem su predstavljene kultura i tradicionalna romska zanimanja.

Godine 2004. samostalno su proveli mobilnost u okviru projekta Erasmus+(K1) u projektu Romski identitet u europskom kontekstu sa sudionicima iz Francuske i Slovenije.

Iste godine je članica udruge sudjelovala na okruglom stolu u Čakovcu, a tema je bila Žene kroz povijest. Naša članica je predstavila težak života Romkinja.

S Udrugom Zora sudjeluju u projektu Osobe, žene, prijateljice, koji traje 12 mjeseci. Projekt ističe senzibilizaciju javnog položaja romskih žena i uklanjanje predrasuda i stereotipa o ženama kao objektima za rađanje. Članica društva sudjeluje u snimanju dokumentarne emisije na temu položaja romskih žena u društvu.

Sudjelovali su u projektu Gastrostart u kojem su pripadnike romske nacionalne manjine osposobljavali za pomoćne kuhare. U projektu su imali ulogu motivatora i animatora među pripadnicima romske nacionalne manjine za polaganje programa osposobljavanja. Animirali su 20 sudionika, od toga 12 žena. Sudjelovali su i u projektu Romski kotač na putu obrazovanja, koji je provodila OŠ Orehovica. Udruga je imala ulogu predstavljanja romskih običaja i animiranje nositelja da aktivno sudjeluju u obrazovanju vlastite djece.

Predsjednik udruge UZOR je od 2001. zaposlen u OŠ Orehovica i od 2013. do 2015. sudjelovao je kao medijator na radionicama socijalne inkluzije za romske roditelje. Cilj radionica bio je da se roditelji uključe u obrazovanje svoje djece i u tome ih potiču. Trenutno udruga provodi vlastiti projekt Mapiranje potreba mladih Roma Orehovice u okviru kojeg je stavljen naglasak na uključivanje mladih Roma u širu društvenu zajednicu.

UZOR – UDRUGA ZA OBRAZOVANJE ROMA OREHOVICA, HRVAŠKA/ ROMAKÉPZŐ KÖZPONT, HORVÁTORSZÁG

Az UZOR egyesület célja a roma etnikai közösség fejlődésének a támogatása. Az egyesületnek 8 aktív és 10 támogató tagja van, akik az egyesület önkéntes munkájában is részt vesznek. Az egyesület a céljai alapján az oktatás, kultúra, sport, szociális jogok érvényesülése terén működik Horvátországban és a tágabb környezetben is.

A szervezet tevékenysége:

- a romák képzése és fejlődése az egyesület céljai alapján,

Give them a chance!

- a roma etnikai kisebbség jogai és érdekei képviselete,
- a szociális státusz és a standardok megőrzése,
- együttműködés egyéb egyesületekkel megyei, országos és nemzetközi szinten,
- nemzetközi együttműködés,
- a kultúrák közötti együttműködésre való nevelés a horvátországi kisebbségek között,
- kulturális és sportesemények szervezése, hangsúlyozva a roma etnikai kisebbség integrálódását.

Az UZOR egyesület helyi, nemzeti és nemzetközi szinten is ismert, számos területről kapunk visszajelzéseket.

Az egyesület 2009 óta Orehovica roma településen működik, elsődleges feladata pedig a romák képzésének a támogatása, mivel úgy véljük, hogy az oktatás és a képzés kulcsfontosságú tényező a romák sikeres integrációjához. Nem mellékelhető tény, hogy még mindig patriarchális közösségben élünk, a roma közösségben pedig ez főképp a szociális, anyagi és társadalmi okok miatt, valamint az a sztereotípiát érvényesülése miatt, hogy a férfi a család feje, a nők pedig nem egyenrangúak velük. Az egyesület tevékenységének fontos eleme a nemi egyenlőség hangsúlyozása.

A megalapításkor beindítottuk a labdarúgó-iskolát, amivel a horvát munkaügyi intézet egyik célját valósítottuk meg azzal, hogy a programban 2 edzőt képeztünk ki, akiket az egyesületben foglalkoztattunk.

A későbbiekben a ROKIC DROM határon átvéelő projekt keretében bemutattuk kultúránkat, szokásainkat és a hagyományos roma foglalkozásokat.

2014-ben az ERASMUS+ (KA1) program keretében végrehajtottunk egy franciaországi és szlovéniai mobilitási programot. Ebben az évben az egyesületünk tagja részt vett A nők a történelem során c. konferencián, ahol bemutatta a roma nők nehéz helyzetét.

A ZORA egyesülettel közösen veszünk a Személyek, nők, barátok c. egy éves projektben, amely a roma nők nyilvános helyzetével és az előítéletek eltörlésével foglalkozik. Az egyesület tagjai részt vesznek egy dokumentumfilm készítésében is, amely a roma nők társadalmi helyzetét mutatja be.

Részt vettünk a Gastrostart projektben, amelyben a roma közösség tagjai segédszakács képzéseket látogattak és fejeztek be. A projektben az egyesület mint motivátor vett részt, hiszen a fő feladatunk az volt, hogy bíztassuk a romákat, hogy vegyenek részt a képzési programokban. A képzésekbe 20 személyt sikerült bevonnunk, 19 résztvevő pedig sikeresen be is fejezte a programot. Részt vettünk az Orehovica ÁI által végrehajtott projektben is, amelyben az egyesület szerepe a gyerekek és szülők motiválása volt. Az egyesület elnöke 2001 óta az Orehovica ÁI munkatársa, 2013 és 2015 között pedig mediátorként részt vett a roma szülőknek megszervezett inklúziós műhelymunkákban. Ezek célja az volt, hogy a szülők aktívan vegyenek részt a gyerekeik képzésében és nyújtsanak támogatást ehhez.

ZVEZA ROMOV SLOVENIJE

Zveza Romov Slovenije

Zveza Romov Slovenije uspešno deluje že 20 let.

Ustanovljena je bila na osnovi določil zakona o društvih iz leta 1996 s cilji in nameni:

- izboljšanja položaja romske skupnosti in njenih pripadnikov,
- skrbi za ohranjanje jezika, kulture in identitete romske skupnosti,
- prizadevanja za izobraževanje in informiranje pripadnikov romske skupnosti,
- politično participacijo Romov v občinah in na državni ravni,
- za integracijo v slovensko družbo in proti pojavom nestrpnosti,
- za medsebojno sodelovanje in povezovanje včlanjenih romskih društev ter konstruktivno delovanje v svetu romske skupnosti.

Delovanje zveze Romov in delo romskih društev pa je vsebinsko še širše in bogatejše, saj zajema še naslednje aktivnosti:

- pomoč pri delu društev in romskih svetnikov v občinah pri zadevah (posebne pravice na lokalni in državni ravni),
- aktivnosti za ohranitev romskega jezika in kulture,
- prizadevanje za razvoj romskega jezika in delovanje inštituta za romološke študije,
- delovanje muzeja romske kulture,
- izdajanje publikacij in strokovne literature,
- aktivno vključevanje zveze v mednarodno dejavnost romskih organizacij v okviru Svetovne zveze Romov ...

V zvezo Romov je vključenih 33 romskih društev. Preko včlanjenih društev zveza pokriva večino celotnega teritorija Slovenije, kjer prebivajo pripadniki romske skupnosti – od Prekmurja do Dolenjske, Bele krajine, Ljubljane, Maribora, Velenja in Pirana.

Že od svoje ustanovitve se ZRS ukvarja s promocijo izobraževanja med romsko skupnostjo. Podpira mlade in odrasle, ki se odločijo nadaljevati izobraževanje, ker meni, da je izobrazba ključnega pomena za opolnomočenje romske skupnosti. V zadnjih letih je sodelovala pri nekaj odmevnejših projektih na nacionalnem nivoju in organizirala vrsto nacionalnih in mednarodnih konferenc, na katerih so bili obravnavni različni segmenti romske tematike. Vsekakor je njen največji prispevek javnosti organizacija Poletnih šol romskega jezika, kulture in literature, saj se je udeležujejo tako pripadniki romske etnične manjšine kot pripadniki večinskega naroda.

1. Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje; UVRV I od 2008 do 2010 je bila ZRS nosilec projekta, nadalje pa smo bili do 2013 kot partner. Omenjeni projekt je bil nagrajen z drugim mestom Evropske unije: Regio Stars 2010. Zaposlenih je bilo 31 romskih pomočnikov, katerim smo preko projekta in izobraževanja pridobili NPK – Romski pomočnik.
2. Zdravstvene konference: Neenakosti v zdravju romske skupnosti – 4 nacionalne konference med 2008–2014. Nacionalne konference o zdravju Romov so imele poudarek na ne-

Give them a chance!

enakosti v zdravju romske populacije. Po mnenju strokovnjakov so romske ženske zaradi številnih obveznosti, položaja v družini, nižje izobrazbe, pogoste brezposelnosti, revščine in socialne ogroženosti dodatno obremenjene, je eden glavnih zaključkov nacionalnih konferenc.

3. Romijada – Mednarodne romske športne igre (telesna aktivnost, kultura in zdravje, zdrav življenjski slog) 2008–2010 (Čakovec, Murska Sobota).
4. Mednarodna konferenca »Od deklitstva do starševstva«. November 2015, Brdo pri Kranju.
5. Mednarodni romski tabor (izobraževanja) je največji romski projekt v Sloveniji. Izvaja se od leta 1994 v Murski Soboti. Teme na taborih: Romski jezik, Etnologija, Zgodovina Romov, Romska glasba, Običaji ...
6. Mednarodni program »Skupaj do znanja« 2015
7. Mladi ambasadorji MAMD

Zaposleni na ZRS so strokovnjaki na področju romoloških tem.

SAVEZ ROMA SLOVENIJE

Savez Roma Slovenije uspešno deluje več 20 godina.

Osnovan je na osnovi odluka Zakona o udrugama 1996. godine s ciljem i namjenom:

- poboljšanje položaja romske zajednice i njenih pripadnika
- brine o očuvanju jezika, kulture i njenih pripadnika
- brine za obrazovanje i informiranje pripadnika romske zajednice
- provodi političko sudjelovanje Roma u općinama i na državnoj razini
- integracija u slovensko društvo i protiv pojave netrpeljivosti
- međusobno sudjelovanje i povezivanje učlanjenih romskih društava i konstruktivno djelovanje u svijetu romske zajednice

Djelovanje Saveza Roma i rad romskih društava sadržajno je šire i bogatije, jer obuhvaća sljedeće aktivnosti:

- Pomoć pri radu društva i romskih vijećnika u općinama kod slučajeva (posebna prava na lokalnoj i državnoj razini)
- Aktivnosti za očuvanje romskog jezika i kulture
- nastojanja za razvoj romskog jezika i djelovanje instituta za romološke studije
- djelovanje muzeja romske kulture
- izdavanje publikacije i stručne literature
- aktivno uključivanje saveza u međunarodne aktivnosti romskih organizacija u okviru Svjetskoj saveza Roma

U Savez Roma uključena su 33 društva. Preko učlanjenih društava savez Roma pokriva većinu teritorija Slovenije gdje borave pripadnici romske zajednice – od Prekmurja do Dolenjske, Bele Krajine, Ljubljane, Maribora, Velenja i Pirana.

Od svojeg osnivanja nadalje, Savez se bavi promocijom obrazovanja među romskom zajednicom. Podupire mlade i odrasle koji se odlučuju nastaviti obrazovanje, jer smatra da je obrazovanje od ključnog značaja za ojačati romske zajednice. Posljednjih godina sudjelovao je u više značajnih projekata na nacionalnoj razini i organizirao više nacionalnih i međunarodnih

Give them a chance!

konferencija na kojima se raspravljalo o različitim segmentima romske tematike. Svakako je najveća zasluga Saveza organizacija Ljetnih škola romskog jezika, kulture i literature jer se uključuju pripadnici romske manjine i pripadnici većinskog naroda

1. Uspješno uključivanje Roma u odgoj i obrazovanje; UVRVI od 2008. do 2010. Savez je bio nositelj projekta, a 2013. bili su partner. Spomenuti projekt nagrađen je drugim mjestom u EU RegioStars 2010. Zaposlen je bio 31 romski pomagač, koji su preko projekta i stekli obrazovanje niže kvalifikacije – Romski pomagač.
 2. Zdravstvene konferencije: Nejednakost u zdravlju romske zajednice – 4 nacionalne konferencije od 2008. do 2014. Nacionalne konferencije o zdravlju Roma imale su naglasak na nejednakost u zdravlju romske populacije. Po mišljenju stručnjaka, romske žene su zbog brojnih obveza, položaja u obitelji, nižeg stupnja obrazovanja, česte nezaposlenosti, siromaštva i socijalne ugroženosti dodatno opterećene, što je i jedan je od glavnih zaključaka konferencija.
 3. Romijada – Međunarodne romske sportske igre (tjelesna aktivnost, kultura i zdravlje, zdrav način života) 2008.-2010. (Čakovec, Murska Sobota)
 4. Međunarodna konferencija 'Od djevojaštva do roditeljstva', studeni 2015. Brdo pri Kranju
 5. Međunarodni romski kamp (obrazovanja) najveći je romski projekt u Sloveniji. Provođi se od 1994. godine u Murskoj Soboti. Teme na kampovima: Romski jezik, Etnologija, Povijest Roma, Romska glazba, Običaji,...
 6. Međunarodni program 'Zajedno do znanja' 2015.
 7. Mladi ambasadori MAMD
- Zaposleni su stručnjaci na području romoloških tema.

SZLOVÉNIAI ROMÁK SZÖVETSÉGE

A Szlovéniai Romák Szövetsége már több mint 20 éve működik.

A szövetség céljai:

- a roma közösség helyzetének a javítása,
- a roma közösség nyelvének, kultúrájának és identitásának a megőrzése,
- a roma közösség tagjainak képzése és informálása,
- a romák politikai részvételének támogatása községi és országos szinten,
- az integráció elősegítése és az előítéletek eltörlése.
- együttműködés a roma egyesületekkel és aktív közreműködés a Roma Község Tanácsában.

A szövetség és a roma egyesületek tevékenysége tartalmilag nagyon gazdag és széleskörű, hiszen az említettek mellett támogatja a roma községi tanácsstagok munkáját, támogatja a romológiai intézet, a roma múzeum működését, kiadványok és szakirodalmak kiadását, stb. A szövetségben 33 roma egyesület kapcsolódik, így Szlovénia egész területét lefedjük.

A szövetség a kezdetektől az oktatás népszerűsítésével is foglalkozik. Támogatja és lelkesíti a fiatalokat, hogy aktívan vegyenek részt a képzésben, hiszen a képzettség kiemelten fontos eleme a roma közösség felhatalmazásának. Az eltelt években több nemzeti szintű projektben vett részt és számos nemzeti és nemzetközi konferenciát szervezett, amelyeken a roma tematika különböző területeit érintették. Az egyik legjelentősebb és a nyilvánosság számára is ismert tevékenysége A roma nyelv, kultúra és irodalom nyári iskolája volt, amelyen részt vettek mind a roma, mind pedig a többségi nemzet képviselői.

3.

MANIFEST UČEČIH SE ROMOV

MANIFEST UČEČIH SE ROMOV

Smo odrasli Romi iz Slovenije, Hrvaške in Madžarske, ki smo vključeni v različne programe formalnega in neformalnega izobraževanja odraslih. Ta manifest je nastal v okviru projekta Give them a chance!, financiranega iz projekta Erasmus+.

Partnerji v projektu, tj. Ljudska univerza, Zavod za izobraževanje odraslih in mladine Lendava, Zveza Romov Slovenije, Pučko otvoreno učilište Čakovec, Udruga za obrazovanje Roma Orehovica in Amrita obk., so se v času trajanja projekta obrnili tudi na nas, saj želijo deliti in promovirati naše cilje v izobraževanju ter na tak način narediti izobraževalne programe, v katere se vključujemo, privlačne tudi za nas.

Le na podlagi sodelovanja med nami in izobraževalnimi organizacijami lahko ustvarimo pogoje, in prilagodimo programe do take mere, da bodo privlačni tudi za nas, a bodo kljub temu zadostili vsem formalnim pogojem.

Zavedati se je potrebno, da smo Romi ena od najnižje izobraženih etničnih skupin, ne samo v omenjenih treh državah, ampak v Evropi. Prav zaradi tega potrebujemo pri izobraževanju pomoč in razumevanje, saj si tudi sami želimo, da bi bili v življenju uspešni in da je eden od dejavnikov uspešnosti izobrazba.

KAJ ŽELIMO?

1. Upošteвайте okolje iz katerega prihajamo, ko smo vključeni v programe vizobraževanja.

Da bi to dosegli, morajo izobraževalci odraslih spoznati naselja, iz katerih prihajamo, ter se zavedati, da je način življenja v romskih naseljih popolnoma drugačen, kot ga pozna večinsko prebivalstvo, tudi učitelji. Velika večina nas živi v naseljih, kjer ni poskrbljeno niti za osnovne dobrine, kot sta pitna voda in elektrika, hkrati pa se naša dnevna rutina popolnoma razlikuje od tiste, ki jo poznajo učitelji, ki nas poučujejo. Velikokrat se po naselju pozno v noč slišijo prepiri, glasna glasba in vesplošen hrup, zato smo zjutraj, ko pridemo v šolske klopi, neprespani in nemotivirani za kakršno koli obliko učenja.

2. Upošteвайте lestvico vrednot, ki jo posedujemo, saj se je razvila na podlagi izkušenj naših prednikov in se prenaša iz roda v rod.

Izobrazba in znanje na naši lestvici vrednot nista visoko. Zato, ker so naši predniki živeli v velikem pomanjkanju, dobesedno iz rok v usta, so poleg zdravja in otrok naše vrednote usmerjene predvsem v materialne stvari. Ker smo finančno zelo slabo opismenjeni, kupujemo nepotrebne stvari, ki nas trenutno pritegnejo. Svojim otrokom kupimo veliko nepotrebnih in dragih stvari, saj smo sami kot otroci živeli v še večjem pomanjkanju. Prav zaradi tega se pogosto zadolžujemo.

Give them a chance!

3. Pomagajte nam dvigniti našo samopodobo.

Vedite, da se vseh svojih pomanjkljivosti dobro zavedamo, tudi tega, da nimamo izobrazbe in znanja, da bi v širši družbeni skupnosti lahko enakovredno participirali. Vzroki za nizko samopodobo velike večine pripadnikov romske skupnosti izvirajo že iz časov osnovnega izobraževanja, saj smo kmalu po vstopu v šolo ugotovili, da smo »drugačni« od večine otrok, to pa so nam dokazovali tudi učitelji, ki niso razumeli, da nimamo enakega predznanja kot naši sošolci. Prav zaradi pomanjkanja primarnega (družinskega) znanja mnogih učnih aktivnosti nismo zmogli, so nas začeli izločati ter nam na različne načine sporočati, da ne znamo, da nismo sposobni in da ne zmoremo. V to so nas prepričale tudi mnoge kasnejše situacije, kar je rezultiralo k temu, da imamo izjemno nizko samopodobo.

4. Naučite nas, kako si pridobiti samozavest.

Zaradi nizke samopodobe smo pripadniki romske skupnosti zelo nesamozavestni. Pogosto smo tarča kritik večinskega prebivalstva, zaradi spleta preteklih dogodkov pa imamo globoko v sebi zasidrano prepričanje, da nismo sposobni. V preteklosti smo se naučili, da se v situacijah, ki od nas zahtevajo določeno stopnjo znanja, raje umaknemo, saj ne želimo nenehno biti tarča posmeha. V tovrstnih situacijah pogosto tudi napačno reagiramo. Učitelji našo nesamozavestnost pogosto zamenjajo z nezainteresiranostjo. Mi med poukom ne molčimo zato, ker ne želimo sodelovati, ampak zato, ker se bojimo posmeha drugih. Bodite z nami strpní in nas vključite v splošne pogovore.

5. Ne mečite nas v isti koš z migranti.

Zadnjih nekaj let se migrante in Rome na mnogih področjih, predvsem pa v izobraževanju, enači. Mi ne želimo in ne moremo imeti enakega statusa kot migranti, saj že več naših generacij živi v posameznih državah. Prav tako smo v teh letih sprejeli del kulture večinskega prebivalstva, govorimo pa tudi državni jezik, čeprav imamo v njem izjemno šibek besedni zaklad.

6. Naučite se nas spoštovati in nas sprejmite.

Pogosto slišimo, da ne spoštujemo drugih. Če želite, da bomo spoštovali druge, naučite spoštovati najprej nas. Šele ko se bomo naučili spoštovati same sebe, bomo lahko spoštovali tudi druge. Seveda pa je spoštovanje povezano s sprejemanjem. Sprejmite nas takšne, kot smo, saj se čez noč ne bomo spremenili. Lahko pa skupaj stremimo k našim in vašim spremembam, in sicer tako, da sodelujemo in na podlagi lastnih izkušenj brišemo predsodke in stereotipe.

7. Učiti se uporabnih stvari.

Priznamo, da se v predavalnicah pogosto dolgočasimo, ker se moramo učiti stvari, v katerih ne vidimo smisla, ali pa se učimo stvari, ki jih sploh ne razumemo. Upoštevajte naše predznanje, ki je res šibko, in nas naučite stvari, ki jih potrebujemo v vsakdanjem življenju.

Give them a chance!

Pri trideset in več letih nam je pomembnejše, da znamo prebrati in razumeti navodila, priložena zdravilom, kot pa napisati zapisnik sestanka, ki se ga tako ali tako ne bomo nikoli udeležili.

8. Spodbude in podpore v času izobraževanja.

V času izobraževanja bomo pogosto obupali, zagotovo nas ne bo vse enako zanimalo in naša motivacija za izobraževanje bo ob prvem neuspehu izginila, saj se bomo ponovno znašli v enaki situaciji, kot smo bili v času rednega šolanja. Prosim vas, pomagajte nam prebroditi krizo in nas spodbujajte.

Zavedajte se, da pogosto marsičesa ne bomo razumeli, saj nimamo predznanja. V razredu zato z nami bodite strpni. Tudi učitelje, če želijo poučevati nas, je potrebno usposobiti, saj ne poznajo našega okolja, naših vrednot in predznanja ter zato od nas pogosto preveč pričakujejo.

Ko bo se vse naštetu odrazilo v dejanjih, bomo tudi Romi lažje sodelovali pri našem izobraževanju. Znanje, ki si ga bomo pridobili tekom izobraževanja, bomo lahko prenesli na svoje otroke, obenem pa bomo v znanju in izobrazbi tudi sami spoznali vrednoto, ki bo nam in našim otrokom omogočila boljše življenje.

KAJ SE ŽELIMO NAUČITI?

- Brati z razumevanjem, da bomo razumeli tako uradne dopise kot navodila za uporabo različnih stvari.
- Pisati do te mere, da ne bomo razmišljali, kakšne oblike je katera črka.
- Uporabljati spletne iskalnike (znati poiskati na svetovnem spletu pravilne informacije) in elektronsko pošto.
- Spoznati pasti družbenih omrežij.
- Izračunati in razumeti vrednost denarja.
- Kako se znebiti občutka manjvrednosti in si dvigniti samozavest.
- Kako nadzorovati lastna čustva v neprijetnih situacijah.
- Novih veščin in ročnih spretnosti.
- Kako deluje družba: uradi, zdravstvo, izobraževanje, politične stranke, režimi ...
- Kako se primerno obnašati v različnih situacijah.
- Skrbi za svoje otroke, saj želimo biti odgovorni starši.
- Komunikacije.

Give them a chance!

ZAKAJ SE ŽELIMO UČITI?

- Da postanemo bolj samozavestni in sprejeti od drugih.
- Da izboljšamo kakovost našega življenja in posledično življenja naših otrok.
- Da se povežemo z drugimi ljudmi, predvsem s pripadniki večinskega naroda.
- Da bomo samozavestni v komunikaciji z drugimi.
- Da ne bomo več ujetniki sedanjosti, ampak bomo upali pogumno zreti v prihodnost.
- Da bomo brisali predsodke in stereotipe o Romih.
- Da bomo sposobni prevzeti odgovornost za svoja dejanja in se zavedali posledic naših dejanj.
- Da bomo na voljo svojim otrokom v času osnovnošolskega izobraževanja.
- Da bomo brez strahu šli v banko, na upravno enoto, center za socialno delo, na zavod za zaposlovanje ali pa v zdravstveni dom, saj bomo razumeli, kaj nam uradniki želijo povedati.
- Da bomo razumeli tisto, kar preberemo in je za nas pomembno (odločbe, navodila, diagnoze ...).
- Da se bomo počutili bolj vključene v družbo.

MANIFEST UČENOG ROMA

Odrasli smo Romi iz Slovenije, Hrvatske i Mađarske uključeni u razne formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih. Ovaj manifest nastao je u sklopu projekta "Give them a chance!", financiranog iz programa Erasmus +.

Partneri na projektu: Ljudska univerza, Zavod za obrazovanje odraslih i mladih Lendava, Zveza Romov Slovenije, Pučko otvoreno učilište Čakovec, Udruga za obrazovanje Roma iz Orehovice i Amrita obk. Tijekom projekta kontaktirali su nas zato što žele dijele i promiču naše ciljeve u obrazovanju te žele izvoditi programe obrazovanja u koje se uključujemo privlačnima i nama.

Suranjim nas i obrazovnih organizacija možemo stvoriti uvjete i programe prilagoditi u tolikoj mjeri da će oni biti atraktivni, a istovremeno će zadovoljiti sve formalne uvjete.

Moramo biti svjesni da su Romi jedna etničkih skupina s najnižim stupnjem obrazovanja, ne samo u tri navedene zemlje, već i u Europi. Upravo zbog toga nam je potrebna pomoć i razumijevanje u obrazovanju, jer i sami želimo biti uspješni u životu, a obrazovanje je jedan od faktora uspjeha.

ŠTO ŽELIMO?

1. Uzmite u obzir okruženje iz kojeg potječemo kada smo uključeni u obrazovne programe.

Da bi se to postiglo, stručnjaci i nastavnici koji rade u obrazovanju odraslih moraju poznavati naselja iz kojih potječemo i biti svjesni da je način života u romskim naseljima potpuno drugačiji od načina života većinskog stanovništva, uključujući i nastavnike. Velika većina nas živi u četvrtima u kojima nisu dostupni osnovne potrepštine poput pitke vode i struje, ali u isto vrijeme naša je svakodnevica potpuno drugačija od strane učitelja koji nas poučavaju. Često se u naseljima do kasno u noć mogu čuti svađe, glasna glazba i preopća buka, pa smo ujutro kad dođemo u školu neispavani i nemotivirani za bilo koji oblik učenja.

2. Razmotrite našu ljestvicu vrijednosti koja se je razvijala iz iskustva naših predaka i prenosila s koljena na koljeno.

Obrazovanje i znanje nisu visoko na našoj ljestvici vrijednosti. Budući da su naši preci živjeli u velikoj neimaštini, doslovce iz "ruke do usta", osim zdravlja i djece, naše su vrijednosti usmjerene prvenstveno na materijalne stvari. Budući da smo financijski veoma slabo pismeni, često kupujemo nepotrebne stvari koje nas trenutno privuku. Svojoj djeci također kupujemo puno nepotrebnih i skupih stvari, jer smo kao djeca živjeli u još većem siromaštvu. Zbog toga se često zadužujemo.

Give them a chance!

3. Pomozite nam da podignemo vlastito samopouzdanje.

Znaite da smo svjesni svih naših nedostataka, uključujući nedostatak obrazovanja i znanja za ravnopravno sudjelovanje u široj zajednici. Razlozi niske razine samopouzdanja velike većine članova romske zajednice potječu još od osnovnog obrazovanja, jer smo odmah nakon polaska u školu shvatili da smo »drugačiji« od većine djece, a što sudodavno poticali i učitelji koji nisu shvaćali da nemamo istu razinu predznanja kao naši suškolanci. Zbog nedostatka primarnog (obiteljskog) znanja nismo uspjeli savladati školske sadržaje, a temeljem toga nas se na razne načine izoliralo i uvjeravalo da nismo sposobni i da ne možemo. Mnoge kasnije situacije su na uvjerile u to, a što je rezultiralo našom izuzetno niskom razinom samopoštovanja.

4. Naučite nas kako steći samopouzdanje.

Članovi romske zajednice su, zbog niske razine samopoštovanja, često veoma niske razine samopouzdanja. Često smo na meti kritika većinske populacije, a zbog spleta prošlih događanja, imamo usađeno duboko uvjerenje da smo nesposobni. U prošlosti smo naučili da se u situacijama koje zahtijevaju određeni nivo znanja radije povlačimo, jer ne želimo biti meta ismijavanja. U takvim situacijama često također pogrešno reagiramo. Učitelji često našu nisku razinu samopouzdanja zamijene s nezainteresiranošću. Ne šutimo za vrijeme nastave zato što ne želimo sudjelovati, već zato što se bojimo da ćemo biti ismijani od drugih. Budite strpljivi s nama i uključite nas u općenite razgovore.

5. Ne bacajte nas u isti koš s migrantima.

Posljednjih nekoliko godina migrante i Rome se izjednačuje na mnogim područjima, a prije svega u obrazovanju. Ne želimo i ne možemo imati isti status kao migranti jer već više naših generacija živi u ovim zemljama. Kroz to razdoblje, prihvatili smo dio kulture većinskog stanovništva i govorimo nacionalnim jezicima, iako nam je vokabular često slab.

6. Naučite nas poštovati i prihvatite nas.

Često se govori kako ne poštujemo druge. Ako želite da počnemo poštujemo druge, prvo nas naučite kako poštovati sebe. Tek kad naučimo poštovati sebe, moći ćemo poštovati druge. Naravno da je poštovanje povezano s prihvaćanjem. Prihvatite nas takve kakvi jesmo, jer se nemožemo promijeniti preko noći. Međutim, možemo zajednički težiti ka promjenama tako da na vlastitom iskustvu brišemo predrasude i stereotipe.

7. Učenje korisnih stvari.

Priznajemo da nam često postaje dosadno u učionicama jer učimo sadržaje kojima ne vidimo smisao ili učimo stvari koje ne razumijemo. Uzmite u obzir naše predznanje, koje je zaista nisko i poučavajte nas onome što nam je potrebno u svakodnevnom životu. U dobi od trideset i više godina za nas je važnije da možemo pročitati i razumijeti upute za lijekove, nego napisati zapisnik sa sastanka kojem ionako nikad nećemo prisustvovati.

Give them a chance!

8. Poticaj i podrška tijekom obrazovanja.

Često ćemo gubiti motivaciju tijekom školovanja, sigurno nećemo biti svi jednako zainteresirani i naša motivacija za obrazovanjem nestat će pri prvom neuspjehu, jer ćemo se ponovno prepoznati u istoj situaciji kao i tijekom redovnog školovanja. Molimo vas da nam pomognete prevladati krizu i ohrabrite nas. Budite svjesni da često ne razumijemo gradivo jer nemamo predznanje. Stoga u razredu budite strpljivi prema nama. Nastavnici se također moraju osposobiti ako nas žele poučiti, jer oni ne poznaju naše okruženje, naše vrijednosti i pozadinu te stoga često očekuju previše od nas.

Kad se sve gore navedeno pretoči u djelo, Romima će se olakšati sudjelovanje u obrazovanju. Znanja koja će steći tijekom školovanja moći, ćemo prenijeti na našu djecu, a istovremeno ćemo u svom znanju i obrazovanju prepoznati i vrijednost koja će omogućiti nama i našoj djeci bolji život.

ŠTO ŽELIMO NAUČITI?

- Čitanje s razumijevanjem kako bi smo mogli razumjeti službenu prepisku i upute za korištenje različitih stvari.
- Pisanje do razine da ne moramo razmišljati kojeg je oblika pojedino slovo
- Korištenje internetskih pretraživača (znati kako pronaći prave informacije na internetu) i korištenje e-pošte.
- Spoznati zamke društvenih mreža.
- Izračunati i shvatiti vrijednost novca.
- Kako se osloboditi osjećaja inferiornosti i podići samopoštovanje.
- Kako kontrolirati svoje emocije u neugodnim situacijama.
- Nove vještine i ručne vještine
- Kako društvo funkcionira: uredi, zdravstvo, obrazovanje, političke stranke, režimi ...
- Kako se ponašati na odgovarajući način u različitim situacijama.
- Brigu o našoj djeci, jer želimo biti odgovorni roditelji.
- Komunicirati.

ZAŠTO ŽELIMO NAUČITI?

- Da postanemo samopouzdana, sigurniji i prihvaćeni od drugih.
- Da poboljšamo kvalitetu svog, a samim time i života naše djece.
- Da se povežemo s drugim ljudima, posebno s pripadnicima većinskog stanovništva.
- Da postanemo sigurniji u komunikaciji s drugima.
- Da više nismo zarobljeni u sadašnjosti, već da se okrenemo budućnosti.

Give them a chance!

- Da izbrišemo predrasude i stereotipe o Romima.
- Da budemo u stanju preuzeti odgovornost za vlastite postupke i biti svjesni posljedica naših djela.
- Da udemo na raspolaganju našoj djeci tijekom osnovnog obrazovanja.
- Da možemo bez straha ćemo otići u banku, administrativnu jedinicu, centar za socijalnu skrb, zavod za zapošljavanje ili dom zdravlja te da razumijemo što nam službenici žele reći.
- Da bismo razumjeli što čitamo i što nam je važno (odluke, upute, dijagnoze...).
- Da se osjećamo više uključenima u društvo.

A TANULÓ ROMA KÖZÖSSÉG MANIFESZTUMA

Szlovéniai, horvátországi és magyarországi fiatal romák vagyunk, akik különböző formális és nonformális felnőttképzési programokba kapcsolódunk. Ez a kiáltvány a Give them a chance! című Erasmus+ program által támogatott projektben valósult meg.

A projekt partnerei: Népi Egyetem, Felnőttek és Fiatalok Továbbképzőintézete Lendva, Zveza Romov Slovenije/Szlovéniai Romák Szövetsége, Pučko otvoreno učilište Čakovec, Udruuga za obrazovanje Roma Orehovica és az Amrita Obk., a projekt során hozzánk is fordultak, hiszen szeretnék megosztani és népszerűsíteni a képzési céljainkat és ilyen módon számunkra is vonzóvá tenni azokat a képzési programokat, amelyekbe mi is bekapcsolódunk.

Csak a köztünk és az oktatási szervezetek közötti együttműködés által teremthetünk feltételeket és módosíthatjuk a programokat olyan mértékben, hogy azok számunkra vonzók legyenek, de ennek ellenére megfelelnek minden formális feltételnek.

Tudatába kell lenni annak, hogy a romák az egyik leggyengébben képzett etnikai csoport, nem csak a három említett országban, hanem európai viszonylatban. Emiatt az oktatás és képzés során segítségre és megértésre van szükségünk, hiszen magunk is azt szeretnénk, hogy az életben sikeresek legyünk, aminek pedig fontos tényezője a képzettség.

MIT SZERETNÉNK?

1. A képzési programokba való részvételünknel vegyék figyelembe a környezetet, amelyből érkezünk.

Ahhoz, hogy ezt elérjük, a felnőttképzőknek meg kell ismerniük a településeket, ahonnan érkezünk, valamint tudniuk kell, hogy a roma településekben az életmód teljesen más, mint ahogy azt a többségi lakosság és a tanárok is elképzeli. A többségünk olyan településeken él, ahol gyakorta olyan alapvető javak sincsenek biztosítva, mint az ivóvíz és az elektromos áram, egyben pedig a napi rutinunk is teljesen különbözik attól, amit a bennünket tanító tanárok ismernek. Gyakran késő éjszaka is hallani a veszekedéseket, a hangos zenét és általános zajt, ezért reggel, amikor beülünk az iskolapadokba, kialvatlanok, motiválatlanok vagyunk bármilyen tanulásra.

2. Vegyék figyelembe az általunk képviselt értékrendet, hiszen az elődjaink tapasztalatai alapján alakult ki és nemzedékről nemzedékre adódik át.

A képzettség és a tudás a mi értékrendünkben nincs magasan rangsorolva. Ez azért van így, mert elődjaink nagy nincstelenségben éltek, egyik napból a másikba, ezért az egészség és a gyerekek mellett az értékeink főképp az anyagi dolgokra irányulnak. Mivel a pénzügyi ismereteink nagyon gyengék, olyan dolgokat vásárlunk, amelyek megragadják figyelmünket, de feleslegesek. Gyerekeinknek is sok felesleges és drága dolgot vásárlunk, hiszen sa-

Give them a chance!

ját magunk gyerekként még nagyobb szegénységben éltünk. Emiatt gyakran adósságokba keveredünk.

3. Segítsenek önképünk kialakításában.

Tudniuk kell, hogy tudatában vagyunk minden hiányosságunknak, annak is, hogy a képzettségünk és a tudásszintünk nem megfelelő ahhoz, hogy a szélesebb társadalmi körökben egyforma szinten tudjunk közreműködni és részt venni. A roma közösség tagjai többsége esetében az alacsony önértékelés már az általános iskolai korból ered, hiszen hamarosan az iskolakezdést követően megismertük, hogy „mások” vagyunk, mit a többi gyerek, ezt pedig azok a tanárok is bizonyították, akik nem értették meg, hogy nincs olyan előtudásunk, mint a többi osztálytársunknak. Mivel az elsődleges (családból eredő) tudásunk gyenge volt, számos tanulási folyamatban nem tudtunk szerepet vállalni és nem tudtuk követni azt. Emiatt kizártak bennünket és különböző módokon tudatták velünk, hogy nem tudunk semmit, nem vagyunk képesek és nem fog menni. Ezt sok későbbi helyzet is bizonyította, aminek eredménye az lett, hogy kifejezetten alacsony az önértékelésünk és önképünk.

4. Tanítsanak meg bennünket, hogyan kapjunk önbizalmat.

Az alacsony önképünk miatt a roma közösség tagjai nagyon önbizalmatlanok vagyunk. Gyakran a többségi lakosság kritikáinak célpontjai vagyunk, bizonyos események miatt pedig gyökereződött bennünk az a meggyőződés, hogy nem vagyunk képesek a feladatok elvégzésére. A múltban megtanultuk, hogy azokban a helyzetekben, amelyek egy bizonyos fokú tudást követelnek tőlünk, inkább visszavonulunk, hiszen nem szeretnénk gúny tárgyává válni. Az efféle szituációkban gyakran helytelenül reagálunk. A tanárok az önbizalom-hiányunkat gyakran érdektelenségnek, motiválatlanságnak értelmezik. mi nem azért hallgatunk a tanórákon, mert nem akarunk közreműködni, hanem azért, mert félünk a többiek gúnyolódásától. Legyenek türelmesek velünk, és kapcsoljanak be bennünket az általános beszélgetésekbe.

5. Ne dobjanak bennünket egy kosárba a migránsokkal.

Az eltelt néhány évben sok területen, különösen az oktatásban és képzésben, egyenlítik a migránsokat és a romákat. Mi nem akarunk és nem is lehetünk ugyanolyan státuszúak, mint a migránsok, hiszen az egyes országokban már több nemzedék óta élünk. Az eltelt években pedig átvettük a többségi lakosság kultúrájának részét, beszéljük az államnyelvet, bár a szókincsünk csekély.

6. Tanuljanak meg tisztelni és elfogadni bennünket.

Gyakran halljuk, hogy nem tisztelünk másokat. Ha azt szeretnék, hogy tiszteljünk másokat, akkor tanítsanak meg először bennünket tisztelni. Csak akkor tudunk másokat is tisztelni, ha megtanuljuk saját magunkat is becsülni. A tisztelet persze szorosan kapcsolódik az

Give them a chance!

elfogadással.

Fogadjanak el bennünket olyannak, amilyenek vagyunk, hiszen nem fogunk egyik napról a másikra megváltozni. Ennek ellenére pedig együtt törekedhetünk arra, hogy közösen megváltozzunk, mégpedig úgy, hogy együttműködünk és a saját tapasztalataink alapján eltöröljük az előítéleteket és sztereotípiákat.

7. Használható dolgokat tanulni.

Beismerjük, hogy a tantermekben gyakran unatkozunk, mert olyan dolgokat kell tanulnunk, amelyeknek nem látjuk értelmét, vagy pedig olyan dolgokat tanulunk, amelyeket egyáltalán nem értünk. Vegyük figyelembe az előtudásunkat, ami ugyan gyenge, és tanítanak meg olyan dolgokat, amelyekre a mindennapi életünkben szükségünk van. Harminc és több évesen fontosabb számunkra az, hogy el tudjuk olvasni és meg tudjuk érteni a gyógyszer betegtájékoztatóját, utasításait, minthogy meg tudjunk írni egy olyan értekezlet jegyzőkönyvét, amelyen valószínűleg sosem veszünk részt.

8. Ösztönzés és támogatás a képzés során.

A képzés során gyakran feladjuk majd, bizonyára nem leszünk mindannyian egyformán érdekeltek, a képzési és tanulási motiváltságunk pedig az első kudarc után el fog tűnni, hiszen ismételten ugyanolyan helyzetbe kerülünk, mint a formális oktatás során. Kérjük önöket, hogy segítsenek túljutni ezen a krízisen és bíztassanak bennünket.

Vegyük figyelembe, hogy gyakran sok mindent nem fogunk megérteni, hiszen nincs előtudásunk. Legyenek ezért türelmesek velünk a tanórákon. Azokat a tanárokat is, akik tanítani akarnak bennünket, képezni kell, hiszen nem ismerik a környezetünket, értékrendünket és előtudásunkat, ami miatt gyakran túl sokat várnak el tőlünk.

Amikor a leírtak a tettekben is megvalósulnak, mi, romák, is könnyebben tudunk részt venni a képzési folyamatokban. A képzések során megszerzett tudást tovább adjuk a gyermekeinknek, egyben pedig a tudásban és képzettségben mi is felismerjük azt az értéket, ami nekünk és gyermekeinknek szebb és jobb életet biztosít.

MIT SZERETNÉNK MEGTANULNI?

- Értelmezve olvasni, hogy meg tudjuk érteni mind a hivatalos dokumentumokat, mind a különböző használati utasításokat.
- Olyan mértékben megtanulni írni, hogy ne kelljen azon gondolkodnunk, milyen formájú melyik betű.

Give them a chance!

- Használni a különböző internetes böngészőket (megtanulni a világhálón megkeresni a helyes információkat) és az elektronikus postát.
- Megismerni a szociális hálózatok csapdáit.
- Kiszámítani és megérteni a pénz értékét.
- Hogyan szabaduljunk meg a kisebbségérzettől és növeljük az önbizalmunkat.
- Hogyan irányítani indulatunkat és érzelmeinket kellemetlen helyzetekben.
- Új készségeket és képességeket.
- Hogyan működik a társadalom: a hivatalok, az egészségügy, politikai pártok, rendszerek...
- Hogyan megfelelően viselkedni különböző helyzetekben.
- Gondoskodni gyermekeinkről, hiszen szeretnénk felelősségtudó szülők lenni.
- Hogyan kommunikálni.

MIÉRT SZERETNÉNK TANULNI?

- Hogy magabiztosak legyünk és mások elfogadjanak bennünket.
- Hogy javítsunk az életminőségünkön és közvetve a gyermekeink életminőségén.
- Hogy kapcsolatot teremtsünk más emberekkel, főképp a többségi nemzethez tartozókkal.
- Hogy magabiztosabbak legyünk a másokkal folytatott kommunikációban.
- Hogy ne legyünk tovább a jelen foglyai, hanem bizalommal tudjunk a jövőbe tekinteni.
- Hogy eltöröljük a romákról kialakult előítéleteket és sztereotípiákat.
- Hogy képesek legyünk felelősséget vállalni cselekedeteinkért és tudatában lenni tetteink következményeinek.
- Hogy az általános iskolai oktatás során gyermekeink mellett állunk.
- Hogy félelem nélkül el tudjunk menni a bankba, a közigazgatási egységre, a szociális ügyintéző központba, a munkaügyi hivatalba vagy az egészségházba, hiszen meg fogjuk érteni, amit a hivatalnokok mondani akarnak nekünk.
- Hogy megértsük azt, amit elolvassunk és fontos számunkra (határozatok, utasítások, diagnózisok stb.).
- Hogy elfogadottabbnak érezzük magunkat a társadalomban.

Give them a chance!

4.

**PRIROČNIK ZA IZVAJALCE
STROKOVNEGA USPOSABLJANJA
IZOBRAŽEVALCEV ODRASLIH,
KI POUČUJEJO ODRASLE ROME**

1. PRIROČNIKU NA POT

Priročnik je namenjen udeležencem usposabljanja, ki bodo (ali že) poučujejo odrasle Rome v različnih programih formalnega in neformalnega izobraževanja ter so se udeležili usposabljanja v okviru projekta GEM (Give them a chance!), ki je financiran iz programa Erasmus+, ter tistim izobraževalcem odraslih, ki v programih formalnega in neformalnega izobraževanja poučujejo odrasle Rome.

V uvodnem delu priročnika so predstavljene splošne informacije o projektu Give them a chance! in o programu usposabljanja, prav tako pa o ciljni skupini, ki ji je program usposabljanja namenjen, ter o didaktičnih načelih usposabljanja.

V osrednjem delu priročnika so po posameznih modulih predstavljeni tematski sklopi in njihove vsebine. V tem delu se nahajajo tudi priporočila za izvedbo usposabljanja ter navodila za nadgradnjo posameznih vsebin. Predstavljeni so tudi cilji in standardi znanja ter predlagane oblike in metode dela ter strategije poučevanja posameznega tematskega sklopa. Navedeno je tudi priporočeno število ur za vsak posamezni tematski sklop. Po vsakem tematskem sklopu je pripravljen nabor vprašanj, ki so namenjena ponavljanju in utrjevanju posamezne obravnavane teme.

V zadnjem delu priročnika so predstavljena izhodišča in priporočila za vrednotenje in ocenjevanje dela v programu usposabljanja s kriteriji za vrednotenje in ocenjevanje teoretičnega in praktičnega dela programa usposabljanja. Priročniku sta priložena obrazec za pripravo na izvedbo posameznega tematskega sklopa za vsak modul ter portfolio za udeleženca usposabljanja. Priloga vam bo pomagala načrtovati učni proces, portfolio pa spremljanje, evidentiranje in evalviranje usposabljanja za vsakega posameznika. Tako obrazec za izvedbo posameznega tematskega sklopa kot tudi portfolio lahko prenesete v vaše delovno okolje in z njihovo pomočjo spremljate napredek odraslih Romov v izobraževanju odraslih, le prilagoditi ga morate vaši ciljni skupini.

Zadnjemu delu priročnika smo dodali tudi zgodbo Preprosto enostavno čas je za spremembe avtorja Sandija Horvata, ki je izšla v okviru projekta GEM. Zgodba Sandija Horvata je zgodba mladega Roma, ki je v življenju uspel, dokončal študij in se zaposlil. Naj vam ta zgodba služi kot motivacija pri vašem delu s ciljno skupino.

2. O PROJEKTU "GIVE THEM A CHANCE!"

Ljudska univerza Lendava, Pučko otvoreno učilište Čakovec, Amrita obk. Pécs, UZOR Orehovica in Zveza Romov Slovenije smo temelječ na izkušnjah ugotovili, da noben formalni program izobraževanja, po katerem se izobražujejo bodoči učitelji, ne daje »znanja«, kako poučevati odrasle pripadnike romske etnične manjšine in ob tem upoštevati vse njihove socialne, kulturne in jezikovne posebnosti. Zato, ker mora izobraževalni kader v programih izobraževanja in poklicnega usposabljanja za odrasle biti kompetenten tudi za poučevanje pripadnikov romske etnične manjšine, smo se odločili v okviru projekta Give them a chance!, financiranega iz programa Erasmus+, pripraviti program usposabljanja za učitelje odraslih, ki poučujejo Rome. Tako bomo s kompetentnimi učitelji na posreden način pripomogli tudi k večji uspešnosti odraslih Romov v programih formalnega in neformalnega izobraževanja.

Cilj našega projekta je predvsem opolnomočenje učiteljev in drugih strokovnih delavcev, ki pri svojem delu prihajajo v stik z odraslimi Romi. Zavedati se namreč moramo, da se Romi

Give them a chance!

pogosto vračajo v šolske klopi po več letih premora, zaradi tega moramo z njimi, če želimo, da bodo uspešni, delati z veliko stopnjo subtilnosti ter senzibilizirati odnose do najvišje možne mere. Slednje nam lahko uspe le, če dobro poznamo ne samo didaktične in metodične zakonitosti, ampak tudi zgodovino, jezik ter vrednote pripadnikov romske skupnosti.

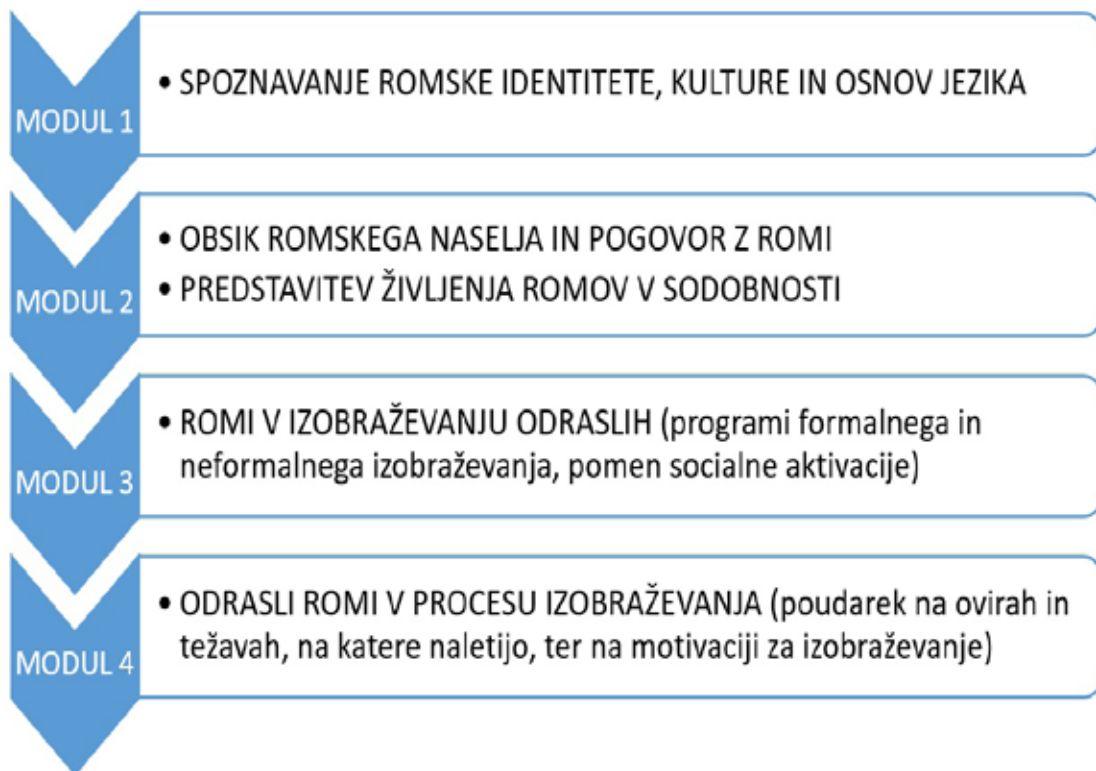
3. PREDSTAVITEV PROGRAMA USPOSABLJANJA

3.1 CILJNA SKUPINA

Program usposabljanja GEM je namenjen usposabljanju, osveščanju in opolnomočenju učiteljev in drugih strokovnih delavcev na področju izobraževanja odraslih, ki se pri svojem delu srečujejo s pripadniki romske skupnosti. Navedeni ciljni skupini bomo v okviru programa usposabljanja omogočili spoznavanje romske kulture, jezika, identitete in tematike, posebnosti pri poučevanju, elemente diskriminacije Romov v povezavi s prevladujočimi stereotipi in predsodki, obenem pa tudi spoznavanje različnih tehnik učenja, sodobne prijeme poučevanja in učenja ter posredno vplivali tudi na njihovo osebno rast ter kritično mišljenje.

3.2 VSEBINA USPOSABLJANJA

Program je zasnovan v obliki modulov, ki obsegajo teoretična in praktična znanja. Slednji so potrebni za nemoteno delo strokovnih delavcev v razredu in podpornih aktivnostih, ki jih organizacije za izobraževanje odraslih izvajajo kot del svoje ponudbe.

Give them a chance!

Program obsega vsebine o:

- romski skupnosti v državah, ki sodelujejo v projektu s poudarkom na osnovnih značilnostih pripadnikov romske etnične manjšine v posameznih državah;
- zgodovinskem orisu romske skupnosti s poudarkom na razvoju različnih dialektov romskega jezika;
- spoznavanju romske kulture in identitete, življenja v romski družini in romskem naselju ter načine vključevanja v romsko skupnost;
- seznanjanju z značilnostmi programov formalnega in neformalnega izobraževanja, ki jih obiskujejo odrasli Romi, s poudarkom na elementih diskriminacije, ki so povezani s prevladujočimi predsodki in stereotipi;
- pomenu socialne aktivacije Romov s pomočjo različnih izobraževalnih programov ter pomenu slednjih za povezovanje romske skupnosti z lokalno skupnostjo;
- ovirah in težavah, na katere naletijo odrasli Romi pri ponovnem vključevanju v izobraževanje;
- načinih razvijanja temeljnih kompetenc pri odraslih Romih;
- vzorcih obnašanja pripadnikov romske skupnosti, ki obiskujejo formalne in neformalne programe izobraževanja;
- načinih motiviranja odraslih Romov za obiskovanje in dokončanje različnih programov izobraževanja.

Program usposabljanja temelji na splošnih metodično-didaktičnih načelih, ki so opredeljeni s kurikulumom in upoštevajo temeljna andragoška načela, ki so značilna za izobraževanje odraslih in so sprejeta v večini članic EU.

Program usposabljanja pa omogoča tudi osvajanje ključnih kompetenc v skladu s Ključnimi kompetencami za vseživljenjsko učenje – Evropski referenčni okvir (Evropska komisija, 2007).

4. TEORETIČNI DEL

4.1 MODUL 1: SPOZNAVANJE ROMSKE IDENTITETE, KULTURE IN OSNOV ROMSKEGA JEZIKA

4.1.1 ROMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI, NA HRVAŠKEM IN NA MADŽARSKEM S Poudarkom na OSNOVNIH ZNAČILNOSTIH PRIPADNIKOV ROMSKE ETNIČNE MANJŠINE V POSAMEZNI DRŽAVI

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati romsko skupnost v posamezni državi s poudarkom na državi, kjer se usposabljanje izvaja.	- Spoznajo osnovne značilnosti romske skupnosti v posamezni državi, ki sodeluje v projektu, ter z razlikami med posameznimi državami; - spoznajo razloge za selitev Romov v preteklosti; - seznaniijo se z demografskimi podatki o romski skupnosti posamezni državi ter na ravni EU; - spoznajo, kje Romi živijo v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem) ter z razlikami, ki so med posameznimi romskimi skupnostmi; - seznaniijo se s pravnimi podlagami, ki urejajo položaj romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem).	Minimalni standardi - Pozna osnovne značilnosti romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem); - pozna razloge za selitev Romov v preteklosti; - pozna osnovne demografske podatke o romski skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem); - zna opredeliti, kje živijo Romi v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem) in približno število Romov v posamezni regiji; - razlikuje med avtohtonimi in neavtohtonimi Romi v Sloveniji; - okvirno pozna pravne podlage, ki urejajo položaj romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem). Standardi znanja - Pozna osnovne značilnosti romske skupnosti v državah članicah projektne skupine in jih kritično ovrednotiti; - med seboj primerja demografske podatke o romski skupnosti v državah članicah projektne skupine ter opredeli, kje so Romi naseljeni v posamezni državi.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljane, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

4.1.2 ZGODOVINA ROMSKE SKUPNOSTI

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati zgodovino in antropološke značilnosti romske skupnosti.	- Spoznajo izvor Romov in vzroke preseljevanja Romov; - spoznajo vzroke za naselitev Romov v evropskih državah; - razumejo razvoj stereotipov in predsodkov, ki imajo zgodovinsko osnovo (18. in 19. stoletje); ter prenašanje slednjih na mlajše generacije; - spoznajo življenje Romov med I. in II. svetovno vojno; - seznani se z elementi prebujanja romske skupnosti; - poznajo romske simbole ter pomen slednjih; - spoznajo zgodovino romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem) s poudarkom na posameznih ključnih dogodkih v preteklosti; - poznajo temeljne značilnosti življenja Romov od nomadskega do stacionarnega življenja; - poznajo vzroke za razvoj različnih romskih vprašanj, ki so zgodovinsko pogojena (način življenja, bivanje, izobraževanje, zaposlovanje); - seznani se s politično participacijo Romov v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem).	Minimalni standardi znanja - Pojasni, od kod izvirajo Romi; - pozna vzroke za preseljevanje Romov; - pojasni, zakaj so se razvili predsodki in stereotipi o Romih; - opiše prelomne zgodovinske trenutke; pomembne za romsko skupnost; - zna naštet romske simbole; - pozna zgodovino romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem); - našteje nekaj težav, s katerimi se romska skupnost srečuje danes, pojavile pa so se v preteklosti. Standardi znanja - Pozna izvor Romov in vzroke preseljevanja s poudarkom na poselitvi evropskih držav; - med seboj primerja zgodovinska dejstva razvoja romske skupnosti v državah, članicah projektne skupine; - pozna vse elemente prebujanja romske skupnosti; - zna naštet vsa obravnavana romska vprašanja ter kritično presoditi, zakaj so zgodovinsko pogojena; - pozna politično participacijo in organiziranje romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem).	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - projekcija, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Branje, - poslušanje, - brainstorming (možganska nevihta), - miselni vzorci, - zapisovanje, - projektno učenje.	4

4.1.3 KULTURNA DEDIŠČINA ROMOV

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati razvoj kulture in kulturnega bogastva romske skupnosti s poudarkom na ohranjanju kulture v Sloveniji (na Hrvaškem, Madžarskem).	- Poznajo temeljne karakteristike romske kulture s poudarkom na življenjskem slogu in vrednotah; - poznajo pojem in pomen kulturnega pluralizma; - spoznajo temeljne značilnosti medkulturnega dialoga ter pomembnost razvijanja slednjega; - spoznajo vpliv drugih kultur na romsko kulturo; - spoznajo romske običaje in navade; - razumejo pomen tradicionalnih romskih poklicev; - spoznajo pomen kulture na razvoj romske identitete; - poznajo elemente romske glasbe in plesa; - spoznajo vpliv vere na običaje Romov; - spoznajo svetovno znane umetnike, ki so pripadniki romske skupnosti; - razumejo, kako je razvoj romskega jezika vplival na razvoj kulture v sodobnosti; - poznajo romske medije in pomen slednjih za romsko in širšo družbeno skupnost.	Minimalni standardi znanja - Predstavi temeljne značilnosti romske kulture; - pojasni, kaj pomeni kulturni pluralizem; - pojasni, kaj je medkulturni dialog in kako se ga ohranja; - naštejejo romske običaje in navade; - naštejejo nekaj temeljnih tradicionalnih romskih poklicev; - znajo razložiti, kako je romska kultura vplivala na razvoj romske identitete; - poznajo romsko glasbo, ples ter vidnejše romske sodobne glasbenike; - znajo pojasniti, kateri veri pripadajo Romi v Sloveniji; - poznajo temeljne slovenske romske medije in oddaje. Standardi znanja - Kritično presodijo, kako je življenjski slog Romov vplival na razvoj kulture; - ločijo med kulturnim pluralizmom in medkulturnim dialogom; - pojasnijo, kako je razvoj romskega jezika vplival na razvoj kulture Romov; - razumejo vpliv drugih kultur na kulturo romske skupnosti; - znajo razložiti, zakaj so se pri Romih razvili določeni poklici; - pozna romske glasbenike, umetnike, filmografijo.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - poslušanje, - ogled krajših filmov, - projekcija, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Branje, - poslušanje, - brainstorming (možganska nevihta), - miselni vzorci, - zapisovanje, - projektno učenje.	4

4.1.4 TEMELJNE ZNAČILNOSTI ROMSKEGA JEZIKA

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati razvoj romskega jezika in različnih dialektov romske skupnosti.	- Spoznajo izvor romskega jezika; - razumejo vzroke za razvoj različnih romskih dialektov/jezikovnih skupin; - spoznajo temeljne značilnosti romskih dialektov s poudarkom na romani čibu (prekmurski romščini in bajaščini); - seznani se, kateri dialekti se govorijo v državah, članicah projektne skupine; - spoznajo posebnosti romskega jezika; - spoznajo osnovne romske besede; - seznani se z jezikovnimi priročniki o romskem jeziku, ki so na voljo; - spoznajo osebno predstavitev v romskem jeziku in - spoznajo vpliv drugih jezikov na romske dialekte (poudarek je na vplivu drugih jezikov na romani čib in bajaščino); - spoznajo, zakaj romski jezik v nekaterih okoljih počasi izginja; - pomen medijev pri ohranjanju romskega jezika v prihodnosti.	Minimalni standardi znanja - Razume, od kod izvira romski jezik ter kako se je razvijal skozi stoletja ter kako je preseljevanje pripadnikov romske skupnosti vplivalo na razvoj različnih dialektov romskega jezika; - zna naštetih nekaj romskih dialektov/jezikovnih skupin; - pozna nekaj temeljnih značilnosti romskega jezika; - zna pozdraviti v romščini; - zna naštetih nekaj romskih jezikovnih priročnikov; - razume, kako so v novejši zgodovini drugi jeziki vplivali na razvoj romskih dialektov (vpliv slovenščine, hrvaščine, madžarščine). Standardi znanja - Zna se predstaviti v romskem jeziku, - razloži vzroke, zakaj romski jezik v nekaterih okoljih počasi izginja, - zna naštetih slovnične lastnosti in nekaj posebnosti romskega jezika, - razume pomen medijev za ohranjanje romskega jezika, - našteje romske dialekte, ki se govorijo v državah, članicah projektne skupine.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - projekcija, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Branje, - poslušanje, - brainstorming (možganska nevihta), - miselni vzorci, - zapisovanje, - pogovor, - projektno učenje.	4

Cilj modula 1: Udeleženci spoznajo zgodovino, kulturo, identiteto in jezik romske skupnosti ter pomembnejše mejnike integracije Romov v državah, članicah projektne skupine, s poudarkom na integraciji v matični državi.

4.1.5 PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE

1. Naštejte osnovne značilnosti romske skupnosti v Sloveniji, na Hrvaškem in na Madžarskem. Katere razlike se opazijo?
2. Naštejte pravne podlage, ki urejajo položaj romske skupnosti v Republiki Sloveniji (Hrvaški, Madžarski).
3. Kako je preseljevanje Romov vplivalo na razvoj romske skupnosti v posameznih evropskih državah?
4. Pojasnite, zakaj so se v preteklosti razvili predsodki in stereotipi o Romih. Kaj pomeni prenos predsodkov in stereotipov iz generacije na generacijo?
5. Naštejte romske simbole in njihov pomen.
6. Pojasnite temeljne značilnosti romske skupnosti od nomadskega do stacioniranega življenja.
7. Naštejte vzroke, da Romi danes bivajo v romskih naseljih. Pojasnite, zakaj se romska naselja nahajajo izven mestnih središč.
8. Naštejte nekaj romskih vprašanj, s katerimi se ukvarjajo vse države članice EU ter pojasnite, kako se slednja rešujejo v posamezni državi, članici projektne skupine s poudarkom na Sloveniji (Hrvaški, Madžarski). Pojasnite, ali obstaja vzročno posledična povezanost med posameznimi vprašanji in zgodovinskimi dejstvi o življenju Romov v preteklosti, ki ste jih spoznali.
9. Kdaj in na kakšen način se je začela politična participacija Romov v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem)?
10. Kako gojiti medkulturni dialog med večinskim prebivalstvom in pripadniki romske skupnosti?
11. Naštejte elemente romske kulture in različne možnosti za ohranjanje slednje med mlajšimi generacijami.
12. Kako vplivajo druge kulture na romsko kulturo?
13. Naštejte nekaj romskih navad in običajev ter pojasnite vzrok za razvoj slednjih.
14. Naštejte nekaj romskih glasbenikov in drugih umetnikov.
15. Kaj menite, zakaj nekateri svetovno znani kulturni ustvarjalci niso izpostavljali svojih romskih korenin?
16. Kakšen vpliv na razbijanje predsodkov in stereotipov lahko imajo romski mediji na prepričanje večinskega naroda?
17. Kako so selitve Romov vplivale na razvoj romskih dialektov?
18. Kateri romski dialekti se govorijo na območju Prekmurja? Kaj pa drugod v Sloveniji?
19. Zakaj romski jezik v Sloveniji počasi izginja? Naštejte nekaj vzrokov.
20. Ali je romski dialekt pomemben gradnik romske identitete?

4.2 ŽIVLJENJE ROMOV DANES – VKLJUČEVANJE ROMOV V ŠIRŠO DRUŽBENO SKUPNOST NA LOKALNI IN NACIONALNI RAVNI.

4.2.1 ROMSKE DRUŽINE DANES – OGLED ROMSKEGA NASELJA

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Obisk bližnjega romskega naselja in spoznavanje elementov vraščanja Romov v družbo na lokalni ravni.	- Spoznajo tipične elemente življenja romske družine, lestvico vrednot, ki je značilna za romsko skupnost, vzgojne tipe, ki prevladujejo v romski družini; - poznajo načine vključevanja pripadnikov romske skupnosti v širšo družbeno skupnost na lokalni ravni; - ogledajo si romsko naselje in imajo možnost, da govorijo s prebivalci naselja, da si lahko oblikujejo lastno mnenje in videnje romske tematike; - poznajo elemente vključevanja pripadnikov romske skupnosti v izobraževanje; - zavedajo se, kako lahko izobraževanje Romov vpliva na spremembo temeljne miselnosti pri Romih; - razumejo, zakaj izobrazba za pripadnike romske skupnosti ni vrednota; - seznaniijo se z življenjskimi navadami Romov ter z dejstvom, kako slednje vplivajo na splošno stanje v naselju.	Minimalni standardi - Poznajo življenjske razmere v romski skupnosti, romskem naselju in romski družini; - opišejo sistem vrednot pripadnikov romske skupnosti; - vedo, kako permissivna oblika vzgoje vpliva na oblikovanje osebnosti; - znajo opisati temeljne elemente vključevanja romske skupnosti v lokalno skupnost; - vedo, kako izobraževanje vpliva na spremembo temeljne miselnosti pri Romih; - pojasnijo lestvico vrednot pripadnikov romske skupnosti. Standardi znanja - Kritično ovrednotijo življenje v romski skupnosti in v romski družini; - presodijo, kakšne so razlike med družinami v naselju, ki so ga spoznali; - utemeljijo, kako življenjske navade Romov vplivajo na splošno stanje v romskem naselju.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - delo na terenu, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

4.2.2 VKLJUČEVANJE ODRASLIH ROMOV V IZOBRAŽEVALNE PROGRAME IN ŠIRŠO DRUŽBENO SKUPNOST NA NACIONALNI RAVNI (NACIONALNI PROGRAM UKREPOV ZA ROME)

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati Nacionalni program ukrepov za Rome ali drugi dokument države, ki sodeluje v projektu, s poudarkom na ukrepih spodbujanja socialne aktivacije in dviga izobrazbene ravni Romov.	- Spoznajo osnovne značilnosti romske skupnosti v posamezni državi, ki sodeluje v projektu, ter z razlikami med posameznimi državami; - razumejo vzroke socialne izključenosti romske skupnosti in njene posledice; - seznaniijo se s tipičnimi značilnostmi življenja v romskem naselju; - spoznajo vzroke za selitev Romov v preteklosti; - seznaniijo se z demografskimi podatki o romski skupnosti posamezni državi ter na ravni EU; - spoznajo, kje Romi živijo v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem) ter z razlikami, ki so med posameznimi romskimi skupnostmi; - seznaniijo se s pravnimi podlagami, ki urejajo položaj romske skupnosti; - spoznajo ključne ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja, socialnega in zdravstvenega varstva ter vključevanja v širšo družbeno skupnost.	Minimalni standardi - Pozna osnovne značilnosti romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem), - pozna razloge za selitev Romov v preteklosti, - pozna osnovne demografske podatke o romski skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem), - zna opredeliti, kje živijo Romi v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem) in približno število Romov v posamezni regiji, - razlikuje med avtohtonimi in ne-avtohtonimi Romi v Sloveniji, - okvirno pozna pravne podlage, ki urejajo položaj romske skupnosti v Sloveniji (na Hrvaškem, na Madžarskem). Standardi znanja - Pozna osnovne značilnosti romske skupnosti v državah članicah projektne skupine in jih kritično ovrednoti, - med seboj primerja demografske podatke o romski skupnosti v državah članicah projektne skupine ter opredeli, kje so Romi naseljeni v posamezni državi.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - pregled dokumentov, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 2: Udeleženci si ogledajo romsko naselje, spoznajo prebivalce in njihove bivanjske razmere, ter njihove življenjske navade. Romi jim predstavijo svoje izkušnje v procesu izobraževanja. Udeleženci spoznajo aktualni Nacionalni program ukrepov za Rome ter njegove cilje ali kak drugi dokument, povezan z vključevanjem Romov v širšo družbeno skupnost, ki je aktualen za državo.

Give them a chance!

4.2.3 PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE

1. Naštejte temeljne značilnosti sodobnega življenja Romov.
2. Ali razumete lestvico vrednot Romov? Kaj je vplivalo na prioritete vrednote v njihovem življenju?
3. Kakšne vzgojne stile (tipe) uporabljajo romski starši pri vzgoji lastnih otrok? Kakšne so posledice slednjih?
4. Kako na lokalni ravni skrbimo za vključevanje Romov v širšo družbeno skupnost?
5. Kako razumete zgodbe Romov, ki so bili neuspešni v procesu izobraževanja? Ali imajo zgodbe kakšno skupno točko?
6. Naštejte ključne točke, ki so vzrok za neuspeh Romov v procesu izobraževanja.
7. Naštejte možnosti vključevanja odraslih Romov v proces izobraževanja.
8. Kako se razlikujejo življenjske navade Romov od življenjskih navad večinskega prebivalstva?
9. Predstavite temeljne značilnosti romske skupnosti.
10. Opišite socialno izključenost pripadnikov romske skupnosti. Kakšne posledice ima socialna izključenost?
11. Opišite temeljne razlike med različnimi romskimi skupnostmi v Sloveniji/na Hrvaškem/na Madžarskem.
12. Katere pravne podlage urejajo položaj romske skupnosti v R Sloveniji/ R Hrvaški/R Madžarski?
13. Kateri nacionalni ukrepi za Rome so bili sprejeti v R Sloveniji/R Hrvaški/R Madžarski?
14. Kateri nacionalni ukrepi so pomembni za izobraževanje odraslih Romov?

4.3 ROMI V IZOBRAŽEVANJU ODRASLIH

4.3.1 ODRASLI ROMI V IZOBRAŽEVALNEM SISTEMU

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati programe in cilje izobraževanja odraslih, v katere se vključujejo tudi Romi.	- Spoznajo temeljne formalne programe izobraževanja odraslih, v katere se vključujejo odrasli Romi; - spoznajo programe socialne aktivacije za Rome; - spoznajo javno veljavne programe izobraževanja odraslih, v katere se vključujejo Romi; - spoznajo programe neformalnega izobraževanja za odrasle Rome; - spoznajo programe poklicnega usposabljanja, v katere se vključujejo Romi; - spoznajo aktualne projekte v posamezni državi, ki so namenjeni opolnomočenju pripadnikov romske skupnosti; - seznani se s temeljnimi cilji posameznega izobraževalnega programa, v katerega se vključujejo odrasli Romi; - seznani se z različnimi podpornimi dejavnostmi, ki so namenjene pomoči odraslim Romom pri izobraževanju; - spoznajo trenutno izobrazbeno raven odraslih Romov v projektnih državah.	Minimalni standardi - Ločijo cilje formalnega in neformalnega izobraževanja ter programe formalnega in neformalnega izobraževanja ter znajo pojasniti razliko med slednjimi; - poznajo programe socialne aktivacije za Rome ter znajo opredeliti temeljna znanja, ki si jih Romi pridobijo v teh programih; - znajo predstaviti programe poklicnega izobraževanja, ki so zanimivi za Rome; - razumejo pomen podpornih dejavnosti v izobraževanju odraslih za odrasle Rome. Standardi znanja - Znajo predstaviti temeljne cilje posameznega izobraževalnega programa, v katerega se vključujejo Romi; - razumejo pomen opolnomočenja pripadnikov romske skupnosti v procesu izobraževanja; - poznajo izobrazbeno raven Romov ter njihove možnosti za zaposlitev.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

4.3.2 SOCIALNA AKTIVACIJA ROMOV IN VKLJUČEVANJE SLEDNIJH V ŠIRŠO DRUŽBENO SKUPNOST S POMOČJO IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Spoznati elemente socialne aktivacije s pomočjo izobraževalnih programov ter pomen izobraževanja pri vključevanju odraslih Romov v širšo družbeno skupnost.	- Odrasli Romi v procesu izobraževanja – zagotavljanje enakopravnosti pri dostopu do izobraževanja; - pomen sodelovanja vrtcev in šol, centrov za socialno delo, ljudskih univerz, zavoda za zaposlovanje, zdravstvenih ustanov, kulturnih centrov, nevladnih organizacij, policije ter drugih organizacij na območjih, kjer živijo Romi, za aktivno vključevanje odraslih Romov v proces izobraževanja; - pomen multidisciplinarnega pristopa k izobraževanju odraslih Romov za večjo socialno vključenost in krepitev vloge romskega prebivalstva za približevanje trgu dela; - vloga lokalne skupnosti pri vključevanju Romov v programe izobraževanja odraslih; - elementi diskriminacije Romov, ki so povezani s prevladujočimi predsodki in stereotipi in so očitni tudi v izobraževalnem sistemu.	Minimalni standardi - Znajo razložiti, kaj pomeni enakopravnost pri dostopu do izobraževanja odraslih Romov; - razumejo, zakaj je potreben pri kakršni koli aktivnosti, v katero se vključujejo Romi, multidisciplinarni pristop; - pojasnijo, kako lahko programi izobraževanja odraslih pripomorejo k večji socialni vključenosti odraslih Romov; - poznajo stereotipe in predsodke o Romih, ki se pojavljajo v izobraževanju. Standardi znanja - Znajo razložiti, zakaj so predsodki in stereotipi o Romih tako pogosti; - razumejo izvor predsodkov in stereotipov o Romih na področju izobraževanja ter vzroke, zakaj so slednji nastali; - poznajo vlogo lokalne skupnosti pri vključevanju Romov v programe izobraževanja odraslih; - razumejo, zakaj je izobraževanje pomembno za socialno aktivacijo Romov in uspešnost odraslih Romov v izobraževalnem procesu.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 3: Udeleženci se seznajajo z možnostmi in temeljnimi značilnostmi izobraževanja pripadnikov romske skupnosti, spoznajo vrednote in stališča pripadnikov romske skupnosti, načine vključevanja odraslih Romov v programe formalnega in neformalnega izobraževanja ter poklicnega usposabljanja. Obenem spoznajo, kako socialna aktivacija Romov vpliva na njihovo vključevanje v širšo družbeno skupnost.

Give them a chance!

4.3.3 **PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE**

1. Naštejte temeljne formalne in neformalne programe izobraževanja odraslih, v katere se vključujejo pripadniki romske skupnosti.
2. Kakšna je razlika med formalnimi in javno veljavnimi programi za Rome, v katere se vključujejo pripadniki romske skupnosti?
3. Kaj pomeni socialna aktivacija?
4. Katere podporne dejavnosti na področju izobraževanja odraslih so namenjene Romov?
5. Zakaj je pri socialni aktivaciji odraslih Romov ter pri njihovem izobraževanju potreben multidisciplinarni pristop?
6. Kako lahko učitelji zagotovijo multidisciplinarni pristop v procesu izobraževanja? Koliko pri zagotavljanju multidisciplinarnega pristopa mora sodelovati organizacija, v kateri poteka izobraževanje?
7. Kakšne so posledice neizobraženosti ali pomanjkljive izobrazbe odraslih pripadnikov romske skupnosti v njihovem življenju? Kako se to odraža v načinu življenja?
8. Kako programi socialne aktivacije in opolnomočenja vplivajo na izobraževanje odraslih Romov?
9. Kje so največje vrzeli pri znanju odraslih Romov? Zakaj mislite, da je temu tako?
10. Kakšna je izobrazbena struktura Romov? Ali so kakšne razlike v izobrazbeni strukturi odraslih Romov med regijami? Razmislite, kaj je vzrok temu.
11. Zakaj je pomembno, da lokalna skupnost spodbuja izobraževanje odraslih Romov?

4.4 ODRASLI ROMI V PROCESU IZOBRAŽEVANJA (OVIRE IN TEŽAVE NA KATERE NALETIJO, MOTIVACIJA ZA IZOBRAŽEVANJE)

4.4.1 MOTIVACIJA ODRASLIH ROMOV ZA IZOBRAŽEVANJE

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Seznani se z različnimi načini motivacije odraslih Romov v procesu izobraževanja ter vzroki in posledicami jasnega določanja pravil v času izobraževanja.	- Spoznajo različne načine motivacije odraslih pripadnikov romske skupnosti za vključitev v izobraževalni program; - seznani se z ovirami, na katere naletijo odrasli Romi tekom izobraževanja; - spoznajo metode sodelovanja z Romi; - seznani se z občutkom manjvrednosti pri odraslih Romih, ki se vključijo v program izobraževanja; - razumejo, zakaj je pri odraslih Romih v procesu izobraževanja potrebno jasno določiti pravila; - spoznajo različne načine spodbujanja odraslih Romov v procesu izobraževanja; - znajo razložiti, zakaj odrasli Romi potrebujejo podporne dejavnosti v izobraževanju odraslih; - seznani se s prilagajanjem posameznih tem odraslim Romom (zakaj morajo učne ure/delavnice biti zanimive in dinamične); - ohranjanje koncentracije (osredotočenosti) pri odraslih Romih.	Minimalni standardi - Pojasnijo, kaj je motivacija in čemu je v procesu izobraževanja potrebna; - razložijo, zakaj je potrebno pri izobraževanju Romov večinoma uporabljati primere iz resničnega življenja; - vedo, na katere ovire odrasli Romi naletijo tekom izobraževanja; - pojasnijo, zakaj se Romi izogibajo izobraževanju; - pojasnijo, zakaj je odraslim Romom v procesu izobraževanja potrebno jasno določiti pravila izobraževanja; - razumejo, kakšno vlogo pri izobraževanju odraslih Romov imajo podporne dejavnosti organizacije. Standardi znanja - Samostojno določijo nekaj pravil izobraževanja, ki jih bodo odrasli Romi razumeli; - pojasnijo, kako občutek manjvrednosti vpliva na izobraževanje odraslih Romov; - samostojno znajo narediti prilagoditev učne enote odraslim Romom, - poznajo načine ohranjanja koncentracije pri odraslih Romih.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

4.4.2 RAZVIJANJE TEMELJNIH KOMPETENC PRI ODRASLIH ROMIH

SPLOŠNI CILJI	CILJI (UDELEŽENCI)	STANDARDI ZNANJA	OBLIKE/METODE DELA	STRATEGIJE POUČEVANJA	ŠTEVILO UR
Seznani se z načini razvijanja temeljnih kompetenc pri Romih ter z vzorci obnašanja odraslih Romov v procesu izobraževanja.	- Spoznajo vzorce, kako se odrasli Romi obnašajo kot udeleženci izobraževanja in vzroke za njihovo obnašanje; - razumejo, zakaj se odrasli Romi v procesu izobraževanja spopadajo z manjvrednostnimi občutki; - vedo, kateri programi izobraževanja za odrasle so namenjeni samo romski skupnosti in kateri so namenjeni tudi večinskemu prebivalstvu; - poznajo elemente integracije odraslih ter spodbujanje slednje v razredu; - poznajo temeljne kompetence ter aktivnosti, s katerimi se slednje lahko razvijajo; - zavedajo se mankov v znanju, ki jih imajo odrasli Romi in poznajo vzrok teh mankov; - spoznajo, v katerih primerih se morajo o izobraževanju odraslih Romov posvetovati z organizatorjem izobraževanja in v katerih z vodstvom organizacije; - razumejo, zakaj so večini Romov klasične oblike izobraževanja odveč.	Minimalni standardi - Znajo povezati vzroke neuspeha z vzorci obnašanja pri posamezniku; - predstavijo, zakaj se Romi v procesu izobraževanja spopadajo z občutki manjvrednosti; - znajo predstaviti programe izobraževanja za odrasle, ki so namenjeni izključno romski skupnosti; - poznajo elemente integracije v izobraževanju odraslih; - predstavijo temeljne kompetence in jih znajo opisati (minimalni standardi znanja). Standardi znanja - Samostojno znajo pripraviti učno enoto, v okviru katere se razvijajo temeljne kompetence in je namenjena odraslim pripadnikom romske skupnosti; - poznajo načine, kako odpravljati manke v znanju odraslih Romov na privlačen način; - znajo pripraviti učno uro, ki ni statična.	Metode dela - Predavanje, - razlaga, - predstavitev, - razgovor, - diskusija, - delo z besedili, fotografijami, - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblike dela - Frontalna, - individualna, - skupinska, - manjša skupinska.	- Poslušanje, - branje, - predstavljanje, - miselni vzorci, - zapisovanje, - razpravljanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 4: Udeleženci se seznani s postopkom vključevanja odraslih Romov v izobraževalne programe, s strahovi, s katerimi se Romi spopadajo pred in med izobraževanjem. Spoznajo različne metode sodelovanja z Romi, ki se izobražujejo ter kakšen vpliv imajo slednji na romsko skupnost. Predstavljeni so jim različni motivacijski postopki, s katerimi lahko motivirajo odrasle Rome za učenje in obiskovanje različnih programov izobraževanja. Spoznajo značilne vzorce obnašanja odraslih Romov, ki se izobražujejo. Prikazani so jim različni načini spodbujanja razvoja temeljnih kompetenc.

4.4.3 PONAVLJANJE IN UTRJEVANJE

1. Kakšne načine motivacije za izobraževanje poznate pri odraslih? Kateri od teh načinov so aktualni za pripadnike romske skupnosti?
2. Predstavite nekaj ovir, na katere tekom izobraževanja lahko naletijo odrasli Romi? Kako jim slednje lahko pomagamo premostiti?
3. Na kakšne načine lahko sodelujemo z odraslimi Romi tekom izobraževanja?
4. Zakaj se odrasli Romi tekom izobraževanja spopadajo z manjvrednostnim občutkom? Kako se slednji kaže v interakciji s skupino?
5. Zakaj je v procesu izobraževanja odraslih Romov potrebno jasno in enoznačno postaviti pravila dela in izobraževanja?
6. Na kakšne načine lahko odrasle Rome spodbujamo v času izobraževanja? Koliko pomembni so pri tem individualni razgovori?
7. V katerih primerih odrasle Rome, ki so vključeni v izobraževalni program, spodbudimo, da koristijo usluge podpornih dejavnosti izobraževanja odraslih?
8. Pripravite samostojno učno enoto, ki je privlačna odraslim Romom in obenem razvija eno od temeljnih kompetenc.
9. Na kakšne načine lahko ohranjamo visoko raven koncentracije pri odraslih Romih?
10. Naštejte nekaj tipičnih vedenjskih vzorcev odraslih Romov v procesu izobraževanja.
11. Kaj je vzrok za manjvrednostni občutek pri odraslih Romih?
12. Koliko programov izobraževanja odraslih je namenjenih samo pripadnikom romske skupnosti?
13. Pojasnite, kateri programi izobraževanja so primernejši za Rome, tisti, ki so namenjeni odraslim pripadnikom romske skupnosti ali tisti, ki so namenjeni vsem odraslim? Zakaj menite tako?
14. Naštejte temeljne kompetence in določite minimalne standarde znanja pri vsaki od temeljnih kompetenc.
15. Pojasnite vzroke mankov v znanju odraslih Romov.
16. Pripravite samostojno učno enoto, ki bo dovolj zanimiva in razumljiva pripadnikom romske skupnosti in obenem razvijala eno od temeljnih kompetenc.

5. METODIČNO-DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Program usposabljanja izobraževalcev odraslih, ki poučujejo pripadnike romske skupnosti v različnih programih formalnega in neformalnega izobraževanja ter poklicnih usposabljanjih, temelji na izkustvenih spoznanjih, ki so si jih mentorji v programov pridobili tekom lastnega dela, prepletajo pa se s teoretičnimi osnovami. Program je namenjen strokovnim delavcem/učiteljem, ki že delajo z odraslimi pripadniki romske skupnosti ter nekaj osnovnega znanja o izobraževanju slednjih že imajo, primanjkuje pa jim znanja s področja poznavanja romske zgodovine in znanja o specifičnih lastnostih odraslih Romov v procesu izobraževanja.

Program temelji na aktivnem vključevanju udeležencev pri izvajanju programa, saj se le na tak način lahko dosežejo cilji in ključne kompetence pričujočega programa. Delo v programu je projektno orientirano, temelji pa na osvajanju teoretičnih osnov, ki se nato povezujejo pri izdelavi praktičnih nalog. Druga temeljna značilnost programa in osnova projektnega dela je, da udeleženci spoznajo življenje romske skupnosti z neposrednim stikom z odraslimi Romi ter z obiskom romskega naselja, kjer si ogledajo tudi bivanjske razmere. Slednje so namreč v tesni korelaciji s težnjo po izobraževanju oziroma dvigu izobrazbene ravni pri posamezniku.

V učnem procesu udeleženci sami ali pa z mentorji usposabljanja ter drugimi udeleženci ovrednotijo znanje, ki so si ga pridobili. Tekom drugega dela usposabljanja udeleženec sam ali pa v skupini z drugimi pripravi nekaj primerov učnih enot, ki se lahko uporabijo v programih neformalnega izobraževanja odraslih Romov in so namenjene razvijanju ključnih kompetenc pri odraslih.

6. PRIPOROČENI MODELI UČENJA IN POUČEVANJA

Aktivnejšo udeležbo udeležencev usposabljanja pri vseh modulih zagotavljajo sodobnejši pristopi učenja in poučevanja. Odsvetujemo klasično frontalno metodo poučevanja, kjer so udeleženci pasivni poslušalci. Pri sodobnih načinih poučevanja in učenja učitelj/mentor v razredu mora ustvarjati take pogoje učenja, v katerih so udeleženci čim bolj aktivni in samostojno iščejo rešitve in si pridobivajo nova spoznanja skladno s svojimi zmožnostmi in zaznavnimi stili. Pomembno je, da udeleženci do ključnih spoznanj prihajajo sami preko študije in predstavitve različnih primerov. Le pouk, pri katerem so udeleženci aktivni tvorci učnega procesa in pri njem sodelujejo po svojih najboljših močeh, omogoča demokratično in sodelovalno komunikacijo ter aktivacijo vseh v skupini.

Namesto klasičnega pouka, ki je še vedno temelj večine usposabljanja in se giblje od priprave preko nove učne vsebine in ponavljanja do vrednotenja novega znanja, bo drugi del usposabljanja potekal na temeljih problemskega pouka, kjer se najprej evidentira problemska situacija, nato bodo udeleženci opredelili in formulirali problem, nato izdelali načrt reševanja problema, na koncu pa preverili uresničevanje problemskega načrta in sklepali o rezultatih. V programu usposabljanja priporočamo uporabo projektnega dela, temelječega na iniciativah, skiciranju težav, načrtovanju, možnih rešitvah in izvedbi. Udeleženci najprej opredelijo problem, nato načrtujejo aktivnosti, rešujejo različne konkretne probleme, sprejemajo odločitve in izvajajo raziskovalne dejavnosti.

Strokovna svoboda, ki jo daje program, učiteljem/mentorjem omogoča, da sami načrtujejo, izvajajo in evalvirajo didaktične poti, pristope ter modele učenja in poučevanja. Njegova

Give them a chance!

edina skrb je, da bo dosegel cilje, ki so postavljeni na koncu vsake učne enote oziroma modula.

7. KRITERIJI PREVERJANJA IN OCENJEVANJA

V programu usposabljanja se preverja in ocenjuje, če je udeleženec dosegel standarde znanja posameznih modulov. Standardi znanja so določeni pri vsakem modulu, navedeni pa so tudi minimalni standardi znanja, ki jih udeleženci morajo doseči, da uspešno zaključijo program usposabljanja. Poleg teoretičnega znanja morajo udeleženci izdelati in predstaviti tudi projektno nalogo, kjer predstavijo učno enoto pridobivanja temeljnih spretnosti na področju izbrane temeljne kompetence prilagojene odraslim pripadnikom romske skupnosti.

Predlagamo, da se znanje preverja ob koncu vsakega modula v obliki razgovora z udeleženci in v obliki reševanja posameznih primerov, ki se udeležencem predstavijo. Učitelj/mentor in udeleženec znanje pridobljeno v okviru usposabljanja preverjata sproti ter skupaj.

Standardi znanja so v programu usposabljanja opredeljeni na dveh zahtevnostnih ravneh. Minimalni standardi znanja pomenijo minimalno znanje, ki si ga udeleženci tekom izobraževanja morajo pridobiti ter so pogoj za uspešno opravljen program. Standardi znanja na drugi zahtevnostni ravni so nadgradnja minimalnih standardov znanja in dokazujejo, da si je udeleženec usposabljanja pridobil znanje na višji ravni.

Delo udeležencev usposabljanja se ocenjuje z opravi program usposabljanja/ni opravi programa usposabljanja. Udeleženec uspešno zaključi usposabljanje, ko v paru z drugim udeležencem samostojno pripravi tudi učno enoto, ki se lahko uporabi v programih neformalnega izobraževanja odraslih Romov in je namenjena razvijanju ključnih kompetenc pri odraslih.

Učno enoto, ki sta jo pripravila, udeleženca predstavita skupini. Pri predstavitvi se ocenjuje vsebinska celovitost, ustreznost in elementi motivacije.

8. POTRDILO O OPRAVLJENEM PROGRAMU USPOSABLJANJA

Udeleženec, ki uspešno opravi usposabljanje, prejme potrdilo o uspešno opravljenem programu usposabljanja. Potrdilo mora vsebovati naslednje elemente:

- ime in sedež organizacije, ki je izvajala usposabljanje,
- ime in priimek udeleženca usposabljanja,
- datum, kraj in državo rojstva udeleženca usposabljanja,
- naziv usposabljanja,
- trajanje usposabljanja (datumsko),
- število ur usposabljanja,
- številko potrdila,
- ime in priimek odgovorne osebe organizacije, ki je izvajala usposabljanje,
- podpis odgovorne osebe organizacije, ki je izvajala usposabljanje,
- kraj in datum izdaje.
- Na hrbtno stran potrdila se vpišejo moduli in temeljni cilji usposabljanja ter pridobljene kompetence.

Give them a chance!

9. EVALVACIJA

Evalvacija obsega:

- opis pričakovanj udeležencev ob vključitvi v usposabljanje,
- končno evalvacijo programa z anketnimi vprašalniki in fokusno skupino.

Izvedba evalvacije:

- udeleženci izpolnijo anketne vprašalnike, oddajo pripravljene učne enote (1 izvod), sodelujejo v fokusni skupini;
- udeleženci dobijo povratne informacije od Romov, ki so vključeni v druge programe izobraževanja.

**PRIRUČNIK ZA PROVODITELJE
STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA
PREDAVAČA U OBRAZOVANJU
ODRASLIH KOJI
POUČAVAJU ODRASLE ROME**

1. PRIRUČNIKU USUSRET

Priručnik je namijenjen polaznicima osposobljavanja, koji će, ili već poučavaju odrasle Rome u različitim programima formalnog i neformalnog obrazovanja i koji su se uključili u program osposobljavanja u sklopu projekta GEM (Give them a chance!), koji je financiran iz programa Erasmus+ i onim predavačima u obrazovanju odraslih, koji u programima formalnog i neformalnog obrazovanja poučavaju odrasle Rome.

U uvodnom dijelu priručnika su predstavljene opći podaci o projektu Give them a chance i o programu osposobljavanja, kao i o ciljnoj skupini kojoj je program namijenjen i o didaktičnim načelima osposobljavanja.

U središnjem dijelu priručnika su po pojedinačnim modulima predstavljene tematski dijelovi i njihovi sadržaji. U tom se dijelu nalaze i preporuke za provođenje osposobljavanja i upute za nadogradnju vlastitih kompetencija. Predstavljene su i ciljevi i standardi znanja i predloženi oblici i metode rada, kao i strategije poučavanja pojedinog tematskog dijela. Navedeni su i preporučeni sati za svaki tematski dio. Nakon svakog tematskog dijela pripremljena su i pitanja za ponavljanje i utvrđivanje svake obrađene teme.

U posljednjem dijelu priručnika su predstavljena ishodišta, vrednovanje i ocjenjivanje dijela u programu osposobljavanja s kriterijima vrednovanja i ocjenjivanje teoretskog i praktičnog dijela programa osposobljavanja. Priručniku je priložen i obrazac pripreme za izvedbu pojedinog tematskog dijela za svaki modul i portfolio za sudionika osposobljavanja.

Prilog će pomoći planirati proces učenja, portfolio praćenju, evidentiranju i evaluaciji osposobljavanja za svakoga pojedinca. Obrazac za provođenje pojedinog tematskog dijela, kao i portfolio, moći ćete prenijeti u vaše radno okruženje i pomoću njega pratiti napredovanje Roma u obrazovanju odraslih, samo ga trebate prilagoditi vašoj ciljnoj skupini.

Zadnjem dijelu priručnika dodali smo i priču "Naprosto jednostavno, vrijeme je za promjene", autora Sandija Horvata, koja je izdana u sklopu projekta GEM. Priča Sandija Horvata, priča je mladoga Roma koji je uspio u životu, završio studij i zaposlio se. Neka Vam ova priča služi kao motivacija pri Vašem radu sa ciljnom skupinom.

2. O PROJEKTU "GIVE THEM A CHANCE!"

Ljudska univerza Lendava, Pučko otvoreno učilište Čakovec, Amrita obk. Pécs, UZOR Orehovica i Zveza Romov Slovenije su na temelju prethodnog iskustva potvrdili da nijedan formalni program obrazovanja po kojem se poučavaju budući predavači ne daje "znanja" kako poučavati odrasle pripadnike romske zajednice i kako pri tome uzeti u obzir njihove socijalne, kulturne i jezične posebnosti. Zato, jer mora kadar koju poučava u programima osposobljavanja i strukovnog obrazovanja za odrasle, biti kompetentan i za poučavanje pripadnika romske zajednice. Stoga smo se odlučili da u sklopu projekta Give them a chance!, financiranog iz programa Erasmus+, izraditi program osposobljavanja za predavače u obrazovanju odraslih koji poučavaju Rome. Tako ćemo s kompetentnim predavačima na posredan način pomoći većem uspjehu odraslih Roma u programima formalnog i neformalnog obrazovanja.

Cilj našega projekta je, prije svega, osposobiti predavače i druge stručne suradnike, koji u svojem radu dolaze u kontakt s odraslim Romima. Moramo biti svjesni da se Romi u školske klupe vraćaju nakon višegodišnjeg prekida, zato moramo prema njima biti senzibilizirani i raditi s velikim stupnjem suptilnosti. Sve to, dovest će do to krajnjeg cilja i uspjeha. To će nam uspjeti, ne samo ako poznajemo didaktični i metodični pristup, već i njihovu povijest, jezik i vrijednosti pripadnika romske zajednice.

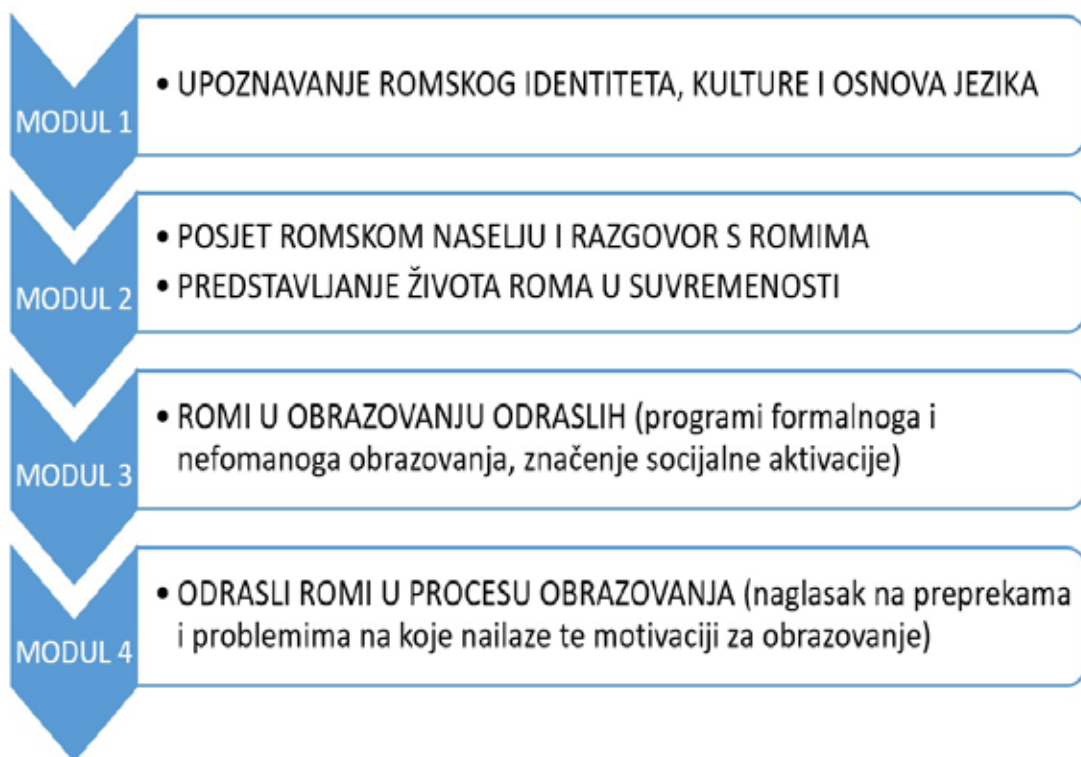
3. PREDSTAVLJANJE PROGRAM OSPOSOBLJAVANJA

3.1 CILJNA SKUPINA

Program osposobljenja GEM je namijenjen osposobljenju, osvještavanju i osposobljavanju predavača i drugih stručnih suradnika u području obrazovanja odraslih, koji se u svojem radu susreću s pripadnicima romske zajednice. Navedenoj ciljnoj skupini ćemo u okviru program osposobljavanja omogućiti upoznavanje romske kulture, jezika, identiteta, tematike, posebnosti pri poučavanju, elemente diskriminacije Roma povezanih s prevladavajućima stereotipovima i predrasudama, ujedno i upoznavanju korištenja različitih tehnika poučavanja, suvremene oblike poučavanja i učenja te pri tome posredno utjecati na njihovo podizanje samopouzdanja i kritičkog mišljenja.

3.2 SADRŽAJ OSPOSOBLJAVANJA

Program je temeljen u obliku modula koji sadržavaju teoretska i praktična znanja. Oni su potrebni za nesmetan rad stručnih suradnika u razredu i podupirućih aktivnosti koje organizacije za obrazovanje odraslih provode kao dio svoje ponude.

Give them a chance!

Program obuhvaća sadržaje o:

- romskoj zajednici u državama koji sudjeluju u projektu s naglaskom na osnovnim razlikama pripadnika romske zajednice u pojedinim državama
- povijesnom pregledu romske manjine s naglaskom na razvoju različitih dijalekata romskog jezika
- upoznavanju romske kulture i identiteta, života u romskoj obitelji i romskom naselju kao i načine uključivanja u romsku zajednicu;
- upoznavanju s različitostima programa formalnog i neformalnog obrazovanja koje polaze odrasli Romi, s naglaskom na elemente diskriminacije koji su povezani s prevladavajućim predrasudama i stereotipovima;
- značenju socijalne aktivacije Roma pomoću različitih obrazovnih programa i značenju istih za povezivanje romske zajednice s lokalnom zajednicom;
- preprekama i problemima na koje nailaze odrasli Romi kod ponovnog uključivanja u obrazovanje;
- načinima razvijanja temeljnih kompetencija kod odraslih Roma
- uzorcima ponašanja pripadnika romske zajednice koje polaze program formalnog i neformalnog obrazovanja;
- načinima motiviranja odraslih Roma za pohađanje i završetak različitih programa obrazovanja

Program osposobljavanja temelji se na općim metodičko-didaktičkim načelima koja su identificirana s programom i prate temeljna andragoška načela koja su karakteristična za obrazovanje odraslih i prihvaćena su u većini članica Europske unije.

Program osposobljavanja omogućava usvajanje ključnih kompetencija u skladu s Ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir (Europska komisija, 2007.)

4. TEORETSKI DIO

4.1 MODUL 1: UPOZNAVANJE ROMSKOG IDENTITETA, KULTURE I OSNOVA ROMSKOG JEZIKA

4.1.1 ROMSKA ZAJEDNICA U SLOVENIJI, HRVATSKOJ I MAĐARSKOJ S Naglaskom na osnovnim različitostima pripadnika romske nacionalne manjine u pojedinoj državi

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBILICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati romsku zajednicu u pojedinoj državi s naglaskom na državu u kojoj je se osposobljavanje provodi	- upoznati osnovne razlike romske zajednice u pojedinoj državi koja sudjeluje u projektu i razlike među pojedinim državama. - upoznati razloge seobe Roma u prošlosti - upoznati se s demografskim podacima o romskoj zajednici u pojedinoj državi i na razni Europske unije - saznati gdje Romi žive u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj i upoznati razlike između pojedinih romskih zajednica - upoznati se s pravnim aktima i zakonima koji uređuju položaj romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj	Minimalni standardi: - poznaje osnovne karakteristike romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj - poznaje razloge selidbe Roma u prošlosti - poznaje osnovne demografske podatke o romskoj zajednici u Sloveniji, Mađarskoj i Hrvatskoj - zna pokazati gdje žive Romi u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj i poznaje približan broj Roma u pojedinim regijama - razlikuje autohtone i neautohtone Rome u Sloveniji - okvirno poznaje pravne odredbe koje uređuju položaj romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj Standardi znanja: - poznaje osnovne značajke romske zajednice u državama članicama projektnog tima i zna ih kritički vrednovati - međusobno uspoređuje demografske podatke o romskoj zajednici u državama članicama projektnog tima i poznaje gdje su Romi naseljeni u pojedinoj državi	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - prezentacija, - razgovor, - diskusija, - rad s riječima, fotografijama - refleksija, - pregled dokumenata, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini - rad u manjoj skupini	- slušanje, - čitanje, - prezentacija, - misaoni uzorci, - zapisivanje, raspravljanje, - projektno učenje.	4

4.1.2 POVIJEST ROMSKE ZAJEDNICE

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBlici/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati po- vijest i antro- pološke karak- teristike romske zajednice	- upoznaju pra- domovinu Roma i uzroke migracija - upoznaju uzroke naseljavanja Roma u europskim zem- ljama - razumiju razvoj stereotipova i pre- drasuda koji imaju povijesnu osnovu (18. i 19. stoljeće) i prijenos iste na mlađe generacije - upoznaju život Roma između I. i II. Svjetskog rata - upoznaju se s el- ementima buđenja romske zajednice - poznaju romske simbole i njihovo značenje - upoznaju povijest romske zajednice u Sloveniji, Hr- vatskoj i Mađar- skoj s naglaskom na pojedinačne ključne događaje u prošlosti - znaju temeljne značajke života Roma od nomadsk- og do stacionira- nog života - znaju uzroke za razvoj različitih romskih pitanja koja su povijesno uvjetovana (način života, stanovanja, obrazovanja i zapošljavanje) - upoznaju se s političkom partic- ipacijom Roma u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj	Minimalni standardi znanja: - pojasni odakle potječu Romi - poznaje uzroke za preseljavanje Roma - pojasne zašto su se razvile predrasude i stereotipovi o Romima - opiši prijelomne po- vijesne trenutke važne za romsku zajednicu - nabroji romske sim- bole - poznati povijest romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj - nabroji nekoliko teškoća s kojima se romska zajednica sus- reće danas, a pojavile su se u prošlosti Standardi znanja: - zna podrijetlo Roma i uzroke migracija s na- glaskom na naseljavanje u europskim državama, - međusobno uspoređu- je povijesne činjenice razvoja romske zajed- nice u državama člani- cama projektnog tima, - poznaje sve elemente buđenja romske zajed- nice - zna nabrojati sva pitanja s kojima se suočavaju Romi i kritič- no prosuditi zašto su povijesno uvjetovana - poznaje političku par- ticipaciju i organiziranje romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad na tekstu, fotografijama - refleksija, - pregled doku- menata, - projekcija, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupina- ma, - rad u manjim skupinama	- čitanje, - slušanje, - brainstorming (oluja mozgova) - misaoni uzorci, - zapisivanje, - projektno učenje.	4

4.1.3 ROMSKA KULTURNA BAŠTINA

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati razvoj kulture i kulturno bogatstvo romske zajednice s naglaskom na očuvanju kulture u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj	- znaju temeljne karakteristike romske kulture s naglaskom na načinu života i vrijednostima - znaju pojam i značenje kulturnog pluralizma - upoznaju temeljne značajke međukulturalnoga dijaloga i važnost razvijanja istog - upoznaju utjecaj drugih kultura na romsku kulturu - upoznaju romske navike i običaje - razumiju značenje tradicionalnih romskih zanimanja - upoznaju značenje kulture i razvoj romskog identiteta - znaju elemente romske glazbe i plesa - upoznaju utjecaj vjere na romske običaje - upoznaju svjetski poznate umjetnike koji su pripadnici romske zajednice - razumiju kako je razvoj romskog jezika utjecao na razvoj kulture u suvremeno doba - znaju romske medije i značaj istih za romsku i širu društvenu zajednicu	Minimalni standardi znanja: - predstavi temeljne značajke romske kulture - pojasni pojam kulturnog pluralizma - pojasni što je međukulturalni dijalog i kako se očuva - nabroji romske običaje i navike - nabroji nekoliko tradicionalnih romskih zanimanja - znati objasniti kako je romska kultura utjecala na razvoj romskog identiteta - pozna romsku glazbu, ples i poznatije suvremene romske glazbenike - zna pojasniti kojoj vjeri pripadaju Romi u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj - znati temeljne slovenske romske medije i emisije Standardi znanja: - kritično prosuđuje kako je romski način života utjecao na razvoj kulture - razlikuje kulturni pluralizam i međukulturalni dijalog - objasne kako je razvoj romskog jezika utjecao na razvoj romske kulture - razumije utjecaj drugih kultura na kulturu romske zajednice - zna objasniti zašto su se kod Roma razvila određena zanimanja - zna romske glazbenike, umjetnike i kinematografiju	Metode rada: - predavanje, - obrazlaganje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad na tekstu, fotografijama - refleksija, - pregled dokumenata, - slušanje, - gledanje kraćih filmova, - projekcija, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini, - rad u malim skupinama	- čitanje, - slušanje, - brainstorming (oluja mozgova), - misaoni uzorci, - zapisivanje, - projektno učenje.	4

4.1.4 TEMELJNE RAZLIČITOSTI ROMSKOG JEZIKA

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Spoznati razvoj romskog jezika i različitih dijalekata romske zajednice	- upoznaju porijeklo romskog jezika, - razumiju uzroke za razvoj različitih romskih dijalekata/jezičnih skupina, - upoznaju temeljne značajke romskih dijalekata s naglaskom na romani chibu (prekmurskom romskom i bajaškom) - upoznaju se sa dijalektima koji se govore u država članicama projektnog tima - upoznaju posebnosti romskog jezika, - upoznaju osnovne romske riječi - upoznaju se s dostupnim jezičnim priručnicima na romskom jeziku - upoznaju osobno predstavljanje na romskom jeziku i upoznaju utjecaj drugih jezika na romske dijalekte (naglasak na romani chibu (prekmurskom romskom i bajaškom) - saznaju zašto romski jezik u pojedinom okruženju nestaje - značaj medija u očuvanju romskog jezika u budućnosti	Minimalni standardi znanja: - razumije odakle potječe romski jezik i kako se razvijao kroz stoljeća i kako je preseljavanje pripadnika romske zajednice utjecalo na razvoj različitih dijalekata romskog jezika, - zna nabrojiti nekoliko romskih dijalekata/jezičnih skupina - poznaje dio temeljnih značajki romskog jezika - zna pozdraviti na romskom jeziku - zna nabrojiti nekoliko jezikoslovnih priručnika - razumije kako su u novijoj povijesti drugi jezici utjecali na razvoj romskih dijalekata (utjecaj slovenskog, hrvatskog i mađarskog jezika) Standardi znanja: - zna se predstaviti u romskom jeziku, - obrazloži uzroke zašto romski jezik u pojedinim regijama polako nestaje, - zna nabrojiti gramatičke karakteristike i posebnosti romskog jezika, - razumije značaj medija za očuvanje romskog jezika medija, - nabroji romske dijalekte, koji se govore u državama, članicama projektnog tima	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad na tekstu, fotografijama - refleksija, - pregled dokumenata, - projekcija, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupinama, - rad u paru.	- čitanje, - slušanje, - brainstorming (oluja mozgova), - misaoni uzorci, - zapisivanje, - razgovor, - projektno učenje.	4

Cilj modula 1: Sudionici upoznaju povijest, kulturu, identitet i jezik romske zajednice i značajnije prekretnice integracije Roma u državama, članicama projektnog tima s naglaskom na integraciju u matičnoj državi.

4.1.5 PONAVLJANJE IN UTVRĐIVANJE

1. Nabrojite osnove karakteristike romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj.
2. Nabrojite pravne osnove koje uređuju položaj romske zajednice u Republici Sloveniji (Hrvatskoj i Mađarskoj).
3. Kako su migracije Roma utjecale na razvoj romske zajednice u pojedinim europskim državama?
4. Objasnite zašto su se u prošlosti razvile predrasude i stereotipovi o Romima! Što znači prijenos predrasuda i stereotipova iz generacije na generaciju?
5. Nabrojite romske simbole i njihovo značenje!
6. Pojasnite temeljne karakteristike romske zajednice od nomadskog do stacionarnog načina života!
7. Nabrojite uzroke zbog kojih Romi danas borave u romskim naseljima! Pojasnite zašto se romska naselja nalaze izvan gradskih središta!
8. Nabrojite nekoliko romskih pitanja s kojima se bave sve države članice EU i pojasnite kako se ista rješavaju s pojedinim državama članicama projektnog tima s naglaskom na Sloveniju, Hrvatsku i Mađarsku. Pojasnite je li moguća uzročno-posljedična povezanost među pojedinim pitanjima koja ste upoznali i povijesnim činjenicama o životu Roma u prošlosti!
9. Kada i na koji način je počela politička uključenost Roma u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj?
10. Kako poticati međukulturalni dijalog između većinskog stanovništva i pripadnika romske zajednice?
11. Nabrojite elemente romske kulture i različite mogućnosti za očuvanje iste među mlađim generacijama!
12. Kakao druge kulture utječu na romsku kulturu?
13. Nabrojite nekoliko romskih navika i običaja i pojasnite njihov uzrok!
14. Nabrojite nekoliko romskih glazbenika i drugih umjetnika!
15. Što mislite zašto neki svjetski poznati kulturni stvaraoci nisu naglašavali svoje romske korijene?
16. Kako utjecaj na razbijanje predrasuda i stereotipova na mišljenje većinskog stanovništva mogu imati romski mediji?
17. Kakav su utjecaj imale migracije Roma imale na razvoj romskih dijalekata?
18. Koji se romski dijalekti govore na području Prekmurja? Kojim drugdje u Sloveniji?
19. Zbog čega romski jezik u Sloveniji polako nestaje? Nabrojite nekoliko uzroka.
20. Je li romski dijalekt važan čimbenik romskog identiteta?

4.2 ŽIVOT ROMA DANAS – UKLJUČIVANJE ROMA U VIŠU DRUŠTVENU ZAJEDNICU NA LOKALNOJ I NACIONALNOJ RAZINI

4.2.1 ROMSKE OBITELJE DANAS – POSJET ROMSKOM NASELJU

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Posjet obližnjem romskom naselju i upoznavanje elemenata uključivanja Roma u društvo na lokalnoj razini	- upoznaju tipične elemente života romske obitelji, ljestvicu vrijednosti koja je karakteristična za romsku zajednicu, tipovi odgoja koji prevladavaju u romskoj obitelji; - upoznaju načine uključivanja pripadnika romske zajednice u širu društvenu zajednicu na lokalnoj razini; - razgledaju romsko naselje i imaju mogućnost da komuniciraju s stanovnicima naselja da mogu samostalno oblikovati mišljenje i viđenje romske tematike, - znaju elemente uključivanja pripadnika romske zajednice u obrazovanje; - shvaćaju na koji način može obrazovanje utjecati na promjenu temeljnog razmišljanja kod Roma; - razumiju zašto obrazovanje za pripadnike romske zajednice nije vrijednost; - upoznaju se s životnim navikama Roma i sa činjenicom kako isto može utjecati na opće stanje u naselju;	Minimalni standardi: - znaju životne uvjete u romskoj zajednici, romskom naselju i romskoj obitelji - opisu sustav vrijednosti pripadnika romske zajednice - znaju kako permisivni oblik odgoja utječe na oblikovanje osobnosti - znaju opisati temeljne elemente uključivanja romske zajednice u lokalnu zajednicu - znaju kako obrazovanje utječe na promjenu temeljnih razmišljanja kod Roma -pojasne ljestvicu vrijednosti pripadnika romske zajednice Standardi znanja: - kritično vrednuju život u romskoj zajednici i u romskoj obitelji - prosuđuju kakve su razlike među obiteljima u naselju koje su upoznali; - utemeljuju kako životne navike utječu na opće stanje romskom naselju.	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad s riječima, fotografijama - refleksija, - pregled dokumenata, - rad na terenu, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupinama, - rad u paru.	- čitanje, - slušanje - prezentacija - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljanje, - projektno učenje.	4

4.2.2 UKLJUČIVANJE ODRASLIH ROMA U OBRAZOVNE PROGRAME I ŠIRU DRUŠTVENU ZAJEDNICU NA NACIONALNOJ RAZINI (NACIONALNI PROGRAM ZA ROME)

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDIONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati nacionalni program mjera za Rome ili druge dokumente države koja sudjeluje u projektu s naglaskom na mjeru poticanja socijalne aktivacije i podizanja obrazovne razine Rome	- upoznaju osnovne značajke romske zajednice u pojedinoj državi koja sudjeluje na projektu i razlike među pojedinim državama - razumiju uzroke socijalne isključenosti romske zajednice – njene uzroke i posljedice - upoznaju se s tipičnim životnim značajkama u romskom naselju - upoznaju uzroke migracije Roma prošlosti; - upoznaju se s demografskim podacima o romskoj zajednici u pojedinoj državi i na razini EU - saznaju gdje Romi žive u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj i koje su razlike među pripadnicima romskih zajednica - upoznaju se s pravnim podlogama koje definiraju položaj romske zajednice, - upoznaju ključne mjere na području odgoja i obrazovanja, socijalnoga i zdravstvenoga osiguranja i uključivanja u širu društvenu zajednicu	Minimalni standardi: - poznaje osnovne karakteristike romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj -poznaje razloge za migracije Roma prošlosti -pozna osnovne demografske podatke o romskoj zajednici u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj, - zna pokazati gdje žive Romi u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj i objasniti okvirni broj Roma u regiji - razlikuje autohtone od neautohtonih Roma u Sloveniji - okvirno poznaje pravne dokumente koji uređuju položaj romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj, Standardi znanja: - poznaje osnovne karakteristike romske zajednice u državama članicama projektnog tima i kritično ih vrednovati - uspoređuje demografske podatke o romskoj zajednici u državama članicama projektnog tima - i pokazuje gdje su Romi naseljeni u pojedinoj državi	Metode rada: - predavanje, - razlaganje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad na tekstu, fotografijama - refleksija, - pregled dokumenata, - projekcija, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupinama, - rad u paru.	- slušanje, - čitanje, - prezentacija, - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 2: Sudionici razgledaju romsko naselje, upoznaju stanovnike i njihovo uvjete stanovanja, stanovnike naselja i njihove životne navike. Romi ima predstavi svoja iskustva u procesu obrazovanja. Sudionici upoznaju aktualni Nacionalni program mjera za Rome i ciljeve ili koji drugi dokument povezan s uključivanjem Roma u društvenu zajednicu koji je aktualan za državu.

Give them a chance!

4.2.3 PONAVLJANJE IN UTVRĐIVANJE

1. Nabrojite temeljne značajke suvremenoga romskoga života
2. Razumijete li ljestvicu vrijednosti Roma? Što je utjecalo na prioritetne vrijednosti u njihovom životu?
3. Kakve stilove odgoja upotrebljavaju romski roditelji u odgoju vlastite djece. Kakve su posljedice istih?
4. Kako na lokalnoj razini brinemo za uključivanje Roma u širu društvenu zajednicu?
5. Kako razumijemo romske priče koji su bili neuspješni u procesu obrazovanja? Imaju li priče kakvu zajedničku točku?
6. Nabrojite ključne točke koje su uzrok za neuspjeh Roma u procesu obrazovanja.
7. Nabrojite mogućnosti uključivanja odraslih Roma u proces obrazovanja.
8. Kako se razlikuju životne navike Roma od životnih navika većinskog stanovništva?
9. Predstavite temeljne karakteristike romske zajednice!
10. Opišite socijalnu isključenost pripadnike romske zajednice! Kakve posljedice ima socijalna isključenost?
11. Opišite temeljne razlike među različitim romskim zajednicama u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj.
12. Koje pravne podloge uređuju položaj romske zajednice u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj?
13. Koji nacionalna mjera za Rome je prihvaćena u Sloveniji, Hrvatskoj i Mađarskoj.
14. Koje nacionalne mjere su važne za obrazovanje odraslih Roma?

4.3 ROMI U OBRAZOVANJU ODRASLIH

4.3.1 ODRASLI ROMI V OBRAZOVNOM SUSTAVU

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati pro- grame i ciljeve obrazovanja odraslih u koje se uključuju i Romi	- upoznaju temeljne formalne pro-gram obrazovanja odraslih u koje se uključuju odrasli Romi; - upoznati pro-grame socijalne aktivacije za Rome - upoznaju for-malne programe obrazovanja odraslih u koje se uključuju Romi; - upoznaju nefor-malne programe obrazovanja odraslih u koje se obrazuju odrasli Romi, - upoznaju pro-gram stručnog osposobljavanja u koje se uključuju Romi - upoznaju aktu-alne projekte u po-jedinim državama u koji su namijen-jeni pripadnicima romske zajednice, -upoznaju se s temeljnim ciljevima pojedinačnih pro-grama obrazovanja u koje se uključuju odrasli Romi; - upoznaju se s različitim podupi-ručim aktivnostima koje su namijen-jene kao pomoć odraslim Romima kod obrazovanja; - upoznaju trenut-nu razinu obra-zovanja odraslih Roma u projektnim državama	Minimalni standardi: - razlikuju ciljeve formalnog i nefor-malnog obrazovanja i znaju objasniti razliku između istih - poznaju program socijalne aktivacije za Rome i znaju prepoznati temeljna znanja koja Romi dobivaju u tim pro-gramima ; - znaju predstaviti programe stručnog osposobljavanja koji su zanimljivi Romima; - razumiju značenje podupirućih aktiv-nosti u obrazovanju odraslih za odrasle Rome Standardi znanja: - znanju predstaviti temeljne ciljeve pojedinog programa obrazovanja u koji se uključuju Romi; -razumiju značenje osposobljavanja pripadnika romske zajednice u procesu obrazovanja; - poznaju razinu obrazovanja Roma i njihove mogućnosti zapošljavanja	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - prezentacija, - razgovor, - diskusija, - rad riječima, fotografijama - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini, - rad u paru	- slušanje, - čitanje, - predstavljanje, - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljanje, - projektno učenje.	4

4.3.2 SOCIALNA AKTIVACIJA ROMA I UKLJUČIVANJE U ŠIRU DRUŠTVENU ZAJEDNICU POMOĆU OBRAZOVNIH PROGRAMA

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDI- ONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati elemente socijalne aktivacije pomoću obrazovanja odraslih i značaj obrazovanja kod uključivanja odraslih Roma u širu društvenu zajednicu.	-odrasli Romi u procesu obrazovanja – osiguravanje jednakosti u dostupnosti obrazovanja; - značenje sudjelovanja vrtića i škola, centara za socijalnu skrb, pučkih učilišta, zavoda za zapošljavanje, zdravstvenih ustanova, centara za kulturu, nevladinih organizacija, policije i drugih organizacija na području gdje žive pripadnici romske zajednice, za aktivno uključivanje odraslih Roma u procesa obrazovanja; - značaj multidisciplinarnog pristupa u obrazovanje odraslih Roma Za veću socijalnu uključenost i jačanje uloge romskog stanovništva pri približavanje tržištu rada; - uloga lokalne zajednice pri uključivanju Roma u programe obrazovanja odraslih - elementi diskriminacije Roma koji nisu povezani s prevladavajućim predrasudama i stereotipovima, a očiti su i u obrazovnom sustavu	Minimalni standardi: - znanju objasniti što znači jednakopravnost kod pristupa obrazovanju odraslih Roma; - razumiju zašto je potreban multidisciplinarni pristup u bilo koju aktivnost u koju se uključuju Romi, - pojasne kako mogu programi obrazovanja odraslih pripomoći većoj socijalnoj uključenosti odraslih Roma; - poznaju stereotipe i predrasude o Romima koji se pojavljuju u obrazovanju Standardi znanja: - znaju objasniti zašto su predrasude i stereotipovi tako česti; - razumiju izvor predrasuda i stereotipova o Romima u području obrazovanja odraslih i uroke zbog kojih su nastali; - poznaju ulogu lokalne zajednice kod uključivanja Roma u programe obrazovanja odraslih - razumiju zašto je obrazovanje važno za socijalnu aktivaciju Roma i uspjeh odraslih Roma u obrazovanom procesu.	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - prezentacija, - razgovor, - diskusija, - rad s riječima, fotografijama - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini, - rad u manjoj skupini.	- slušanje, - čitanje, - predstavljanje, - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 3: Sudionici se upoznaju s mogućnostima i temeljnim značajkama sa stajališta pripadnika romske zajednice, načine uključivanja odraslih Roma u programe formalnog i neformalnog obrazovanja i stručnog osposobljavanja. Ujedno upoznaju kako socijalna aktivacija Roma utječe na njihovu uključenost u širu društvenu zajednicu.

Give them a chance!

4.3.3 PONAVLJANJE IN UTVRĐIVANJE

1. Nabrojite temeljne formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih u koje se uključuju pripadnici romske nacionalne manjine.
2. Koja je razlika između formalnih i javno priznatih programa za Rome u koje se uključuju pripadnici romske nacionalne manjine
3. Što znači socijalna aktivacija?
4. Koje podupiruće aktivnosti na području obrazovanja odraslih su namijenjene Romima?
5. Zašto je kod socijalne aktivacije odraslih Roma i njihovom obrazovanju potreban multidisciplinarni pristup?
6. Kako mogu predavači osigurati multidisciplinarni pristup u procesu obrazovanja? Koliko pri osiguravanju multidisciplinarnog pristupa mora sudjelovati organizacija u kojoj se odvija obrazovanje?
7. Kakve su posljedice neobrazovanosti ili nedovoljnog obrazovanja odraslih pripadnika romske zajednice u njihovom životu? Kako se to odražava u načinu života?
8. Kako programi socijalne aktivacije i osposobljavanja utječu na obrazovanje odraslih Roma?
9. Gdje su najveće praznine kod znanja odraslih Roma? Zašto mislite da je to tako?
10. Kakva je obrazovna struktura Roma? Postoje li razlike u obrazovnoj strukturi među regijama Razmislite što je uzrok tome.
11. Zašto je važno da lokalna zajednica potiče obrazovanje Roma?

4.4 ODRASLI ROMI V PROCESU OBRAZOVANJA (PREPREKE I PROBLEMI S KOJIMA SE SUSREĆU, MOTIVACIJA ZA OBRAZOVANJE)

4.4.1 MOTIVACIJA ODRASLIH ROMA ZA OBRAZOVANJE

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDIONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati se s načinima motivacije odraslih Roma u procesu obrazovanja i uzroci i posljedice određivanja pravila tijekom obrazovanja.	- upoznaju različite načine motivacije odraslih pripadnika romske zajednice za uključanje u programe obrazovanja - upoznaju se s poteškoćama na koje nailaze odrasli Roma tijekom obrazovanja ; - spoznaju metode suradnje s Romima; - upoznaju se s osjećajem manje vrijednost kod odraslih Roma koji se uključe u program obrazovanja -razumiju zašto je potrebno kod odraslih Roma u procesu obrazovanja donijeti jasna pravila; -upoznati različite načine poticanja odraslih Roma u procesu obrazovanja; - znaju objasniti zašto su Romima potrebne pomoćne aktivnosti u obrazovanju odraslih; - upoznaju se s prilagođavanjem pojedinačnih tema odraslim Romima (zašto moraju nastavni sati/radionice biti zanimljive i dinamične); - zadržavanje koncentracije (usredotočenosti) kod odraslih Roma.	Minimalni standardi: - pojasne što je motivacija i čemu je potrebna u procesu obrazovanja; - pojasne zašto je kod obrazovanja Roma u većini slučajeva koristiti primjer iz svakodnevnoga života -znaju na koje prepreke odrasli Romi nailaze tijekom obrazovanja; - pojasniti zašto Romi izbjegavaju obrazovanje ; - pojasniti zašto je odraslim Romima u procesu potrebno objasniti pravila obrazovanja; - razumiju kakvu ulogu kod obrazovanja odraslih Roma imaju podupiruće aktivnosti ustanove; Standardi znanja: - samostalno odrede neka pravila obrazovanja koja će odrasli Romi razumjeti - pojasne kako osjećaj manje vrijednosti utječe na obrazovanje odraslih Roma - samostalno znaju prilagoditi nastavne satove odraslim Romima; - poznaju načine očuvanja koncentracije kod odraslih Roma	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - prezentacija, - razgovor, - diskusija, - rad s riječima, fotografijama - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini, - rad umanjim skupinama	- slušanje, - čitanje, - predstavljanje, - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljanje, - projektno učenje.	4

4.4.2 RAZVIJANJE TEMELJNIH KOMPETENCIJA KOD ODRASLIH ROMA

OPĆI CILJEVI	CILJEVI ZA SUDIONIKE	STANDARDI ZNANJA	OBLICI/METODE RADA	STRATEGIJE POUČEVANJA	BROJ SATI
Upoznati se s načinima razvijanja temeljnih kompetencija kod Roma i s uzorcima ponašanja odraslih Roma u procesu obrazovanja.	- upoznaju uzorke kako se odrasli Romi ponašaju kao sudionici obrazovanja upoznaju uzorke kako se odrasli Romi ponašaju kao i uzroke njihovog ponašanja; - razumiju zašto se odrasli Romi u procesu obrazovanja bore s osjećajima manje vrijednosti; - znaju koji programi obrazovanja odrasli su namijenjeni romskoj zajednici, a koji su namijenjeni većinskom stanovništvu - poznaju elemente integracije odraslih i poticanje iste u razredu; - poznaju temeljne kompetencije i aktivnosti s kojima se iste mogu razvijati; - svjesni su pomanjkanja u znanju koje imaju odrasli Romi i što je uzrok tome; - spoznaju u kojem primjerima se moraju o obrazovanju odraslih Roma posavjetovati s organizator i u kojima s vodstvom organizacije - - razumiju zašto su većini Roma suvišni klasični oblici obrazovanja.	Minimalni standardi: - znaju povezati uzroke neuspjeha s uzorcima ponašanja kod pojedinaca; - predstave zašto se Romi u procesu obrazovanja bore s osjećajem manje vrijednosti - znaju predstaviti programe obrazovanja za odrasli koji su namijenjeni samo romskoj zajednici - poznaju elemente integracije u obrazovanju odraslih; - predstave temeljne kompetencije i znaju ih opisati (minimalni standardi znanja); Standardi znanja: - samostalno znaju pripremiti nastavni sat u okviru kojeg razvijaju temeljne kompetencije i koji je namijenjen pripadnicima romske zajednice; - poznaju načine kako ukloniti nedostatke u znanju odraslih Roma na privlačan način; - znaju pripremiti nastavni sat koji nije statičan;	Metode rada: - predavanje, - objašnjavanje, - predstavljanje, - razgovor, - diskusija, - rad s riječima, fotografijama - refleksija, - brainstorming, - demonstracija. Oblici rada: - frontalni, - individualni, - rad u skupini, - rad u manjoj grupi.	- slušanje, - čitanje, - predstavljanje, - misaoni uzorci, - zapisivanje, - raspravljavanje, - projektno učenje.	4

Cilj modula 4: Sudionici se upoznaju s postupkom uključivanja odraslih Roma u obrazovne programe, sa strahovima s kojima se Romi susreću prije i tijekom obrazovanja. Upoznaju tipične metode suradnje s Romima koji se obrazuju i kakav utjecaj imaju isti na romsku zajednicu

Predstavljeni su im različiti motivacijski postupci pomoću kojih mogu motivirati odrasle Rome na učenje i pohađanje različitih programa obrazovanja. Upoznaju različite uzorke ponašanja odraslih Roma koji se školuju. Prikazani su različiti načini poticanja razvoja temeljnih kompetencija.

4.4.3 PONAVLJANJE I UTVĐIVANJE

1. Koje načine motivacije za obrazovanje poznate kod odraslih? Koji od načina su aktualni za pripadnike romske zajednice?
2. Predstavite nekoliko prepreka na koje tijekom obrazovanju mogu doći odrasli Romi? Kako im iste možemo pomoći premostiti?
3. Na koje načine možemo sudjelovati s odraslim Romima tijekom obrazovanja?
4. Zašto se odrasli Romi tijekom obrazovanja susreću s osjećajem manje vrijednosti? Kako se to odražava interakciji s grupom?
5. Zašto je u procesu obrazovanja odraslih potrebno jasno i jednoznačno postaviti pravila rada i obrazovanja?
6. Na koje načine možemo poticati odrasle Rome tijekom obrazovanja? Koliko važni su pri tome individualni razgovori?
7. U kojim primjerima potičemo odrasle Rome, koji su uključeni u obrazovni program da koriste usluge podupirućih aktivnosti obrazovanja odraslih?
8. Pripremite samostalno nastavni sat koja je privlačna odraslim Romima i ujedno razvija jednu od temeljnih kompetencija.
9. Na koje načine lako očuvamo visoku razinu koncentracije kod odraslih Roma?
10. Nabrojite nekoliko tipični uzoraka ponašanja odraslih Roma u procesu obrazovanja!
11. Što je uzrok osjećaj manje vrijednosti kod odraslih Roma?
12. Koliko programa odraslih je namijenjeno samo za pripadnike romske nacionalne manjine?
13. Pojasnite jesu li primjereniji programi obrazovanja namijenjeni samo odraslim pripadnicima romske zajednice ili svim odraslima? Zašto mislite tako?
14. Nabrojite temeljne kompetencije i odredite minimalne standarde znanja kod svake od temeljnih kompetencija.
15. Pojasnite uzrok pomanjkanja znanja odraslih Roma?
16. Samostalno pripremite nastavni sat koji će biti zanimljiv i razumljiv pripadnicima romske zajednice, a ujedno će razvijati jednu od temeljnih kompetencija.

5. METODIČKO-DIDAKTIČKE PREPORUKE

Program osposobljavanja andragoških djelatnika koji poučavaju pripadnike romske nacionalne manjine u različitim programima formalnog i neformalnog učenja u strukovnim programima osposobljavanja temelji se na iskustvenim spoznajama koje su mentori u programima pridobili tijekom vlastitog rada isprepliću se s teoretskim osnovama. Program je namijenjen strukovnim suradnicima/predavačima koji već rade s odraslim pripadnicima romske zajednice koji već imaju osnovna znanja o obrazovanju istih, nedostaje im znanja iz područja romske povijesti i znanja specifičnim značajkama odraslih Roma u procesu obrazovanja.

Program se temelji na aktivnom uključivanju i provođenju programa jer se samo na takav način mogu postići ciljevi i ključne kompetencije prisutnog programa. Rad u programu je projektno orijentiran, temelji se na usvajanju teoretskih osnova koje se kasnije povezuju kod izrade praktičnih zadataka. Druga temeljna značajka programa i osnova projektnog rada je da sudionici upoznaju život romske zajednice u neposrednom kontaktu s odraslim Romima i s posjetom romskog naselja gdje mogu vidjeti životne uvjete i uvjete stanovanja. Oni su u uskoj povezanosti s težnjom k obrazovanju odnosno podizanju razine obrazovanja kod pojedinaca.

U procesu obrazovanja sudionici sami ili s mentorima osposobljavanja i drugim sudionicima procijene znanje koju su usvojili. Tijekom drugog dijela osposobljavanja sudionik sam ili u skupini s drugim pripremi nekoliko priprema nastavnih sati koje se mogu u programima neformalnoga obrazovanja odraslih Roma i namijenjeni su na razvijanju ključnih kompetencija.

6. PRIPORUČENI MODELI UČENJA I POUČAVANJA

Aktivnije sudjelovanje sudionika osposobljavanja kod pri svih modula osiguravaju suvremeniji pristupu učenja i poučavanja. Ne preporučamo klasični frontalni oblik poučavanja gdje su sudionici pasivni slušatelji. Kod suvremenih metoda učenja i poučavanja predavač/mentor u razredu treba stvoriti takve uvjete za učenje u kojima će sudionici biti aktivniji i samostalno tražiti rješenja i dobivati nova saznanja sukladno svojim mogućnostima. Važno je da sudionici do ključnih saznanja dolaze sami preko studija i predstavljanja različitih primjera.

Samo nastava u kojoj su sudionici aktivni su aktivni stvaratelji procesa poučavanja i tijekom njega sudjeluju s najvećim angažmanom, omogućava demokratsko i sudjelujuću komunikaciju i aktivaciju svih u skupini.

Umjesto klasične nastave, koja je još uvijek temelj osposobljavanja i kreće se o d pripreme nastavnog sata i ponavljanja i vrednovanja novoga znanja, drugi dio osposobljavanja će se provoditi na temeljima problemske nastave, gdje se najprije evidentira problemska situacija, nakon toga sudionici shvate i definiraju problem. Nakon toga se izrađuje nacrt za rješavanje problema i na kraju se provjeri ostvarivanje problemskog plana i donosi odluka o rezultatima.

U programima osposobljavanja uključuju upotrebu projektnog rada, temeljenog na inicijativama, skiciranju problema, planiranju, mogućim rješenjima i izvedbi. Sudionici najprije dodijele problem, nakon toga planiraju aktivnosti, rješavaju različite konkretne probleme, prihvaćaju odluke i provode istraživačke aktivnosti.

Give them a chance!

Stručna sloboda, koju programa daje predavačima/mentorima omogućava da sami planiraju, provode i evaluiraju didaktični put, pristupe i modele učenja i poučavanja. Njegova jedina briga je sa postignu ciljeve koju su postavljani na kraju svakog nastavnog sata, odnosno modula.

7. KRITERIJI PROVJERAVANJA I OCJENJIVANJA

U programu osposobljavanja se provjerava i ocjenjuje je li sudionik postigao standarde znanja pojedinih modula. Standardi znanja su određeni kod svakog modula, navedeni su i minimalni standardi znanja koje sudionici moraju postići da uspješno završe program osposobljavanja.

Osim teoretskog znanja sudionici moraju izraditi i predstaviti projektni rad gdje predstave nastavni sat usvajanje temeljnih spremnosti u području temeljne kompetencije prilagođeno odraslim pripadnicama romske zajednice.

Predlažemo da se znanje provjerava na kraju svakoga modula u obliku razgovora sa sudionicima i obliku rješavanja pojedinačnim primjera koji se predstavljaju sudionicima. Predavač/mentor i sudionik usvojeno znanja tijekom program osposobljavanja provjeravaju odmah i zajedno.

Standardi znanja su u programu osposobljavanja postavljeni na dvije razine. Minimalni standardi znanja znače minimalno znanje koje sudionici tijekom obrazovanja trebaju usvojiti i uvjet su za uspješno završen program.

Standardi znanja na drugoj razini su nadogradnja minimalnih standarda znanja i dokazuju da je sudionik osposobljavanja usvojio znanje na višoj razini.

Rad sudionika osposobljavanja ocjenjuje se zadovoljio program osposobljavanja/nije zadovoljio program osposobljavanja. Sudionik uspješno završi program osposobljavanja kad je u paru s drugim sudionikom samostalno pripremio nastavni sat, kojeg se može upotrijebiti u programima neformalnog obrazovanja odraslih Roma i namijenjen je razvijanju ključnih kompetencija kod odraslih.

Nastavni sat koji su sudionici pripremili predstavljaju skupini. Kod predstavljanja se ocjenjuje sadržajna cjelovitost, prikladnost i elementi motivacije.

Give them a chance!

8. POTVRDA O ZAVRŠENOM PROGRAMU OSPOSoblJAVANJA

Sudionik koji uspješno završi osposobljavanje dobiva potvrdu o uspješno završnom programu osposobljavanja. Potvrda mora sadržavati sljedeće elemente:

- Ime i sjedište organizacije koja je provela osposobljavanje,
- ime i prezime sudionika osposobljavanja,
- datum, mjesto i državu rođenja sudionika osposobljavanja,
- naziv osposobljavanja,
- trajanje osposobljavanja (datumsko),
- broj sati osposobljavanja,
- broj potvrde,
- ime i prezime odgovorne osobe organizacije, koja je provodila osposobljavanje,
- potpis odgovorne osobe organizacije, koja je provodila osposobljavanje,
- vrijeme in datum izdavanja.

Na poledinu potvrde se upisuju moduli i temeljni ciljevi osposobljavanja i usvojene kompetencije.

9. EVALUACIJA

Evaluacija sadrži:

- opis očekivanja sudionika prije uključivanja u osposobljavanje,
- konačnu evaluaciju programa s anketnim upitnicima i fokusnom skupinom

Izvedba evaluacije:

- sudionici ispune anketne upitnike, predaju izrađene nastavne satove (1 primjerak), sudjeluju u fokusnoj skupini;
- sudionici dobiju povratne informacije od Roma koji su uključeni u druge programe obrazovanja.

Give them a chance!

**KÉZIKÖNYV AZ ISKOLARENDSZE-
RŰ ÉS A NONFORMÁLIS ROMA
FELNÖTTKÉPZÉSBEN OKTATÓ TA-
NÁROK SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉ-
SI PROGRAMJA KIVITELEZŐINEK**

1. ÚTRAVALÓUL

A kézikönyvet a szakmai továbbképzési program azon résztvevőinek szánjuk, akik a jövőben (vagy már jelenleg is) oktatnak felnőtt romákat az iskolarendszerű (formális) és iskolarendszeren kívüli (nonformális) képzésekben, valamint részt vettek az Erasmus + program által támogatott GEM (Give them a chance!) projekt keretében megtartott továbbképzésen, és azoknak a felnőttképzésben dolgozó oktatóknak, akik a formális és a nonformális képzési programokban felnőtt romákat oktatnak.

A kézikönyv bevezető részében a Give them a chance projektről és a továbbképzési programról szóló alapvető információk kerülnek bemutatásra, emellett pedig bemutatjuk a célcsoportokat is, amelyeknek a program szól, végezetül pedig a továbbképzés módszertani elveiről is szólnunk.

A kézikönyv központi részében modulok szerint ismertetjük a témaköröket és azok tartalmát. Ebben a részben található a továbbképzés megtartásához szükséges ajánlások, valamint az adott tartalmak bővítésére vonatkozó utasítások is. Az útmutató tartalmazza a célokat és a meghatározott tudásszinteket, valamint a javasolt munkaformákat és módszereket, és az adott témakörre vonatkozó tanítási stratégiákat. Az adott témaköröknél fel van tüntetve az ajánlott óraszám is. Minden témakört kérdések köre követi, amelyek az adott tárgyalt témakörök ismétlését és rögzítését szolgálják.

A kézikönyv befejező részében bemutatjuk a továbbképzési programban végzett értékelésre és osztályozásra vonatkozó kiindulópontokat és ajánlásokat, amik tartalmazzák az elméleti és a gyakorlati rész értékelésének kritériumait is. A kézikönyv mellékleteként megtalálhatók az egyes modulok minden adott témaköréhez kapcsolódó óravázlatok ajánlott nyomtatványai is, valamint a továbbképzésben résztvevők portfóliója. A melléklet segítséget kínál a képzési folyamat megtervezéséhez, a portfólióval pedig követheti, rögzítheti és értékelheti a résztvevők továbbképzési folyamatát. Így mind az óravázlat-javaslatot, mind pedig a portfóliót saját munkakörnyezetéhez alkalmazhatja, segítségükkel pedig követheti a felnőttképzésbe bekapcsolódó romák fejlődését, a folyamatot pedig csak az ön célcsoportjához mérten kell alkalmazni.

A kézikönyv zárórészeként mellékeljük Sandi Horvat Szimplán egyszerű című történetét, ami szintén a GEM projekt keretében jelent meg. Sandi Horvat története egy fiatal roma fiúról szóló történet, aki sikeres lett, befejezte az egyetemet és munkát szerzett. Lelkesítse önöket ez a történet a célcsoportukkal folyó munkában.

2. A GIVE THEM A CHANCE! PROJEKTRŐL

A lendvai Népi Egyetem, a csákornyai Nyitott Egyetem (Pučko otvoreno učilište Čakovec), az Amrita OBK Egyesület Pécs, az UZOR Orehovica roma képzési központ és a Szlovén Roma Szövetség közösen, a tapasztalatok alapján megállapítottuk, hogy egyik iskolarendszerű, illetve formális képzési program, amely szerint a leendő tanárok a szakmájukat tanulják, sem képesít a roma etnikai csoport felnőtt tagjainak tanítására, ezen belül is arra, hogy figyelembe vegyünk az összes, rájuk vonatkozó szociális, kulturális és nyelvi különlegességet. Mivel a felnőttoktatási és felnőtt szakoktatási programokban tanító szakembereknek rendelkezniük kell a roma etnikai csoport felnőtt tagjaira vonatkozó kompetenciákkal is, az Erasmus + program által támogatott Give them a chance! projekt keretében úgy döntöttünk, hogy elkészítünk egy továbbképzési programot azon tanárok számára, akik a felnőttképzésben romákat tanítanak. Így a megfelelő kompetenciával rendelkező tanárok segítségével hozzájárulunk ahhoz, hogy a felnőtt romák sikeresebbek legyenek mind az iskolarendszerű, ill. formális, mind pedig a nonformális képzési programokban.

Projektünk célja főképp azon tanárok és egyéb szakmunkatársak felhatalmazása, akik munkájuk során felnőtt romákkal vannak kapcsolatban. Tudatában kell ugyanis lennünk annak, hogy a romák gyakran többéves megszakítást követően térnek vissza az iskolapadokba, ami miatt a velük folytatott munkában – a sikerességük érdekében – a legmagasabb fokú kifinomultságra és érzékenységre kell törekednünk. Ez utóbbi csak abban az esetben valósulhat meg, ha jól ismerjük nem csak a didaktikai és módszertani törvényszerűségeket, hanem a roma közösség történelmét, nyelvét és értékrendjét.

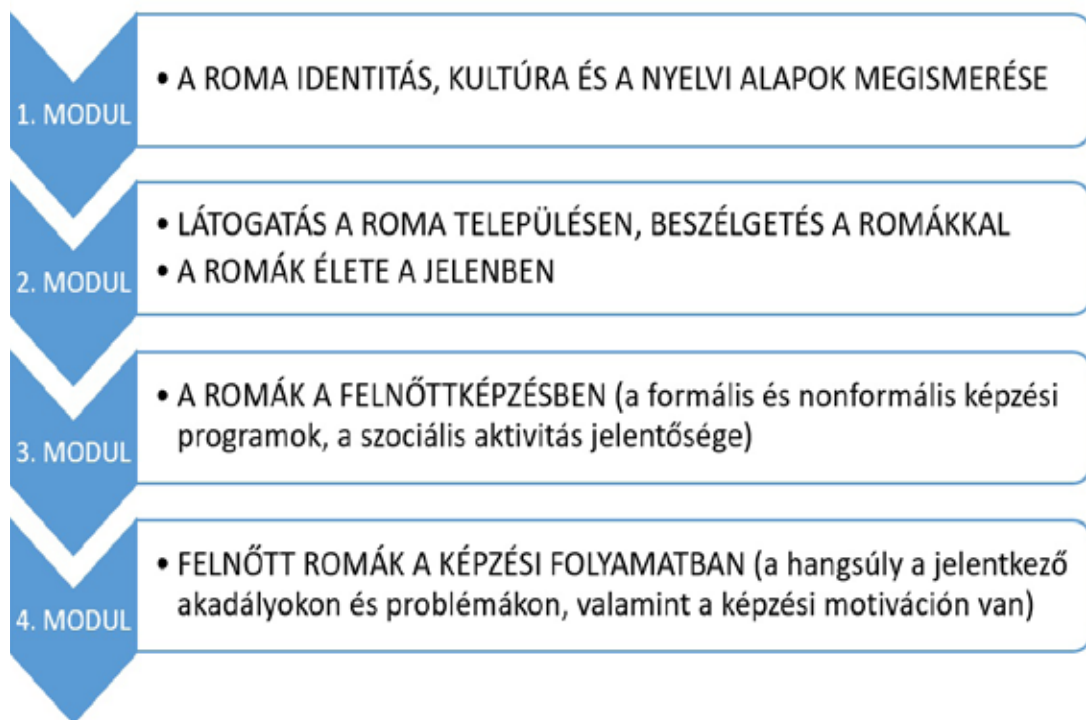
3. A TOVÁBBKÉPZÉSI PROGRAM BEMUTATÁSA

3.1 CÉLCSOPORT

A GEM továbbképzési program azon tanárok és egyéb szakmunkatársak továbbképzésére, tájékoztatására és tudatosítására, valamint felhatalmazására szolgál, akik munkájuk során a roma közösség tagjaival dolgoznak. Az említett célcsoport számára a továbbképzési program során lehetővé tesszük, hogy megismerkedjen a roma kultúrával, nyelvvel, identitással és tematikával, a tanítási folyamat különlegességeivel, a romák diszkriminálásának elemeivel, belevonva a meghatározó sztereotípiákat és előítéleteket, emellett pedig a célcsoporttal megismertetjük a különböző tanulási technikákat, korszerű tanítási és tanulási módszereket mutatunk be, valamint közvetve hatunk személyes fejlődésükre és kritikai gondolkodásmódjukra is.

3.2 A TOVÁBBKÉPZÉS TARTALMA

A program modulok formájában van megtervezve, ezek pedig mind elméleti, mind gyakorlati ismereteket tartalmaznak. Az utóbbiak feltétlenül szükségesek a szakmunkatársak osztálytermi munkájához és az azt támogató aktivitások kivitelezéséhez, amiket a felnőttképző szervezetek saját kínálatuk részeként valósítanak meg.

Give them a chance!

A program a következő tartalmakat foglalja magába:

- roma közösségek a projektben közreműködő országokban, kiemelve a roma etnikai közösség alapvető jellegzetességeit az adott országokban;
- a roma közösség történelmi áttekintése, hangsúlyozva a roma nyelv különböző dialektusainak kialakulását;
- a roma kultúra és identitás megismerése, a roma családok életének, a roma települések életének a megismerése, valamint a roma közösségbe való bekapcsolódás módjai;
- a felnőtt romák által látogatott formális és a nonformális oktatási és képzési programok megismertetése, külön hangsúllyal a meghatározó előítéletekkel és sztereotípiákkal kapcsolatos diszkrimináció elemeire;
- a romák szociális aktivitásának a jelentőségét a különböző képzési programok segítségével, valamint ezek jelentősége a roma közösség és a helyi önkormányzatok, ill. közösségek kapcsolatteremtésében;
- az akadályok és nehézségek, amelyekkel a felnőtt romák találkozhatnak a képzési folyamatba való ismételt bekapcsolódáskor;
- a felnőtt romák alapvető kompetenciái fejlesztésének a lehetőségei;
- viselkedésminták a roma közösség azon tagjainál, akik formális és nonformális képzési programokat látogatnak;
- a felnőtt romák motiválásának módjai a képzési programokon való rendszeres részvételre és azok befejezésére.

A továbbképzési program az általános, a tantervvel meghatározott módszertani-didaktikai elveken alapul, és figyelembe veszi az alapvető, felnőttképzési folyamatokra jellemző és az EU tagállamok többségében elfogadott andragógiai elveket.

A továbbképzési program emellett lehetővé teszi a kulcskompetenciák elsajátítását Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák – Európai referenciakeret (Európai Bizottság, 2007) alapján.

ELMÉLETI RÉSZ

4.1 MODUL: A ROMA IDENTITÁS, KULTÚRA ÉS A NYELVI ALAPOK MEGISMERÉSE

4.1.1 A ROMA KÖZÖSSÉG SZLOVÉNIÁBAN, HORVÁTORSZÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON, KÜLÖN HANGSÚLLYAL A ROMA NEMZETI KÖZÖSSÉGEK ORSZÁGONKÉNTI ALAPVETŐ JELLEGZETESSÉGEIN

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VÖK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a roma közös- séget az egyes országokban, külön hangsúly- lyal azon or- szágbeli állapo- ton, amelyben a továbbképzés folyik.	- megismerik a projektben közreműködő országbeli roma közösség alapvető jellemzőit, vala- mint a különböző országok közötti különbségeket, - megismerik a romák múltbeli vándorlásainak okait, - megismerik a roma közösségekre vonatkozó demo- gráfiai adatokat az egyes országokban, valamint az EU szintjén, - megismerik, hol élnek Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) roma közösségek, valamint az egyes roma közösségek közötti különbsé- ségeket, - megismerik a Szlovéniában (Hor- vátországban, Ma- gyarországon) élő roma közösségek helyzetét rendsze- rező jogrendszert	Minimális követelmé- nyek: - ismeri a roma közössé- gek alapvető jellemzőit Szlovéniában (Horvátor- szágban, Magyarorszá- gon), - ismeri a romák múltbe- li vándorlásainak okait, - ismeri a Szlovéniában (Horvátországban, Ma- gyarországon) élő roma közösségre vonatkozó demográfiai adatokat, - meg tudja határozni, hol élnek Szlovéniá- ban (Horvátországban, Magyarországon) roma közösségek és az egyes régiókban élő romák számát, - megkülönbözteti az ős- honos és nem őshonos romákat Szlovéniában, - áttekintően ismeri a Szlovéniában (Hor- vátországban, Magyar- országon) élő roma közösségek helyzetét rendszerező jogrend- szert. Tudáskövetelmények: - ismeri a projektcsoport országában élő roma közösségek alapvető jellemzőit és azokat kritikusan értékeli, - összehasonlítja a pro- jektcsoport országában élő roma közösségekről szóló demográfiai adato- kat, és meghatározza, az országok területén hol élnek romák.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentu- mok áttekintése, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb cso- portokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

4.1.2 A ROMA KÖZÖSSÉG TÖRTÉNELME

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVEVŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a roma közösség történelmi és antropológiai jellegzetes-ségeit.	- megismerik a romák származását és a vándorlásuk okait, - megismerik a romák letelepedésének okait az európai országokban, - megismerik a történelmi eseményeken alapuló (18. és 19. század) sztereotípiák és előítéletek kialakulását, valamint ezek átvitelét a későbbi nemzedékekre, - megismerik a romák életét az I. és II. világháború idején, - megismerkednek a roma közösségek ébredésének elemeivel, - ismerik a roma jelképeket és azok jelentőségét, - megismerik a Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) élő roma közösségek történelmét, hangsúlyozva a kulcsfontosságú múltbeli eseményeket, - ismerik a romák életmódjának alapvető jellemzőit a nomád életmódtól a letelepedettig, - ismerik a különböző roma kérdések kialakulásának okait (életmód, lét, tartózkodás, képzés, foglalkoztatás), - megismerik a romák politikai részvételi módjait Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon).	Minimális követelmények: - megmagyarázza, honnan származnak a romák, - megmagyarázza a romák vándorlásainak okait, - megmagyarázza, miért alakultak ki az előítéletek és sztereotípiák a romákról, - leírja a roma közösségek számára fontos történelmi fordulópontokat, - fel tudja sorolni a roma jelképeket, - ismeri a Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) élő roma közösség történelmét, - fel tud sorolni néhány olyan, a múltban keletkező problémát, amellyel a ma élő roma közösségek találkozhatnak. Tudáskövetelmények: - ismeri a romák származását és azok vándorlásának okait, hangsúlyozva az európai államokban való letelepedést, - összehasonlítja a projektcsoport országaiban élő roma közösségek fejlődésének történelmi tényeit, - ismeri a roma közösségek ébredésének összes elemét, - fel tudja sorolni az összes tárgyalta roma kérdést, valamint kritikusán meg tudja ítélni, ezek miért történelmi meghatározottságúak, - ismeri a Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) élő roma közösség politikai részvételi módjait.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- olvasás, - hallgatás, - brainstorming (ötletelés), - elmetérkép, - jegyzetelés, - projekttanulás.	4

4.1.3 A ROMÁK KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGE

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a roma közösség kultúrájának a fejlődését, valamint annak a gazdagságát, hangsúlyozva a roma kultúra megőrzését Szlovéniában (Horvátország-ban, Magyaror-szág-on).	- ismerik a roma kultúra alapvető jellemzőit, hangsúlyozva az életmódot és értékrendet, - ismerik a kultu-rális pluralizmus fogalmát és jelen-tőségét, - megismerik a kultúrák közötti párbeszéd jellemzőit és a fejlesztése-nek fontosságát, - megismerik a más kultúrák hatását a roma kultúrára, - megismerik a roma szokásokat és hagyományokat, - megismerik a hagyományos roma foglalkozások jelen-tőségét, - megismerik a kultúra jelentőségét a roma identitás kialakulásában, - megismerik a roma zene és tánc elemeit, - megismerik a val-lás hatását a roma hagyományokra, - megismerik a világhírű roma művészeket, - megértik, hogyan hatott a roma nyelv fejlődése a modern kultúra fejlődésére, - ismerik a roma médiát és annak jelentőségét mind a roma, mind pedig a tágabb társadalom számára.	Minimális követelmények: - bemutatja a roma kultúra alapvető jellemzőit, - megmagyarázza a kulturális pluralitás fogalmát, - megmagyarázza a kultúrák közötti párbeszéd fogalmát, és hogy miként tartható az fenn, - felsorolják a roma szokáso-kat és hagyományokat, - felsorolnak néhány hagyo-mányos roma foglalkozást, - el tudja magyarázni, miként hatott a roma kultúra a roma öntudat kialakulására, - ismerik a roma zenét, táncot, valamint a fontosabb kortárs roma zenészeket, - meg tudják magyarázni, melyik felekezethez tartoz-nak a szlovéniai (horvátor-szági, magyarországi) romák, - ismerik a legfontosabb szlovéniai (horvátországi, magyarországi) roma médi-umokat és adásokat. Tudáskövetelmények: - kritikusan megítélik, ho-gyan hatott a romák élet-módja a kultúra fejlődésére, - megkülönböztetik a kulturális pluralizmus és a kultúrák közötti párbeszéd fogalmát, - elmagyarázzák, hogyan hatott a roma nyelv fejlődése a roma kultúra kialakulására, - megértik a más kultúrák hatását a roma kultúra fejlődésére, - el tudják magyarázni, miért alakultak ki egyes szakmák a romáknál, - ismeri a roma zenészeket, művészeket, filmográfiát.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - hallgatás, - rövidebb filmek megtekintése, - projekció, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb cso-portokban folyó munka.	- olvasás, - hallgatás, - brainstorming (ötletelés), - elmetérkép, - jegyzetelés, - projekttanulás.	4

4.1.4 A ROMA NYELV ALAPVETŐ JELLEMZŐI

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a roma nyelv, azon belül pedig a különböző dialektusok fejlődését.	- megismerik a roma nyelv eredetét, - megértik a roma nyelv különböző dialektusait/nyelvváltozatait, ill. csoportjai kialakulásának az okait, - megismerik a roma dialektusok alapvető jellegzetességeit, hangsúlyozva a romani čhib-et (mura-vidéki roma nyelv és a beás nyelv), - megismerik, melyik nyelvváltozatokat beszélnek a projekt-csoport országaiban, - megismerik a roma nyelv sajátosságait, - megismerik az alapvető roma szavakat, - megismerik a roma nyelvre vonatkozó megtalálható kézikönyveket, - megismerik a bemutatkozás módját roma nyelven, - megismerik a más nyelvek hatását a roma nyelvváltozatokra (a hangsúly a más nyelveknek a romani čhib és a beás nyelvre való hatásán van), - megismerik, miért tűnik el lassan egyes környezetekben a roma nyelv, - megismerik a média fontosságát a nyelv megmaradásában.	Minimális követelmények: - megérti, honnan ered a roma nyelv és miként fejlődött az az évszázadok során, valamint hogyan hatott a romák vándorlása a roma nyelv különböző nyelvváltozatainak kialakulására, - fel tud sorolni néhány roma dialektust/nyelv-változatot, - ismeri a roma nyelv néhány alapvető jellegzetességét, - tud roma nyelven köszönni, - fel tud sorolni néhány roma nyelvi kézikönyvet, - megérti, hogyan hatottak közelmúltbeli történelemben a más nyelvek (szlovén, horvát, magyar nyelv) a roma nyelvváltozatokra. Tudáskövetelmények: - be tud mutatkozni roma nyelven, - megmagyarázza azt, hogy egyes területeken miért van eltűnőben a roma nyelv, - fel tudja sorolni a roma nyelv nyelvtani sajátosságait és néhány különlegességét, - megérti a roma média szerepének a fontosságát a nyelv megmaradásában, - felsorolja a projekt-csoport országaiban beszélt roma dialektusokat.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - projekció, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- olvasás, - hallgatás, - brainstorming (ötletelés), - elmetérkép, - jegyzetelés, - beszélgetés, - projekttanulás.	4

Az 1. modul céljai: A résztvevők megismerik a roma közösség történelmét, kultúráját, identitását és nyelvet, valamint a projekt-csoport országaiban élő romák integrálásának fontosabb mérföldköveit, külön hangsúllyal az anyaországban folyó integráción.

4.1.5 ISMÉTLÉS ÉS RENDSZEREZÉS

1. Sorolja fel a Szlovéniában, Horvátországban és Magyarországon élő roma közösségek alapvető sajátosságait! Milyen különbségeket vesz észre?
2. Sorolja fel a roma közösség helyzetét rendező jogi alapokat a Szlovén Köztársaságban (Horvátországban, Magyarországon)!
3. Hogyan hatott a romák vándorlása a roma közösségek kialakulására az egyes európai államokban?
4. Magyarázza meg, miért alakultak ki a múltban sztereotípiák és előítéletek a romákról! Mit jelent az előítéletek és sztereotípiák átvitele nemzedékekről nemzedékre?
5. Sorolja fel a roma jelképeket és azok jelentőségét!
6. Magyarázza meg a roma közösségek alapvető jellemzőit a nomád életmódtól a letelepedett életmódig!
7. Sorolja fel annak okait, miért élnek manapság a romák roma településeken! Magyarázza meg, miért találhatók a roma települések a város-, ill. településközpontokon kívül!
8. Soroljon fel néhány roma kérdéskört, amellyel minden EU-s tagállam foglalkozik, valamint magyarázza meg, miként oldják meg ezeket az egyes országokban, külön hangsúlyl a projektszövetség országain, Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon)!
9. Mikor és milyen módon kezdődött a romák politikai bekapcsolódása Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon)?
10. Hogyan kell kialakítani és fenntartani a roma közösség és a többségi nemzet között a kultúrák közötti párbeszédet?
11. Sorolja fel a roma kultúra elemeit és annak a fiatal nemzedékeknek történő továbbadásának és megőrzésének különböző módjait!
12. Hogyan hatnak más kultúrák a roma kultúrára?
13. Soroljon fel néhány roma szokást és hagyományt, valamint magyarázza meg azok kialakulásának okait!
14. Soroljon fel néhány roma zenészt és egyéb művészt!
15. Mit gondol, az egyes világhírű művészek és kulturális alkotók miért nem emelték ki, tették közzé roma származásukat?
16. Milyen hatással lehet a roma média az előítéletek és sztereotípiák megelőzésében a többségi nemzetnél?
17. Hogyan hatottak a romák vándorlásai a roma nyelvváltozatok kialakulására?
18. Melyik roma nyelvváltozatot beszélnek a Muravidék területén? És Szlovénia egyéb területein?
19. Miért van Szlovéniában eltűnően a roma nyelv? Sorolja fel ennek néhány okát!
20. A roma nyelv fontos eleme-e a roma identitás építésének?

4.2 A ROMÁK ÉLETE A JELENBEN – A ROMÁK INTEGRÁLÓDÁSA A TÁGABB KÖZÖSSÉGBE HELYI ÉS NEMZETI SZINTEN

4.2.1 A ROMA CSALÁDOK MA – A ROMA TELEPÜLÉS MEGLÁTOGATÁSAU

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉ- NYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
A közeli roma település meglátogatása és a romák bekapcsolódásának a megfigyelése helyi szinten.	- megismerik a roma családi élet tipikus elemeit, a roma közösségre jellemző értékrendet, a roma családokban uralkodó nevelési típusokat, - ismerik a roma közösség tagjainak a bekapcsolódását a tágabb közösségbe helyi szinten, - megtekintik a roma települést és lehetőségük adódik arra, hogy véleményt alkítsanak a roma tematikáról, - ismerik a roma közösség tagjainak az oktatási rendszerbe való bekapcsolódási módjainak elemeit, - tudatában vannak, miként hat a romák képzése az alapgondolkodás változására a romáknál, - megértik, az oktatás és a képzés miért nem számít értéknek a romák körében, - megismerik a romák életszokásait, valamint hogyan hatnak ezek a településen uralkodó általános helyzetre.	Minimális követelmények: - ismeri a roma közösségben, roma településen és a roma családban uralkodó körülményeket, - le tudja írni a romák értékrend-szerét, - tudja, miként hat a permisszív nevelési mód a személyiség kialakulására, - le tudja írni a romáknak a helyi környezetbe való bekapcsolódásának az alapelemeit, - tudja, hogyan hat a képzés az alapgondolkodás változására a romáknál, - meg tudja magyarázni a romák értékrendjét. Tudáskövetelmények: - kritikusan értékeli a roma közösség és a roma családok életét, - megítéli, milyenek a megismert településen a családok közötti különbségek, - megalapozza, hogyan hatnak a romák életszokásai a roma településen uralkodó általános állapotokra.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - terepmunka, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - beszélgetés, - projekttanulás.	4

4.2.2 A FELNŐTT ROMÁK BEVONÁSA A KÉPZÉSI PROGRAMOKBA ÉS A TÁGABB TÁRSADALMI KÖZÖSSÉGBE NEMZETI SZINTEN (ROMÁKRA VONATKOZÓ NEMZETI INTÉZKEDÉSI PROGRAM)

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVEVŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRATÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a romákra vonatkozó nemzeti intézkedési programot, illetve a projektben közreműködő ország dokumentumait, külön hangsúlyt a szociális aktivitáson és a romák képzési fokának emelésén.	- megismerik a projektben közreműködő egyes ország roma közösségeinek alapvető jellemzőit, valamint az adott országok közötti különbségeket, - megértik a roma közösségek szociális kirekesztettségének az okait és következményeit, - megismerik a roma életmód tipikus elemeit a roma településeken, - megismerik a romák múltbeli vándorlásának okait, - megismerik a roma közösségekre vonatkozó demográfiai adatokat az egyes országokban, valamint az EU szintjén, - megismerik, hol élnek Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) roma közösségek, valamint az egyes roma közösségek közötti különbségeket, - megismerik a roma közösségek helyzetét rendszerező jogrendszert, - megismerik a nevelésre és oktatásra, a szociális és egészségvédelemre, valamint a tágabb társadalmi közösségbe való bekapcsolódásra vonatkozó intézkedéseket.	Minimális követelmények: - ismeri a roma közösségek alapvető jellemzőit Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon), - ismeri a romák múltbeli vándorlásainak okait, - ismeri a roma közösségre vonatkozó demográfiai adatokat, - meg tudja határozni, hol élnek Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) roma közösségek és az egyes régiókban élő romák számát, - megkülönbözteti az őshonos és nem őshonos romákat Szlovéniában, - áttekintően ismeri a Szlovéniában (Horvátországban, Magyarországon) élő roma közösségek helyzetét rendszerező jogrendszert. Tudáskövetelmények: - ismeri a projektcsoport országaiban élő roma közösségek alapvető jellemzőit és azokat kritikusan értékeli, - összehasonlítja a projektcsoport országaiban élő roma közösségekről szóló demográfiai adatokat, és meghatározza, az országok területén hol élnek romák.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

A 2. modul célja: A résztvevők megtekintik a roma települést, megismerik annak lakosait, életkörülményeit és életszokásait. A romák bemutatják az oktatással megszerzett tapasztalataikat. A résztvevők megismerik az érvényes, romákra vonatkozó nemzeti intézkedési programot és annak céljait, vagy egyéb, a romák társadalmi inklúziójára vonatkozó, az adott országban érvényes dokumentumokat.

4.2.3 ISMÉTLÉS ÉS RENDSZEREZÉS

1. Sorolja fel a romák jelenbeli életének alapvető jellemzőit!
2. Megérti-e a romák értékrendjét? Mi hatott az elsőbbségi értékekre a romák életében?
3. Milyen nevelési stílusokat (típusokat) használnak a roma szülők gyermekeik nevelésében? Milyen ezeknek a következménye?
4. Hogyan gondoskodunk helyi szinten a romák társadalmi inklúziójáról?
5. Hogyan értelmezik az oktatásban sikertelen romák történeteit? Vannak-e ezeknek a történeteknek valamilyen közös pontjai?
6. Sorolja fel a romák oktatási és képzési sikertelenségének legfontosabb jellemzőit!
7. Sorolja fel a felnőtt romák bevonásának módjait a felnőttképzési folyamatokba!
8. Miben különböznek a romák életszokásai a többségi nemzet életszokásaitól?
9. Mutassa be a roma közösség alapvető jellemzőit!
10. Írja le a roma közösség tagjainak szociális kirekesztését! Milyen következményei vannak a szociális kirekesztettségnek?
11. Írja le a Szlovéniában/Horvátországban/Magyarországon élő különböző roma közösségek közötti különbségeket!
12. Milyen jogszabályok és jogi alapok rendezik a Szlovéniában/Horvátországban/Magyarországon élő roma közösségek státuszát?
13. Milyen nemzeti szintű intézkedéseket fogadtak el eddig Szlovéniában/Horvátországban/Magyarországon?
14. Melyik nemzeti intézkedések fontosak a felnőtt romák képzése szempontjából?

4.3 A ROMÁK A FELNŐTTKÉPZÉSBEN

4.3.1 A FELNŐTT ROMÁK AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉ- NYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a romák által is látogatott felnőttképzési programokat és annak céljait.	- megismerik a romák által is látogatott alapvető formális képzési programokat, - megismerik a romák szociális aktivitására vonatkozó programokat, - megismerik az érvényben levő, romák által is látogatott felnőttképzési programokat, - megismerik a felnőtt romák non-formális képzési programjait, - megismerik a romák által látogatott szakképzési programokat, - megismerik a romák érvényesülését elősegítő projekteket az egyes országokban, - megismerik a felnőtt romák által látogatott felnőttképzési programok alapvető céljait, - megismerik a felnőtt romák képzését segítő, különböző támogató programokat, - megismerik a felnőtt romák jelenlegi képzettségi szintjét a projektcsoport országaiban.	Minimális követelmények: - megkülönbözteti a formális és nonformális képzési programokat, valamint meg tudja magyarázni az azok közötti különbségeket, - ismeri a romák szociális aktivitását fejlesztő programokat, valamint meg tudja határozni azokat az alapvető ismereteket, amelyeket a romák ezekben a programokban sajátítanak el, - be tudja mutatni a romák számára is érdekes szakképzési programokat, - megérti a romák felnőttképzésében folyó támogató tevékenységek jelentőségét. Tudáskövetelmények: - be tudja mutatni a romák által is látogatott képzési programok alapvető céljait és jellemzőit, - megérti a romák érvényesülésének a képzési folyamatban, - ismeri a romák képzettségi szintjét és a foglalkoztathatóságuk lehetőségeit.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - brainstorming (ötletelés) - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

4.3.2 A ROMÁK SZOCIÁLIS AKTIVITÁSA ÉS A ROMÁK BEVONÁSA A TÁGABB TÁRSADALMI KÖZÖSSÉGBE A KÉPZÉSI PROGRAMOK SEGÍTSÉGÉVEL

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVE- VŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismer- ni a képzési programok segítségével történő szociális aktivitás eleme- it, valamint a képzés fontos- ságát a felnőtt romák tágabb társadalmi közösségbe való bekapcsolódá- sában.	- felnőtt romák a képzési folyamatban – a képzéshez való egyenjogúság biztosítása, - az óvodák és iskolák, a szociális ügyintéző központok, népi egyetemek, munkaügyi intézetek, egészségügyi intézetek, művelődési központok, társadalmi szervezetek, rendőrség és egyéb szervezetek együttműködésének a fontossága a romák lakta területen a felnőtt romák aktív képzési folyamataiba való bekapcsolódásában, - a multi-diszciplináris hozzáállás fontossága a romák felnőttképzésében, amivel növekedik a roma közösség szociális bekapcsolódottsága és a roma lakosság szerepének erősítése a munkapiac értelmezésében, - a helyi önkormányzatok szerepe a romák bekapcsolódásában a felnőttképzési programokban, - a romák diszkriminálásának elemei, amelyek az uralkodó előítéletekből és sztereotípiákból erednek és jelentősen észrevehetők a képzési rendszerben.	Minimális követelmények: - meg tudja magyarázni a romák képzéshez való egyenjogú hozzáféréseinek a fogalmát, - megérti, miért fontos a romák bevonásával folyó bármilyen aktivitásnál a multidiszciplináris hozzáállás, - megmagyarázza, hogyan segíthetik a felnőttképzési programok a romák nagyobb szociális bekapcsolódottságát, - ismeri az oktatásban jelentkező, romákkal kapcsolatos sztereotípiákat és előítéleteket. Tudáskövetelmények: - meg tudja magyarázni, miért olyan gyakoriak a romákról szóló sztereotípiák és előítéletek az oktatás terén, - megérti a képzési folyamatokban jelentkező, romákra vonatkozó sztereotípiák és előítéletek forrását, valamint ezek keletkezésének okait, - ismeri a helyi közösségek szerepét a romák oktatási és képzési bevonásában, - megérti, miért fontos az oktatás és képzés a romák szociális aktivitásában és a felnőtt romák sikerességében a képzésben.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - brainstorming (ötletelés) - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

A 3. modul célja: A résztvevők megismerik a roma közösség tagjainak oktatási és képzési lehetőségeit és alapvető jellemzőit, megismerik a romák értékrendjét és álláspontjait, a felnőtt romák bevonásának módjait a formális és nonformális képzési, valamint a szakképzési programokban. Egyben megismerik, hogyan hat a romák szociális aktivitása a tágabb társadalmi közösségbe való bekapcsolódásukra.

Give them a chance!

4.3.3 ISMÉTLÉS ÉS RENDSZEREZÉS

1. Sorolja fel az alapvető formális és nonformális felnőttképzési programokat, amelyeket a roma közösség tagjai is látogatnak!
2. Mi a különbség a romákra vonatkozó és az általuk látogatott formális és az államilag elismert programok között?
3. Mit jelent a szociális aktivitás?
4. A felnőttképzés terén a romák számára milyen támogató tevékenységeket ismerünk?
5. Miért fontos a felnőtt romák szociális aktivitása és képzése terén a multidiszciplináris hozzáállás?
6. Hogyan biztosíthatják a tanárok az oktatási és képzési folyamatban a multidiszciplináris hozzáállást? Mennyire kell ebben közreműködnie az oktatást végző intézetnek, ill. szervezetnek?
7. Milyenek a képzetlenség vagy hiányos képzettség következményei a felnőtt romák életében? Hogyan mutatkozik meg ez az életmódjukban?
8. Hogyan segítik elő a romák képzését a szociális aktivitást és az érvényesülést szorgalmazó projektek?
9. Hol találhatóak a legnagyobb hiányok a romák tudásában? Miben látja ennek okait?
10. Milyen a romák képzettségi struktúrája? Vannak-e eltérések a felnőtt romák képzettségi struktúrájában a különböző régiókban? Gondolkodjon el ennek okain!
11. Miért fontos, hogy a helyi önkormányzatok támogassák a felnőtt romák képzését?

4.4 FELNŐTT ROMÁK A KÉPZÉSI FOLYAMATBAN (FELLÉPŐ AKADÁLYOK ÉS PROBLÉMÁK, KÉPZÉSI MOTIVÁCIÓ)

4.4.1 A FELNŐTT ROMÁK MOTIVÁLÁSA A KÉPZÉSI FOLYAMATBAN VALÓ RÉSZVÉTELRE

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVEVŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉNYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRATÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni a felnőtt romák motiválásának különböző módjait a nevelési és képzési folyamatban, valamint az oktatási folyamat során meghatározott világos szabályrendszer felállításának okait és következményeit.	- megismerik a felnőtt romák motiválásának különböző módjait a képzési folyamatban való részvételre, - megismerik azokat az akadályokat, amelyekkel a felnőtt romák a képzés során találkozhatnak, - megismerik a romákkal való közreműködés módszereit, - megismerik a képzési folyamatokba bekapcsolódó romáknál jelentkező kisebbségi érzést, - megértik, miért fontos a képzési folyamatokban résztvevő romáknál a világos és egyértelmű szabályok felállítása, - megismerik a felnőtt romák ösztönzésének módjait a képzési folyamatban, - meg tudják magyarázni, miért van a felnőtt romáknak szükségük támogató tevékenységekre a felnőttképzési folyamat során - megismerik a témák hozzáigazításának módjait a felnőtt romák igényeihez és képességeihez (miért kell érdekesnek és dinamikusnak lennie a tanóráknak/ műhely-munkáknak), - a koncentráció (összpontosítás) fenntartása a felnőtt romáknál.	Minimális követelmények: - megmagyarázza, mi a motiváció és miért szükséges az oktatási és képzési folyamatban, - megmagyarázza, miért szükséges a romák képzésében többnyire valós és életszerű példák használata, - tudja, milyen akadályokkal találkozhatnak a felnőtt romák a képzésük során, - elmondja, miért kerülnek a romák az oktatást és képzést, - megmagyarázza, miért kell a felnőtt romáknak az oktatási és képzési folyamat során a képzésre vonatkozóan egyértelmű szabályokat felállítani, - megérti, milyen az intézmény támogató tevékenységeinek a szerepe a felnőtt romák képzésében. Tudáskövetelmények: - önállóan meghatároz néhány, a képzésre vonatkozó szabályt, amit a felnőtt romák megértenek, - elmagyarázza, hogyan hat a kisebbségi érzés a felnőtt romák oktatására és képzésére, - önállóan el tudja készíteni egy tanítási egység alkalmazását/ hozzáigazítását a romák képességeihez és igényeihez, - ismeri a felnőtt romák koncentrációja fenntartásának módjait.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - brainstorming (ötletelés) - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

4.4.2 AZ ALAPVETŐ KOMPETENCIÁK FEJLESZTÉSE A FELNŐTT ROMÁKNÁL

ÁLTALÁNOS CÉLOK	CÉLOK (RÉSZTVEVŐK)	TUDÁSKÖVETELMÉ- NYEK	MUNKAFORMÁK ÉS MÓDSZEREK	TANÍTÁSI STRA- TÉGIÁK	ÓRASZÁM
Megismerni az alapvető kompetenciák fejlesztésének módjait, valamint a felnőtt romák viselkedési mintáit az oktatási és képzési folyamatban.	- megismerik a romák viselkedési mintáit, amelyeket a felnőtt romák az oktatási és nevelési folyamatban mutatnak, valamint ezek kialakulásának az okait, - megértik, miért küszködnek a felnőtt romák az oktatási és képzési folyamatban kisebbségi érzésekkel, - tudják, melyik képzési programok vonatkoznak csak a roma közösségre, és melyek a többségi lakosságra is, - ismerik a felnőttek integrációjának elemeit és az osztálytermi követés támogatásának módjait, - ismerik az alapvető kompetenciákat és aktivitásokat, amelyekkel azok fejleszthetők, - tudatában vannak a felnőtt romáknál jelentkező tudáshiányoknak, valamint ezek keletkezési okainak, - megismerik, milyen esetekben kell a roma felnőttképzés kapcsán konzultálni a képzés szervezőjével, és milyen esetekben az intézmény vezetésével, - megértik, miért feleslegesek a klasszikus oktatási formák a romák többségénél.	Minimális követelmények: - össze tudja kapcsolni a sikertelenség okait az egyének viselkedési mintáival, - bemutatja, miért küszködnek a romák a képzési folyamatban kisebbségi érzésekkel, - be tudja mutatni a kizárólag romákra vonatkozó képzési programokat, - ismeri a felnőttképzésben használatos integráció elemeit, - be tudja mutatni és leírni az alapvető kompetenciákat (minimális tudáskövetelmények). Tudáskövetelmények: - önállóan el tud készíteni egy, a roma közösség felnőtt tagjainak szánt tanítási egységet, amely során fejleszti az alapvető kompetenciákat, - ismeri annak módjait, miként érdekes módon pótolni a felnőtt romáknál jelentkező tudáshiányt, - el tud készíteni egy nem statikus tanórát.	Módszerek: - előadás, - magyarázat, - bemutatás, - beszélgetés, - vita, - szöveggel, fényképekkel való munka, - reflexió, - dokumentumok áttekintése, - brainstorming (ötletelés) - szemléltetés. Munkaformák: - frontális, - egyéni, - csoportos, - kisebb csoportokban folyó munka.	- hallgatás, - olvasás, - bemutatás, - elmetérkép, - jegyzetelés, - megvitatás, - projekttanulás.	4

A 4. modul célja: A résztvevők megismerik a felnőtt romák bevonásának módjait az oktatási és képzési folyamatokba, beleértve a félelmeket, amelyekkel a romák a képzés előtt és közben találkozhatnak. A képzésekben résztvevő romákkal folytatott munka során megismerik a különböző együttműködési formákat, valamint azt, hogy ezek milyen hatással vannak a roma közösségre. Bemutatásra kerülnek különböző motivációs eljárások, amelyekkel a felnőtt romák a tanulásra és a különböző képzési programokban való részvételre motiválhatók. Megismerik a képzésben résztvevő felnőtt romák különböző viselkedési mintáit. Bemutatásra kerülnek az alapvető, kompetenciák fejlesztését támogató módok.

4.4.3 ISMÉTLÉS ÉS RENDSZEREZÉS

1. Milyen, a felnőttképzésben használható motivációs módokat ismer? Melyik használható és aktuális ezek közül a roma közösség tagjai esetében?
2. Mutasson be néhány akadályt, amellyel a képzési folyamat során a felnőtt romák találkozhatnak! Hogyan tudna segíteni ezek áthidalásában?
3. Milyen módon közreműködhetünk a felnőtt romákkal a képzés folyamatában?
4. Miért küszködnek a felnőtt romák a képzési folyamat során kisebbségi érzéssel? Hogyan mutatkozik ez a csoporttal való interakcióban?
5. Miért szükséges a romák felnőttképzési folyamatában az oktatási folyamat és a munka során világos és egyértelmű szabályokat felállítani?
6. Milyen módon bízathatjuk a felnőtt romákat a képzés folyamatában? Mennyire fontosak ebben az egyéni beszélgetések?
7. Milyen esetekben bízathatjuk a képzési programokba bevont romákat arra, hogy a felnőttképzés támogató tevékenységeinek szolgáltatásait is felhasználják?
8. Készítsen egy olyan önálló tanítási egységet, amely érdekes a felnőtt romák számára, egyben pedig fejleszti az egyik alapvető kompetenciát!
9. Milyen módon tarthatjuk fenn a magas fokú koncentrációt a felnőtt romák esetén?
10. Soroljon fel néhány jellegzetes viselkedési formát az oktatásban résztvevő felnőtt romáknál!
11. Mi az oka a felnőtt romáknál jelentkező kisebbségi érzés kialakulásának?
12. Hány felnőttképzési program létezik csak a roma közösség tagjai számára?
13. Magyarázza meg, melyik képzési programok alkalmasabbak: kizárólag a romák számára készített programok vagy az általános felnőttképzési programok! Miért gondolja így?
14. Sorolja fel az alapvető kompetenciákat és határozza meg az adott kompetenciák minimális tudáskövetelményeit!
15. Magyarázza meg a felnőtt romáknál keletkezett tudáshiányt!
16. Készítsen egy olyan önálló tanegységet, amely eléggé érdekes és érthető lesz a roma közösség tagjai számára, egyben pedig fejleszti az egyik alapvető kompetenciát!

5. MÓDSZERTANI AJÁNLÁSOK

Az iskolarendszerű, illetve formális és nonformális roma felnőttképzésben, valamint szakképzési programokban oktató tanárok továbbképzési programja tapasztalati ismereteken alapul, amelyeket a programok mentorai saját munkájuk során szereztek, ezeket pedig elméleti alapok bővítik ki. A programot azoknak a szakmunkatársaknak/tanároknak szánjuk, akik már dolgoznak felnőtt romákkal és rendelkeznek némi tapasztalattal a roma felnőttképzés területén, hiányoznak viszont nekik a roma történelemmel, a felnőttképzésbe bekapcsolt romák specifikus tulajdonságaival kapcsolatos ismeretek.

A program a kivitelezés során a résztvevők aktív bekapcsolódásán alapul, hiszen csak így érhetők el jelen program céljai és kulcskompetenciái. A programban folyó munka projektorientált, alapját pedig azon elméleti alapok elsajátítása jelenti, amelyek a folytatásban a gyakorlati feladatok megoldásával kapcsolódnak össze. A program másik alapvető jellemzője és a projektmunka alapja viszont az, hogy a résztvevők a roma közösség életét a felnőtt romákkal folyó közvetlen kapcsolat, valamint a roma települések meglátogatása és az életkörülmények megtekintése alapján ismerik meg. Ezek ugyanis szoros kapcsolatban állnak a képzés iránti törekvéseikkel, illetve az egyének képzési fokának növelésével.

A tanítási folyamatban a résztvevők saját maguk, vagy a képzés mentoraival és egyéb résztvevőkkel értékelik a megszerzett tudásukat. A továbbképzés második részében pedig a résztvevő saját maga, vagy csoportban másokkal együtt elkészít néhány tanítási egység példáját, ami felhasználható lesz a nonformális roma felnőttképzésben és a felnőttek kulcskompetenciáinak fejlesztését szolgálja.

6. AJÁNLOTT TANULÁSI ÉS TANÍTÁSI MODELLEK

A résztvevők aktívabb részvételét a továbbképzés során minden modulban a korszerű tanítási és tanulási hozzáállások biztosítják. Nem tanácsoljuk a frontális tanítási módot, mert a résztvevők ezáltal passzív hallgatók lesznek. A korszerű tanítási és tanulási módszereknél a tanárnak/mentornak olyan tanulási feltételeket kell biztosítania a tanteremben, amelyekben a résztvevők minél aktívabbak és egyedül keresik a megoldásokat, ami által a saját képességeik és felismerési stílusaik alapján szerzik meg az új ismereteket. Fontos az, hogy a résztvevők a kulcsfontosságú ismereteket a különböző példák bemutatása és tanulmányozása alapján saját maguk találják meg. Csak az olyan tanítás teszi lehetővé a demokratikus és együttműködő kommunikációt, valamint a csoport minden tagjának az aktiválását, amely során a résztvevők a tanulási folyamat aktív alakítói, benne pedig a legjobb képességeik alapján közreműködnek.

A klasszikus tanítási formák helyett – ami még mindig a képzési folyamatok többségében használatos és az előkészülettől, az új tananyagon és az ismételten át a megszerzett ismeretek értékeléséig vezet – a második rész a problémára összpontosító tanításon alapul, amely során először a problémát jelentő helyzet rögzül, ezt követően a résztvevők meghatározzák és megfogalmazzák a problémát, elkészítik a probléma megoldásának tervét, végezetül pedig ellenőrizzük a probléma megoldási tervének a megvalósítását és elemezzük az eredményeket. A továbbképzési program során a projektmunka használatát javasoljuk, amely a kezdeményezéseken, a gondok körvonalazásán, tervezésen, lehetséges megoldásokon és kivitelezésen alapul. A résztvevők határozzák meg a problémát, majd tervezzék meg az aktivitást, oldjanak meg különböző konkrét problémákat, hozzanak döntéseket és végezzenek kutatómunkát.

A szakmai szabadság, amit a tanároknak/mentoroknak a program kínál, lehetővé teszi, hogy önmaguk tervezzék, kivitelezék és értékeljék a didaktikai módokat, megközelítéseket, valamint a tanulási és tanítási modelleket. A tanárok/mentorok egyedüli feladata az, hogy elérjék az egyes tanítási egységek vagy modulok végén meghatározott célokat.

7. AZ ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS KRITÉRIUMAI

kell érniük a továbbképzési program sikeres befejezése érdekében. Az elméleti ismeretek mellett a résztvevőknek el kell készíteniük és be kell mutatniuk egy projektdolgozatot. A dolgozatban egy olyan tanegységet mutatnak be, amelyben a roma közösség felnőtt tagjainak képzésére alkalmazott alapvető kompetenciák közül kiválasztott alapvető készség megszerzését mutatják be.

Azt ajánljuk, hogy a tudás ellenőrzése az egyes modul befejezésével történjen a résztvevőkkel folytatott beszélgetés formájában, a résztvevőknek bemutatott példákra való megoldások megoldása keresése formájában. A tanár/mentor és a résztvevő a képzésben megszerzett tudás ellenőrzését folyamatosan és közösen végzi.

A továbbképzési program tudáskövetelményei két különböző szinten vannak meghatározva. A minimális követelmények azt a minimális tudásszintet határozzák meg, amit a résztvevőknek a továbbképzés során meg kell szerezniük és a program sikeres befejezésének a követelményét jelentik. A második szintű tudáskövetelmények a minimális követelmények

Give them a chance!

bővítése, és azt bizonyítják, hogy a résztvevők magasabb szintű ismereteket sajátítottak el.

A továbbképzési program résztvevőinek munkája a „teljesítette a továbbképzési programot/nem teljesítette a továbbképzési programot” értékeléssel van osztályozva. A résztvevő abban az esetben teljesíti a továbbképzési programot, ha egy másik résztvevővel párban vagy egyedül elkészít egy tanegységet, amely használható a felnőtt romák nonformális képzési programjaiban és a felnőttek kulcskompetenciáinak fejlesztését szolgálja.

Az elkészített tanegységet a résztvevők bemutatják a csoportnak. A bemutatásnál értékelendő a tartalmi egységesség, a megfelelőség és a motivációs elemek használata.

8. A TOVÁBBKÉPZÉSI PROGRAMBAN VALÓ RÉSZVÉTELI BIZONYÍTVÁNY

A továbbképzési programot teljesítő résztvevő bizonyítványt kap a sikeresen teljesített továbbképzési programról. A bizonyítványnak a következő elemeket kell tartalmaznia:

- a továbbképzést végző szervezet nevét és székhelyét,
- a résztvevő nevét és vezetéknévét,
- a résztvevő születési idejét, helyét és országát,
- a továbbképzés megnevezését,
- a továbbképzés időtartamát (dátum szerint),
- a továbbképzés óraszámát,
- a bizonyítvány számát,
- a továbbképzést kivitelező szervezet felelős személyének nevét és vezetéknévét,
- a továbbképzést kivitelező szervezet felelős személyének aláírását,
- a bizonyítvány kiadásának keltezését.

A bizonyítvány hátoldalán fel kell tüntetni a modulokat és a továbbképzés céljait, valamint a megszerzett kompetenciákat.

9. ÉRTÉKELÉS

Az értékelés tartalmazza:

- a résztvevők elvárásainak leírását a továbbképzés elején,
- a program kérdőíves és záró értékelését és a fókuszcsoport meghatározását.

Az értékelés megvalósítása:

- a résztvevők kitöltik a kérdőívet, leadják az elkészített tanegységeket (1 példányban), részt vesznek a fókuszcsoportban,
- a résztvevők visszajelzést kapnak a más programokba bekapcsolódó romáktól.

Give them a chance!

5.

PRISPEVKI

RAZVIJANJE TEMELJNIH KOMPETENC PRI ODRASLIH ROMIH

Rahela Hojnik Kelenc, LU Lendava

Temelnim kompetencam, predvsem pa pismenosti, se pravi spretnosti branja, pisanja, računanja in tudi drugim »življenjskim« spretnostim, se v zadnjih dveh desetletjih posveča veliko pozornosti, saj predstavljajo potencial, da se je posameznik sposoben prilagajati pričakovanjem in zahtevam družbe. Hiter tehnološki razvoj in s tem tudi nenehne družbene spremembe pa posledično vplivajo tudi na vedno večja pričakovanja na področju pismenosti, kar pomeni, da širša družbena skupnost pričakuje, da ima posameznik vedno bolj razvite temeljne kompetence, saj le na tak način lahko sledi družbenim in tehnološkim spremembam ter posledično sam aktivno participira v širši družbeni skupnosti.

Po Brianu Streetu, enem najvplivnejših avtorjev novejših študij pismenosti, je pomen pismenosti odvisen od socialnega okvira, pismenost pa je v tesni korelaciji s temeljnimi kompetencami posameznika. »Strokovnjaki iz različnih področij so kot sidro za določitev temeljnih zmožnosti izbrali univerzalne vrednote, ki so sprejemljive za vse države OECD, tudi Slovenijo.« Vanje so uvrstili spoštovanje človekovih pravic, usklajen ekonomski, okoljski in socialni razvoj, demokratične procese in vizijo sveta.

»Na teh podlagah so bile identificirane štiri kategorije temeljnih zmožnosti, ki so bistvene za osebno, družbeno in ekonomsko blaginjo.« V prvo kategorijo so uvrstili interaktivno uporabo orodij, ki je v skladu z družbenimi in profesionalnimi potrebami globalne in ekonomske blaginje, zahtevajo pa obvladanje jezika, informacij in računalnika. Drugo kategorijo predstavlja sposobnost dobrih odnosov z drugimi, upravljanje in reševanje konfliktov, tretjo tiste zmožnosti, ki omogočajo avtonomno delovanje vsakega posameznika, rdeča nit, ki povezuje prve tri kategorije pa je tako imenovana prečna kategorija temeljnih zmožnosti, ki so jo poimenovali reflektivna praksa, zajema pa mentalne procese posameznika.

Na podlagi teh meril so strokovnjaki določili osem temeljnih zmožnosti odraslih, ki jih potrebuje vsakdo, da se uči, da nekaj naredi in da nekaj doseže, ključno pa naj bi bilo, da razvite temeljne zmožnosti zadostijo:

1. zahtevam na trgu dela,
2. potrebam v osebni in družbeni življenju in
3. pomembnost za vse posameznike, ne samo za visoko izobražene.

Raziskave namreč kažejo, da se razlike v porazdelitvi dobrin med najrevnejšimi in najbogatejšimi sloji povečujejo, pri sooblikovanju trajnostnega, demokratičnega in pravičnega sveta pa lahko sodelujejo samo posamezniki, ki posedujejo temeljne zmožnosti.

Na podlagi raziskav torej lahko sklepamo, da so v razvojne procese družbe navadno vključeni samo tisti posamezniki, ki imajo dobro razvite temeljne kompetence, večina tistih, ki si tekom rednega izobraževanja temeljnih kompetenc zaradi različnih vzrokov ni razvila, pa je iz teh procesov izključena, kar posledično pomeni, da ne morejo aktivno participirati v družbi in so izključeni iz socialnih, ekonomskih in političnih družbenih procesov.

Te odrasle izobraževalci odraslih navadno uvrščamo v kategorijo ranljivih skupin, odnos pismenosti pa je pri tej kategoriji vedno vezan na marginalnost, obrobno in izključenost. Vse

Give them a chance!

ranljive ciljne skupine so tako družbeno, ekonomsko in kulturno prikrajšane, spremljajo jih pa revščina, brezposelnost, nizka stopnja izobrazbe, neznanje jezika, pomanjkanje informacij, manjša dostopnost do sodobne tehnologije in drugo.

V Sloveniji eno izmed večjih ranljivih ciljnih skupin, ki ima izjemno slabo razvite temeljne kompetence, predstavljajo tudi Romi, ki so že zaradi svoje kulturne raznolikosti, drugojezičnosti in drugačnega načina življenja, večinoma v romskih naseljih, izključeni iz večinske družbe. Procesi izključevanja so v sodobnosti postali izjemno intenzivni, predvsem zaradi hitrega tehnološkega in družbenega napredka, ki mu odrasli s šibko razvitimi temeljnimi kompetencami, kamor sodijo tudi Romi, ne morejo slediti. Zaradi izjemno nizke izobrazbe so posledično brezposelni, izključeni iz socialnega življenja in posledično ekonomsko tako šibki, da živijo pod pragom revščine. Vse to vpliva na njihov življenjski slog ter načine, kako se spopadajo z različnimi življenjskimi situacijami, kar pa je najbolj pereče, vpliva na njihove otroke, ki so posledično že v najzgodnejšem obdobju obsojeni na neuspeh in na nadaljevanje življenjskega vzorca staršev. Začarani krog izključenosti in revščine je tako sklenjen, izhod iz njega pa skorajda nemogoč.

Odnos odraslih Romov do kakršne koli oblike izobraževanja, tudi do tistih programov, s pomočjo katerih pri odraslih razvijamo in krepimo temeljne kompetence, je izjemno odklonilen, kar je posledica preteklih izkušenj, povezanih z izobraževanjem. Pogosto naletimo na razlago, da izobrazba in znanje za Rome nista vrednoti, nikoli pa se ne vprašamo, zakaj je temu tako. Večina danes odraslih Romov je izpadla iz izobraževalnega sistema zelo zgodaj, predvsem zaradi izjemno slabega poznavanja večinskega jezika, šibke primarne in sekundarne socializacije ter posledično nerazumevanja temeljnih družbenih procesov. Doma niso imeli pozitivnega zgleda, njihovim staršem izobraževanje otrok ni bilo pomembno, zato so večinoma bili prepuščeni sami sebi in v naprej obsojeni na neuspeh. Po nekaj letih osnovnošolskega izobraževanja so šolanje opustili ter se vdali v usodo. Tudi tisti, ki so si tekom osnovnega šolanja nekaj temeljnih spretnosti branja, pisanja in računanja pridobili, teh niso uporabljali, posledično pa so te razvodele. Življenje v romskem naselju jih je izoliralo od večinskega prebivalstva, socialne stike so ohranjali samo s sebi enakimi, se pravi drugimi Romi, zaradi drugačnega sistema vrednot so hitro postali starši, pridobljene socialne vzorce pa nehote prenesli na potomce.

Vzroki, da Romi tekom osnovnošolskega izobraževanja opustijo šolanje, so pogosto povezani z nerazumevanjem učne snovi, izključenost iz različnih dodatnih šolskih aktivnosti ter splošna družbena izključenost v razredu. Zaradi predsodkov in stereotipov, ki so globoko zasidrani v večinski družbi, prenašajo pa se iz generacije v generacijo, podležejo pa jim tudi mnogi učitelji, je šola za večino romskih otrok prostor, kjer se ne počutijo sprejete.

Prvi stik velike večine Romov z organizirano vzgojo in izobraževanjem je pogosto povezan z vstopom v prvi razred osnovne šole. Ker niso obiskovali programov predšolske vzgoje ter so večino najzgodnejšega otroštva bili prepuščeni sami sebi ali starejšim bratom in sestrkam, nimajo ponotranjenih socialnih odnosov, ki se razvijejo v času obiskovanja vrtca, obenem pa nimajo usvojenih temeljnih znanj, ki so potrebna za uspešen začetek osnovnega izobraževanja. Vrzel med temeljnim znanjem, ki ga ne posedujejo, in znanjem, ki si ga začnejo pridobivati, postaja iz leta v leto večja. Poleg tega dodatno oviro pred romske otroke postavlja še slovenski jezik, ki je zanje jezik okolja in ga v veliki večini izjemno slabo obvladajo. Z vstopom v organiziran sistem vzgoje in izobraževanja pa se naenkrat znajdejo v primežu različnih socialnih odnosov, ki jim niso kos. Poleg tega pa prav v tem ključnem momentu odpove tudi starševska vloga njihovih roditeljev, pogosto pa tudi učiteljev, ki bi situacijo morali prepoznati in jo skušali rešiti, saj bi se morali zavedati, da bodo otroci, ki nimajo temeljnega znanja, v nekaj letih izpadli iz šolskega sistema.

Give them a chance!

Pogosto iščemo vzroke, zakaj so nekateri odrasli Romi v življenju uspešni, velika večina pa jih je neuspešnih in potisnjenih na obrobje družbe. Eden od najpomembnejših dejavnikov, zakaj so določeni Romi uspeli, je bila druga pomembna oseba v njihovem življenju. Pri nekaterih so to bili starši, pri drugih učitelji ali mentorji. Vsak, ki je v življenju uspešen, pa je v pravem trenutku ob sebi imel pomembnega drugega, ki ga je spodbujal.

Moja prijateljica, danes uspešna Rominja, mi je nekoč dejala: »Nikoli ne bom pozabila svoje učiteljice v prvih treh razredih, ki mi je vsak dan prinesla rogljiček, da sem med odmorom lahko jedla tudi jaz, pogosto pa je z mano ostajala po pouku ter mi še enkrat razložila snov, ki je nisem razumela.« Prav ta učiteljica je bila v ključnem trenutku pomemben drugi, ki je romskemu otroku dala možnost, da nadoknadi zamujeno in ne izstopa skoraj v ničemer iz povprečja.

A žal je takih zgodb še vedno premalo. Še vedno je v življenju Romov premalo pomembnih drugih, ki bi jim v ključnem trenutku pomagali ter jim pomagali v času izobraževanja. Prav zaradi tega pa jih še vedno več kot polovica izpade iz sistema izobraževanja predčasno. Nadoknaditi zamujeno, predvsem v odrasli dobi, ko se že dokončno izoblikuje posameznikova osebnost ter so stališča in vrednote trdno postavljene, pa je težko.

Pogosto učitelji odrasle Rome v različnih programih označujejo kot nezainteresirane, saj z njimi zelo težko vzpostavijo kakršno koli obliko komunikacije, ali pa moteče, saj s svojim vedenjem izstopajo. Tako molčečnost kot preusmerjanje pozornosti pa sta samo obrambna mehanizma, ki ju odrasli Romi uporabljajo, in izvirata pa iz strahu, da se bodo osmešili tako pred učiteljem kot pred drugimi v skupini. Poleg strahu pa je pri odraslih Romih, vključenih v različne oblike izobraževanja, prisoten tudi sram, da imajo težave pri tako temeljnih stvareh kot so branje, pisanje in računanje. Če k temu prištejemo še odklonilen odnos do kakršne koli oblike organiziranega izobraževanja, v katerega se v veliki večini primerov vključujejo pod vsaj delno prisilo, izjemno šibko motivacijo in težave s koncentracijo, morajo izobraževalci odraslih, če želijo uspešno delati z odraslimi Romi, ugrizniti v kar kisko jabolko.

Pred izobraževalce odraslih je zaradi odklonilnega odnosa do izobraževanja, pomanjkanja motivacije in težav s koncentracijo, ki jih spremljajo odmaknjenost ali neprimerne oblike vedenja, ki so povezane z grafomotorično šibkostjo, branjem, ki ne temelji na razumevanju, osnovami računanja ter vidnimi težavami v komunikaciji, ki jih spremljajo še jezikovne bariere (državni jezik je za Rome jezik okolja), postavljen velik izziv, saj temeljnega recepta, kako poučevati v taki skupini ter kako sploh prilagoditi program, da bomo v proces izobraževanja lahko vključili vsakega posameznika, ni.

Dodaten izziv izobraževalcem odraslih, ki poučujejo v programih razvijanja temeljne pismenosti, predstavlja tudi izjemno raznoliko predznanje posameznikov. Nekateri, ki se vključijo v program, imajo zaključeno osnovnošolsko izobraževanje in morda tudi kak letnik določenega srednješolskega programa, drugi spet samo tri ali štiri razrede osnovne šole, kar pomeni, da nekateri na primer z lahkoto tvorijo enostavna neumetnostna besedila, drugi pa imajo težave z osnovno grafomotoriko.

Programi temeljne pismenosti so navadno zelo odprti, v veliki večini primerov so tematsko opredeljeni, določeni pa so le minimalni standardi znanja, kar pomeni, da imajo izobraževalci odraslih, ki poučujejo v teh programih dokaj svobodno izbiro, kako bodo opredeljene minimalne standarde dosegli.

Interes za izobraževanje in vključevanje v izobraževalne programe, ki naj bi temeljil na prostovoljni odločitvi, je pogosto povezan z motivacijo, ki temelji na stališčih posameznikov. Ta so pri posameznikih, ki jih uvrščamo v ranljive skupine, negativna, saj so v korelaciji z njihovim

Give them a chance!

socialno-ekonomskim položajem ter »izobraževalno« samopodobo, ki je pogojena z vzgojo in odraščanjem. Njihova stališča do šolanja in izobraževanja so odklonilna, temeljijo pa, kot smo že omenili, na preteklih izkušnjah in nizki samopodobi.

To pomeni, da izobraževalci odraslih v programih razvijanja temeljne pismenosti morajo veliko časa posvetiti temam, s katerimi bodo vplivali na razvoj pozitivne izobraževalne samopodobe pri odraslih Romih, kar pomeni veliko neposredne komunikacije z vsakim posameznikom. Neposredna komunikacija, ki temelji predvsem na opisovanju preteklih izkušenj, mora biti strpna in dvosmerna, brez obsojanja. Zavedati se namreč moramo, da si na podlagi komunikacije lahko pridobimo zaupanje posameznika ter mu pomagamo pri gradnji pozitivne samopodobe in s tem tudi samozavesti. Hkrati s tem pa udeležence prav z neformalnimi pogovori učimo vzorcev strpne komunikacije, saj jim predstavimo pravila, kako mora komunikacija potekati.

Teme, v okviru katerih lahko razvijamo temeljne spretnosti pismenosti, morajo odražati aktualne življenjske potrebe udeležencev. To pomeni, da moramo izobraževalci odraslih poznati aktualno življenje v romskih naseljih ter temeljne ovire, s katerimi se Romi vsakodnevno srečujejo. Poznati moramo njihove vrednote, navade in običaje, predvsem pa vrednostni sistem, ki ga imajo. Poznati moramo zgodovinski okvir njihovega bivanja ter jih sprejeti z vsemi njihovimi pomanjkljivostmi. Tekom programa moramo pri vsakem posamezniku poiskati njegove močne točke in se izogibati poudarjanju šibkih. Nikakor tistih, ki imajo težave z grafomotoriko, ne silimo k pisanju, saj bomo jih na tak način odvrnili, morda bodo zaradi posmeha drugih celo zapustili program. Zavedati se namreč moramo, da jih vsaj z obiskovanjem izobraževalnega programa iztrgamo iz vsakdana romskega naselja in njihove dnevne rutine. Že to pa je prvi korak k njihovi ponovni socialni aktivaciji in reintegraciji v večinsko družbo. Vsaka tema, ki jo bomo obravnavali, mora imeti smisel za udeležence in ne za nas.

Nekega univerzalnega recepta, kako delati z odraslimi pripadniki romske skupnosti, ni. Zagotovo pa je potrebno določati cilje, ki so jih sposobni doseči, saj le doseženi cilji privedejo do motivacije za nadaljevanje izobraževanja. Izobraževanje, tudi razvijanje temeljnih spretnosti, mora biti zabavno, a hkrati učinkovito. Odrasle mora pritegniti k aktivnostim in jim dajati občutek, da zmorejo, le tako bodo v njih našli smisel za izboljšanje osebnega položaja, hkrati pa bodo iz dneva v dan postajali bolj samozavestni. Morda bomo z našim delovanjem dosegli, da jim čez nekaj let izobraževanje več ne bo v breme. Najverjetneje to ne bo vplivalo na spremembo njihovega položaja, upam pa, da bo vplivalo na spremembo položaja njihovih otrok, saj bodo z osvojenimi temeljnimi spretnostmi lahko prevzeli aktivno starševsko vlogo, obenem pa tudi izobraževanje in znanje sprejeli kot vrednoti, ki sta pomembni za rešitev iz začaranega kroga revščine.

UKLJUČIVANJE ROMA U NEFORMALNE I FORMALNE PROGRAME OBRAZOVANJA ODRASLIH U SLOVENIJI I HRVATSKOJ

Mario Zamuda, POU Čakovec

Susjedne države ulažu mnogo napora za aktiviranje Roma u programe obrazovanja odraslih. U Republici Hrvatskoj velike napore za uključivanje Roma za završetak osnovnog obrazovanja odraslih od 2002. godine najviše je Roma uključeno u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u pučkim otvorenim učilištima u Čakovcu i Koprivnici. Tako je u Pučkom otvorenom učilištu Čakovec od 2004. godine u program za završavanje osnovne škole uključeno više od 1200 Roma raznih dobni skupina i spola. U prvim je godinama bilo uključeno preko 200 polaznika koji nisu imali ni osnovne jezične i matematičke kompetencije, dok je dio bio potpuno nepismen. Velikim naporom djelomično se uspjelo povećati temeljne jezične i matematičke kompetencije, no završetkom osnovnog obrazovanja odraslih, još uvijek te kompetencije nisu dovoljne za aktivno snalaženje u svakodnevnim situacijama npr. korištenje bankomata, kartično plaćanje, plaćanje parkinga pomoću mobilnih uređaja, popunjavanje životopisa i zamolbi, popunjavanje formulara i obrazaca... Plan i program za osnovnu školu je zastarjeli te nema nikakvih promjena više od 15 godina, od toga da uopće nema literature za osnovno obrazovanje odraslih. Stoga je Ministarstvo znanosti i obrazovanja u izradi novoga programa u suradnji sa stručnjacima s fakulteta i ustanova za obrazovanje odraslih, koji će se sastojati od više modula koji će biti prilagođeni osobama koje nemaju osnovne matematičke, jezične i digitalne kompetencije. Jedan od modula će biti primjenjiv za one koji završe osnovnu školu i bit će uključen u programe osposobljavanja kao dopuna za stvaranje preduvjeta za razumijevanje i svladavanje gradiva pojedinih nastavnih sadržaja u programima srednjoškolskog obrazovanja. To je samo dio od onoga što se radi na unapređenju i pomoć obrazovanja odraslih Roma. U Sloveniji je uključivanje i završavanje osnovnog obrazovanja ovisi o dijelovima u kojem se programi provode. Tako npr. u Prekmurju nema polaznika koji nemaju nezavršenu osnovu školu, dok je u dijelovima Dolenjske veliki broj s nezavršenom osnovnom školom. Uspjeh u Prekmurju treba pripisati ljudskim univerzama, romskim udrugama te zavodima za zapošljavanje.

Kako spriječiti odustajanje od redovnog osnovnoškolskog obrazovanja?

Prema upisima u program za završetak osnovne škole u posljednje dvije godine broj se u Pučkom otvorenom učilištu u Čakovcu značajno smanjio, gotovo za 50 posto. Postoje više razloga za to. Jedan je uključivanje romske populacije u programa predškolskog odgoja u gotovo svim školama na području Međimurske županije, rad s romskom djecom na jačanju usvajanja hrvatskog jezika u predškolskoj dobi i veliko zalaganje osnovnih škola na jačanju temeljnih jezičnih, matematičkih, zdravstvenih i osnovnih socijalnih aktivnosti. Većina djece je dolazila u školu bez poznavanja hrvatskog jezika, bez temeljnih higijenskih navika (pranje ruku, zubiju, tijela, odlazak na obavljanje velike i male nužde... Napori su značajni i rezultati su vidljivi, ali još uvijek nedovoljno. Stoga razvijamo mnoge formalne i neformalne programe koji bi odraslih Romima omogućili bolji i život dostojan zajednice u kojoj žive. Aktivnosti koje provodimo još su uvijek nedovoljne jer na području Međimurske županije ne postoje adekvatni romski centri u romskim naseljima u kojima bi se organizirali programi. Jedino u romskom naselju u Kuršancu je organiziran dječji vrtić u romskim naseljima, dok iz ostalih romskih naselja dio djece pohađa predškolske programe (imaju osiguran prijevoz, obroke i financiran boravak od strane Ministarstva). Drugi od razloga nezavršetka osnovne škole je potražnja radne snage u svim sektorima. Velik broj se zapošljava u metalnoj, obućarskoj, građevinskoj industriji, ali i u

poljoprivredi. No, dijelu onih koji primaju socijalnu pomoć, koja kod nekih premašuje i desetak tisuća kuna po obitelji, nije u interesu zaposliti se i socijalno aktivirati.

Problem Roma i prihvaćanje u zajednici je jedan značaj faktor. Stigmatizirani da su kradljivci, prljavi, neodgovorni i naučeni samo na primanje socijalne pomoći također utječu na status u zajednici. Određeni postotak narušava ugled romske populacije koji je ionako vrlo slab. Većinsko stanovništvo nema razumijevanja jer se previše sredstva ulaže, no na krivi način i na krivim mjestima. Zajamčena minimalna socijalna naknada nenamjenski se troši kod dijela pripadnika romske populacije. Postoje problemi s ovisnostima o alkoholu, drogama i kocki. Kada bi se sredstva trošila na edukaciju i radionice za socijalno uključivanje u zajednicu i konkuriranje na tržište rada, imalo bi veći odjek. Veliki napor ulaže se i u edukaciju predavača koji rade s romskom odraslom populacijom. Nema univerzalnog načina rada. Gotovo svaki predavač provodi individualiziranu nastavu u većini razrednih odjela. Tijekom projekta GEM – Give them a chance!, na radionicama je sudjelovao velik broj predavača iz partnerskih zemalja koji prvenstveno rade s odraslom romskom populacijom. Razvijen je program u sklopu projekta prema modulima:

- UPOZNAVANJE ROMSKOG IDENTITETA, KULTURE I OSNOVA JEZIKA
- POSJET ROMSKOM NASELJU I RAZGOVOR S ROMIMA
- PREDSTAVLJANJE ŽIVOTA ROMA U SUVREMENOSTI
- ROMI U OBRAZOVANJU ODRASLIH (programi formalnoga i nefomanoga obrazovanja, značenje socijalne aktivacije)
- ODRASLI ROMI U PROCESU OBRAZOVANJA (naglasak na preprekama i problemima na koje nailaze te motivaciji za obrazovanje)

Tijekom radionica i edukacije neki od predavača su po prvi puta imali priliku posjetiti romskom naselje, vidjeti situaciju i uvjete u kojima polaznici žive, te će im to olakšati njihov pristup u budućnosti, načine rada i shvaćanje romske problematike i shvaćanje probleme na drukčiji način. Usvajanje romskog identiteta, kulture i romskog jezika također je doprinijelo povećanju kompetencija. To je prvi takav projekt proveden u sve tri partnerske u kojem se provodila edukacije za andragoške djelatnike.

Uključivanje u neformalne programe izuzetno je teško. Ne vide korist i dobrobit svega toga. Nemaju direktnu financijsku korist pa se ne žele uključiti u takve programe, stoga je cilj da se čim više radi na promociji cjeloživotnog neformalnog učenja za romsku populaciju. U sljedećim projektima ustanove za obrazovanje odraslih u obje susjedne zemlje planiraju dodatno aktivirati romsku zajednicu u uključivanje u programe koji će doprinijeti smanjenja siromaštva, povećanja matematičke, jezične i digitalne kompetencije. Suradnja s drugim zemljama gdje je romska populacija u sličnoj situaciji također osigurati pozitivne rezultate. Ustanove su vrlo motivirane za takav rad, a sada je vrijeme da romske udruge, romske zajednica shvati da je samo obrazovanje jedan od temeljnih preduvjeta za podizanje životnog standarda, izlaska iz siromaštva i ovisnosti o socijalnim primanjima.

ROMA CULTURE, IDENTITY AND LANGUAGE

Orsós Anna, AMRITA OBK.

SELF-DEFINITIONS OF GYPSY ETHNIC GROUPS

Those in Hungary, whom science classifies as Vlach Gypsies call them-selves Rom or Roma, those who are classified as Hungarian Gypsies pre-fer the term “musicians”, while those called Romanian Gypsies prefer to call themselves Boyash.

LINGUISTIC GROUPS AND USAGE AMONG THE HUNGARIAN GYPSIES/ROMA

Hungarian Gypsies or Roma belong to three main linguistic groups:

the Hungarian Gypsies or Romungro, who speak Hungarian and who call themselves “musician Gypsies”;

the bilingual (Hungarian and Gypsy) Vlach Gypsies, who call themselves “Roma” or “Rom”; the Hungarian-Roma-nian bilingual Romanian Gypsies, who call themselves “Boyash”.

One third of the Gypsies registered by the census on 31 January 1893 were either fresh immigrants or the children of immigrants who arrived in the country after 1850.

Accordingly, the mother tongue of 38% was Hungarian, 30% Gypsy and 24% Romanian, while the mother tongue of the rest was Slovak, Serbian, German, Ruthenian, Croatian or some other language.

There were significant differences between the various regions of the country from this aspect as well. The ratio of Hungarian speakers in the region between the Danube and the Tisza was 82%, while that of those whose mother tongue was the Gypsy language or Serbian was 8% in each case. The mother tongue of 72% of the Gypsies in the Trans-Danubian region was Hungarian, 11% Gypsy, 8% Romanian and 6% German. In the eastern counties of present-day Hungary, the ratio of those whose mother tongue was Hungarian was 89% in Békés, 94% in Hajdú, 98% in Szabolcs, 70% in Szatmár and 45% in Bihar; while those with Gypsy as their mother tongue constituted 12% in Bihar and 17% in Szatmár. The ratio of the Boyash was 29% in Bihar and 13% in Szatmár. In the northern counties the ratio of the Romungro was 76% in Nógrád, 88% in Borsod, 75% in Abaúj and 47% in Zemplén, that of Vlach Gypsies was 16% in Nógrád, 12% in Abaúj and 29% in Zemplén. In these counties there were also Gypsies whose mother tongue was Slovak: 8% in Nógrád, 11% in Abaúj, 22% in Zemplén and 10% in Borsod. In January 1983, in the area of present-day Hungary, the proportion of Gypsies whose mother tongue was Hungarian was 79.5%, that of those whose mother tongue was the Gypsy language was 10%, Romanian 4.5%, while the remaining 6% had Slovak, Serbian, German, Ruthenian, Croatian. Re-edited and synthesised versions of studies published in *The Hungarian Roma* (Ed. István Kemény).

or other languages as their mother tongue. Hence, there was an extremely marked difference between the former territory of the country and the part of it that is present-day Hungary. This difference is even greater if we compare the Gypsy population of what is present-day Hungary to Transylvania, where the proportion of Gypsies whose mother tongue was the Gypsy language was 42%, while 39% had Romanian as their mother tongue, or if we take the angle of the rivers Tisza and Maros, where the proportion of those whose mother tongue was Hungarian was only 5%. From this it is obvious that in 1893 the majority of the Gypsy population of what is present-day Hungary were the descendants of older immigrants who had arrived in the country well before 1850 or even before the 19th century. Those, however, whose mother tongue was not Hungarian could well have been fresh immigrants, for example in Baranya

Give them a chance!

County, where many Boyash and Vlach Gypsies came from Southern Slav territories and the proportion of the Romungro was 53%, or in Bács-Bodrog County, where Vlach (22.5%), Serbian (38.5%) and Boyash (4%) Gypsies arrived from the south and where the proportion of the Romungro was 34%.

IDENTIFICATION AND CULTURE

The level of integration of Hungarian Roma into majority Hungarian society; intermarriage between Roma and non-Roma; languages spoken by Hungarian Roma; Romani language proficiency among Hungarian Roma; physical appearance

The Research Directorate asked Mr. Gábor Miklosi of the Budapest-based Roma Press Centre (RPC) if he could supply the names of individuals who would be willing to discuss the issue of Romani culture and identity in Hungary. Mr. Miklosi reported that he was unable to find such individuals, in part because many had misgivings about the nature of the questions the Research Directorate might ask. Mr. Miklosi further stated that:

I am not fully convinced either that any objective set of criteria can or should be established on the basis of which it can be ascertained that someone is a Rom or not. ... This is a very sensitive issue, and requires very cautious handling. ... In Hungary there is no registration of the citizens regarding their ethnicity, since it is entirely up to them to consider themselves Romani, Hungarian, Jewish or anything else. Ethnicity is ... 'sensitive' data, and the collection and registration of it is strictly regulated (4 Aug. 1998).

Miklosi did note, however, that in his opinion the best way to verify the ethnicity of an individual is to ask questions related to their cultural background. According to Miklosi, Hungarian Roma make up three main groups: Hungarian, Romani and Beash speakers. Even the most urbanised and assimilated Roma are probably, but not necessarily, aware of Romani culture, the differences between the three main groups of Roma in Hungary, and most Hungarian-speaking Roma understand a little Romani, such as basic greetings (7 Aug. 1998; *ibid.* 7 Sept. 1998). Aside from a »handful« of intellectuals, ethnic Hungarians do not speak or understand Romani, and are not knowledgeable about the facts of the Roma community. The information that follows was provided by Martin Kovats (16 August 1998) and Zoltan Barany (4 August 1998), two academics who specialise in Hungarian Roma affairs. Please see the Notes on Selected Sources for more detailed information on these individuals.

According to Martin Kovats, more than 500,000 Roma live in Hungary, 70 to 75 per cent of whom are Romungro (plural: Romungre) Roma, a term which literally means »Hungarian Rom.« Mr. Kovats agrees with Roma scholar and University of Greenwich Professor Thomas Acton's position that the word Romungro is »most probably a general categorisation identifying those Roma communities which have lived for centuries in Hungary.« The first Roma arrived in Hungary in the mid-fourteenth century and the vast majority of Hungarian Roma had settled (abandoned nomadic lifestyles) by the end of the nineteenth century.

A certain amount of antagonism exists among the three main¹ Romani groups in Hungary (Kovats). This antagonism stems in part from »communist and pre-communist times when society was told that it was the Roma, whose culture was most distinct from that of Hungarian, which were the real problem« (*ibid.*).

The majority of Hungarian Roma speak only Hungarian (Kovats; Barany). Language is the most clearly identifiable feature of members of the Beash and Romani-speaking communities (Kovats). Those who speak Romani (approximately 20 per cent of the country's Romani popula-

Give them a chance!

tion) and Beash (approximately 7 per cent) come from communities that arrived in Hungary relatively recently (ibid.; Barany). Most Romani speakers live around Gyongyos and Eger, in communities in the eastern counties of Hungary and in Budapest, according to Kovats. Zoltan Barany states that the largest concentration of Romani-speaking Hungarian Roma is found in southern regions of the country, especially around the city of Pecs. Most Beash Roma live in Baranya county and the surrounding counties (Kovats).

Generally speaking, older Roma are more likely to speak Romani, although some younger Roma have learned Romani in recent years due to the revival of interest in Romani culture and language (Barany).

Overall, intermarriage between Roma and non-Roma is »almost negligible,« according to Barany. Intermarriage between Roma and non-Roma is rarer among Romani- and Beash-speakers than it is among the Romungre population (Kovats). Given the length of time Romungre have been resident in Hungary, there has been much more opportunity for relationships to be formed with non-Roma. The only figure Kovats is aware of that cites the degree of intermarriage of Roma in Hungary is that compiled by socio-biologist Tamas Bereczki who claims that »about 25% of Roma men and about 10% of Roma women 'marry out'.« Levels of intermarriage are likely higher in urban centres than in rural areas (ibid.; Barany) and generally it is the Romani elite, Romani activists and those few hundred with a university education who are most likely to have married non-Roma (ibid.).

Regarding physical appearance, Kovats writes that

many [Roma] can be distinguished from non-Roma through colour but there are also very many who cannot. The term 'blond Gypsy' is a common one in Hungary and refers solely to appearance. However, there are other ways by which Roma are identified (though we should always bear in mind that ethnic identity is a social and not a biological construction). Though Romungre speak Hungarian many (especially those with less access to formal education) speak it in a way which their non-Magyar identity can be recognised whether this be by accent, vocabulary or grammatical construction. However, this is also true of rural Magyars and other nationalities. Another means of identification may also be dress (women wearing long skirts, men more brightly coloured clothing than most Magyars would use).

Barany states that it is nearly impossible to ascertain with certainty whether an individual is in fact a Rom by their physical appearance, although in general it is obvious due to the dark colour of the skin, hair and eyes of Roma. On the other hand, there are very fair-skinned, blue-eyed Roma in Hungary, but they are extremely rare. According to Barany, well integrated Roma, whether fair-skinned or not, face much less discrimination than do less integrated or more easily identifiable Roma.

Where Roma have not adopted less traditional Romani names, surnames can also provide a means of identification (Kovats; Barany). Common Romani surnames include Virag, Harangozo, Rostas, Lakatos, Hegedüs, Farkas and Balog (ibid.). Roma Kultúra, Identitás és a Nyelv
Kemény István 2003-ban 600.000 fő körüli becsülte számukat, de egyes –tudományos alapot nélkülöző szélsőséges nézetek –egy-és kétmillió fő közé teszik ezt a számot. A legmagasabb hivatalosan becsült érték a Szonda-Ipsos által leírt 6,6% volt, de ezt az arányt a felnőtt (16 éven felüli) lakosságra vonatkozóan állapították meg, így a teljes lakosságra levetítve, 1993-ban a lakosság 10%-a volt eszerint a becslés szerint roma származású. A hivatalos becslések szerint 600.000 és 800.000 fő közötti roma lakossággal számolhatunk. Ebből az adatból is látszik, hogy nem minden szegény cigány, holott gyakran azonosítják a halmozottan hátrányos helyzetűeket a romákkal, ugyanis Magyarországon legoptimistább becslések szerint is

Give them a chance!

1.200.000 ember él a szegénységi küszöb alatt, tehát nem lehet mindenki roma, aki, a többség szavaival élve, „cigány módra él”.

A magyarországi cigányság nyelvi-néprajzi alcsoportjainak áttekintéséhez a legkézenfekvőbb támpontot a különböző cigány közösségek anyanyelvei, illetve egykori anyanyelvei nyújtják. Ezeket alapul véve a hazai cigányságot három nagyobb alcsoportra szokás „bontani”. E három csoport (1) a (majdnem kizárólagosan) magyar anyanyelvű magyar cigányok, (2) a magyar és cigány anyanyelvű oláh cigányok, valamint (3) a magyar és román anyanyelvű beás cigányok közösségei.

Cigány anyanyelvű a Kárpáti cigány. Nyelvük a szanszkrittel rokon, indiai eredetű nyelv, a romani.

A Magyarországra elsőként érkező, már a 15. század táján megjelenő cigány csoportokat nevezzük kárpáti cigányoknak, de nagy részük már nem őrzi anyanyelvét (az ő leszármazottjaik alkotják a romungrók csak egy-két szigetszerű csoportjuk maradt fent, például a csobánkai romák).

Erdős Kamill összeírásakor még a cigányság 10-20 %-át tették ki a kárpáti cigány dialektust beszélő romák, de a szocializmus kényszerasszimilációs törekvéseinek nyomán számuk drasztikusan lecsökkent, a szülők, hogy gyerekeiket ne tegyék ki a cigány anyanyelv okozta iskolai nehézségeknek, őket már sokszor magyar anyanyelvűnek nevelték. Gyakori foglalkozásaik: zenész, vályogvető, szeg kovács. A kárpáti cigány nyelvvel rokon a szintó; ők szintén a 15. század környékén érkeztek a Kárpát-medencébe, de tovább vándoroltak német nyelvterületre, ahonnan csak a 20. század elején jöttek vissza a nyugati határainkhoz. Nyelvükre nagy hatást gyakorolt a német nyelv, nagyon sok német elemmel gazdagodott. Foglalkozásaik: elsősorban ringlispiles, céllövöldés és közsörűs cigányok. Oláh cigány. Szintén az indiai eredetű cigány nyelvet beszélik, de magyarországi megjelenésük előtt évszázadokon keresztül éltek –többnyire rabszolgaként –Románia, Moldva területén, onnan a 19. század második felétől11vándoroltak tömegesen Magyarországra. A román hatás nagyon erős nyelvükben, ezért is kapták az oláh nevet, mely románt jelent. Ennek a nyelvnek számos dialektusa létezik, melyeket a régi cigány törzsekhez kötnek, melyek elsősorban foglalkozási alapon különültek el egymástól. Legismertebb, és a 20. század során irodalmi nyelvvé fejlesztett dialektusa a lovári, mely a lókereskedő réteg (legfelső kaszt) nyelvjárása; a magyarországi oláh cigányok kb. 90%-a ezt a dialektust beszéli. Egyéb törzsek még pl. a kelderari vagy kelderás (rézműves, üstfoltozó), a csurari (közsörűs, késes), de külön törzset alkottak a sátoros, a zsebtolvaj, a dögös (elhullott állatokat gyűjtő), a szőnyegkereskedő, a halász, stb. foglalkozáshoz tartozó csoportok. Régi foglalkozásaik a fentiekén kívül pl. a medvetáncoltatás vagy a vályogvetés.

2.Nem cigány anyanyelvű a. Magyar anyanyelvű: romungró, magyar cigány, muzsikus cigány12, a mai magyarországi cigányság 3/4-ét, 2/3-át teszik ki. Magyarországra az első bevándorlási hullámban érkező csoportok leszármazottai, már a 14., 15. század óta hazánkban élő romák, a kárpáti cigányokkal rokon csoport, az ő azon leszármazottjaik, akik már nem az ősi nyelvet, hanem a magyart beszélik anyanyelvként. Ők a legrégebben integrálódott csoport, generációk óta magyar anyanyelvűek, legfelsőbb rétegük az úri cigányok, a muzsikusok, de jellemző, hogy a muzsikus szót népelnevezésként is használják, így olyan magyar cigányok is zenésznek nevezik magukat, akiknek a családjában soha nem volt zenész. Egyéb foglalkozásaik pl.: vályogvető, kosárfonó, szegkovács.

Román anyanyelvű.

Ezen belül vannak román cigányok, Gábor-cigányok és beás cigányok. Mivel Magyarországon nagyobb számban csak a beások élnek, itt csak róluk szólunk13. A beások elsősorban Dél-Du-

nántúlon élnek, Romániából települtek át a 19. század környékén, ekkor már felvették a román nyelvet, amit a tovább vándorlás során is megtartottak, így a beás tulajdonképpen a román egy archaikus, kb. 18.századi változata, semmilyen nyelvi rokonságban nem áll az indiai, vagyis a cigány nyelvvel. A román nyelv miatt eleinte oláh cigányoknak is nevezték őket, de sem életmódban, sem nyelvben nem rokonai a ma oláhnak nevezett csoportoknak. A beásokat teknővájó cigányoknak is nevezik, ez volt ugyanis legfontosabb megélhetési forrásuk, a teknők készítése mellett minden egyéb fa eszköz, szerszám készítése. Tipikus családnevek pl. az Orsós, Kalányos, melyek a fa orsók és kanalak készítésére utalnak. A beás cigányokat Erdős Kamill földrajzi elhelyezkedésük alapján három csoportra osztotta: tiszahátiak (Nyírségben élnek),füstösek (Tiszafüred környékén),Dunások (Dunántúlon laknak, itt élnek legtöbben).A beás cigányok azonban nem ezt a külső felosztást használják, hanem saját belső csoportjaikat másképp különítik el, az elkülönítés alapja a származás és a nyelvhasználat –ugyanaz a nyelv, de bizonyos hangokat másképp ejtenek, ettől még megértik egymást. Tehát a beások belső csoportjai:ticsán (főként az Észak-Alföldön laknak, tehát azok tartoznak ide elsősorban, akiket Erdős a tiszahátiak és a füstösek közé sorolt),mucsán,árgyelán (ők vannak legtöbben).

A mai nagy létszámú csoportok tehát a romungrók, az oláh cigányok és a beás cigányok. Ezen csoportokra az endogámia jellemző, vagyis a csoportthatárok fenntartását szolgáló csoporton belüli párválasztás szinte kötelező, mindegyik csoport magát tartja „igazi cigánynak”. Mára a cigányságnál is megfigyelhető a kultúra, hagyományok elvesztése, leépülése, ezzel együtt a régi szokások is sok helyen feledésbe merülnek. Emiatt már nem jár kitagadással, ha valaki nem a csoporton belül házasodik, de még mindig könnyebben elfogadják, ha egy nem roma kerül a családba, mint azt, ha egy másik cigány csoporthoz tartozó ember. A 20. század végén az érdekképviselés, a jogokért való harc megkívánta a magyarországi cigány csoportoktól az összefogást, közös fellépést jogaikért. Ez azonban nem ment zökkenőmentesen. „A három etnikai csoport14között egy szimbolikus és egy valóságos presztízsharc folyt. A cigány csoportok közötti hierarchia végső megállapítása volt az egyik tétje e küzdelemnek, másfelől pedig annak eldöntése vált fontossá, hogy ki valójában az autentikus cigány

Cigány identitás :A cigány identitás –és általában az identitás –alatt egy csoporttal, annak kultúrájával való azonosság-vállalást értünk. Ilyen értelemben mindig is létezett cigány identitás, ugyanis a romák mindig saját maguktól eltérő kultúrájú, más hagyományokkal rendelkező emberek között éltek. A vándorlás, állandó lakás hiánya, a szabadság és a természettel való szoros kapcsolat mind a cigány, mind a velük érintkező népek számára nyilvánvaló megkülönböztetésül szolgáló kulturális különbség. Egységes nemzeti öntudatról, kollektív cigány tudatra való ébredésről azonban csak a 20. századtól beszélhetünk. Ez nem meglepő, hiszen a nemzeti ébredés időszaka, a különböző népek, így a magyarok esetében is csak a 19. századi felvilágosodás eredménye. A 20. század második felében kezdett el kitermelődni a romák első generációs értelmisége, akik felismerték népük elveszőben lévő kultúráját, hagyományait, azt megőrzendő kezdtek el foglalkozni a cigány kultúra ápolásával. Hazánkban már 1957-ben megalakult a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, de a szocialista ideológia nem támogatta, így a szervezet rövid életű volt.

A cigányság kultúrájának ápolása érdekében létrejöttmozgalomnak az első nagy, nemzetközi lépése az 1971-ben Londonban megrendezett Első Roma Világkongresszus.

Ezen a fontos eseményen fogalmazódott meg az egységes cigány nyelv szükségessége (mely addig számos nyelvjárásban élt, de nem rendelkezett egy „hivatalos” nyelvjárással), itt alkották meg a cigány zászlót, melynek alsó zöld sávja a földet, természetet, erdőket és mezőket, felső kék sávja pedig az eget, a szabadságot, Isten gondviselését szimbolizálja. Ezen a háttéren egy piros kerék látható, mely a vándorlás, a cigányszekér szimbóluma, ugyanakkor utal a lenyugvó napra is.

Give them a chance!

Cigány zászlóSzingtén az Első Roma Világkongresszuson fogadták el a cigány himnuszt,

melynek címe: Gelem, gelem

(Mentem, mentem), magyar fordítása így hangzik: Mentem, mentem végtelen utakra,találkoztam boldog cigányokkal,Hej, cigányok, honnan, merről jöttök,mely országból, milyen szerencsével./:Hej, cigányok! Hej testvérek!:/

Volt nekem is rég egy nagy családom, legyilkolták fekete légiók. Menjünk együtt világ cigányai, nyissuk meg a cigányok útjait. Ébredjetek, keljetek testvérek, együtt leszünk és együtt lesz erőnk./:Hej, cigányok! Hej testvérek!:/

Magyarországon van egy másik dal is, mely cigány himnuszként ismert, ez a dal kevésbé a nemzetköziséget és az egységes cigányságot helyezi középpontba, sokkal inkább a „cigánynak lenni” állapot belső megélését érezheti át a dal hallgatója.

Zöld az erdő, zöld a hegy is,a szerencse jön is, megy is. Gondok kése húsunkba vág, képmutató lett a világ. Egész világ ellenségünk, űzött tolvajokként élünk. Nem loptunk mi, csak egy szeget, Jézus vérző tenyeréből. Isten könyörül meg nekünk, ne szenvedjen tovább népünk. Megátkoztál, meg is vertél. Örök csavargóvá tettél.

A 20. század végén, 21. század elején egyre több olyan értelmiségi és művész van, aki vállalja cigányságát, saját kultúrájából kiindulva alkot, ezzel is ismertebbé téve a cigányságot, harcolva a cigány kultúra létjogosultságaért. Cigány költők, írók, festőművészek, és már divattervezők is alkotnak maradandót a cigányságról, mindenkinek. A világban történő szétszóródás, kis csoportokban élés, írott történelem, egységes törekvések hiányában a cigányság rengeteg külső elemmel gazdagodott a nyelv, kultúra, vallás, stb. területén. Ezért, noha a cigány identitás erős, ez a gázdsoáktól7való megkülönböztetésen alapul, és ugyan az alaprétegek hasonlóak, de rendkívül változatos a cigány kultúra, mely mindenhol más.

Nyelv

Milyen tényezők hatnak a magyarországi cigány népesség nemzetiségi önbesorolására? A társadalmi-gazdasági státusz hatása

Csaba és Závecz szerint a cigány népesség külső strukturális okokból fakadó társadalmi kirekesztődése miatt igaz az, hogy a magasabb iskolai végzettségű, kedvezőbb vagyoni és munkapiaci helyzetű cigányok kisebb valószínűséggel vállalják cigány származásukat. Itt különösen érdekes eredményekre jutott a szerzőpáros. Azon válaszadók, akik tanulók voltak, tehát iskolába jártak, kisebb valószínűséggel tartották magukat cigánynak, mint bármely más munkapiaci státusszal rendelkező válaszadó. Ez arra enged következtetni, hogy az iskolának lehet egy – ha csak időlegesen is – asszimiláló hatása.

A hagyományos cigány közösségek kultúrája

Hagyományos életmód

A cigány csoportok hagyományos életmódjuk szerint a nomád, vándorló népek közé tartoznak. A cigány népesség egy része ma is ezt az életmódot folytatja, a nyugat-európai cigányok jelentős része modern lakókocsikkal vándorol, míg egyes balkáni országokban és az arab világban lovaskocsikból álló karavánokban utaznak. Ezzel szemben például a magyarországi és a spanyolországi cigányok ma már valamennyien letelepedetten élnek, ahogyan a kelet-európai cigányok döntő többsége is.

Közös kulturális alapok

Give them a chance!

Spanyolországi cigánylányok, 1917

A hagyományos cigány kultúra a befogadó országok uralkodó kultúrájától erősen eltér. Az élet összes területe a család és a rokoni kötelékek mindenek fölött álló értékén alapul. Valamennyi hagyományos cigány csoport megegyezik továbbá a nem-cigány világhoz való sajátos viszonyulásában. Ez a cigány kultúra és identitás közös alapja, amely mindig változatlan. A hagyományos cigány közösségeket ugyanakkor a kultúrájuk minden további részletében a nagy fokú alkalmazkodóképesség és rugalmasság jellemzi. A változó környezethez igazodva akár egy nemzedék leforgása alatt is átalakulhatnak egy adott csoport szokásai. A nem-cigány népektől ez a rugalmasság alapvetően idegen, őket hagyományosan a kultúrájuk folytonossága, konzervatív, megőrző jellege jellemzi. A változóképesség a részletekben, mint alapvető közös kulturális jellemző, magyarázatot ad arra, hogy az egyes hagyományos cigány csoportok a kultúrájuk konkrét részletei, összetevői, mint az életmód, a nyelv, a népszokások, hagyományok, vallás és hiedelemvilág tekintetében egymástól többnyire teljes mértékben különböznek, miközben a nem-cigány mégis egységes etnikumnak látják őket.

Vallás

A cigányok vallása legtöbbször a körülöttük élő népekével azonos. Így az arab világbeli, törökországi, boszniai és macedóniai cigányok muzulmán vallásúak, az észak-európai cigányok protestánsok, a szerbiai, romániai és más kelet-európai országokban élő cigányok ortodox keresztények. A balkáni muzulmán és keresztény cigányok békésebb időkben gyakran imádkoznak egymás templomaiban. Az utóbbi időkben sok európai ország cigány lakói között elterjedt a kisegyházak, evangéliumi gyülekezetek követése. A cigányok vallási szokásaiban az indiai vallásnak semmilyen jelentősebb nyoma nem található. A cigányság célirányos lelki gondozásával a katolikus egyházon belül a cigánypasztoráció intézményei foglalkoznak.

Az ezredfordulón magyarországi cigányok fölvtették a kapcsolatot az indiai dalitok buddhista vallási mozgalomával. 2007-ben már bejegyzett egyházként működtek Dzsaj Bhím Közösség néven, és gimnáziumot hoztak létre Sajókazán Dr. Ámbédkar Iskola néven. A 2011-es népszámlálás 616 cigány buddhistát talált országszerte, főképp Borsodban, Budapesten és Baranyában. Közülük sokan, és mások, összesen 546 ember vallotta magát a Dzsaj Bhím Közösség tagjának. [26][27][28]

Hozzájárulás a többségi népek kultúrájához Cigány zenészek

A cigányok egyes csoportjai Magyarországon („muzsikás cigányok”), a Balkán-félszigeten, Spanyolországban és Észak-Afrika nagy részén fontos szerepet töltek és töltenek be a zeneművészetben és a zenei szórakoztató iparban. A hivatásos cigány zenészek ezekben az országokban a környező népek népzenejét, műzenét és dalait játsszák és éneklnek sajátos cigány stílusban. A spanyolországi cigányok jelentősen hozzájárultak a híres flamenco zene kialakulásához. A dzsessznek pedig olyan gitárzeniket adtak a cigányok, mint a francia Django Reinhardt és a spanyol Carlos Montoya. A magyarországi cigányok közül kivételesen sokan váltak világhírvé, ill. legendássá, pl.«36.« Rácz Laci, Dankó Pista, Rigó Jancsi. Nemzetközi tekintélynek örvend pl. Toki Horváth Gyula, Járóka Sándor, Boross Lajos, Santa Ferenc, Puka Károly, Lakatos Sándor, Lukács Tibor. A klasszikus zene művelői közül kiemelkedik Cziffra György, aki a francia becsületrendet is megkapta. Méltán volt világhírű Pege Aladár, akit mind a komoly- mind a dzsesszenében az elsők között jegyeztek. Kortársaink között komoly nemzetközi elismerést szerzett zenészek: Szakcsi Lakatos Béla, Balogh Kálmán, Tony Lakatos, Oláh Kálmán, Kőszegi Imre, Lakatos Pecsek Géza, Babos Gyula, Rácz Aladár Kossuth-díjas cimbalomművész és még sokan mások. A világon ma cigányzeneként ismert műfaj sajátosan magyar muzsika, sokan magyar népzeneének hiszik. Valójában magyar népzenei elemeket felhasználó műdalok

Give them a chance!

jellemzik ezt zenei stílust.

Cigány táncművészek

A cigány tánc gyors pattogós, és csak ütemre mehet. A kelet-európai cigányság tánc- és zene-folklorja az itt élő népekkel szimbiózisban alakult. A cigányság fontos és többretegű szerepet játszott a befogadó népek életében. Nemcsak a régi, feledésbe merült hagyományok őrzői, de az újkori nemzeti kultúrák kialakításához, színesítéséhez is hozzájárultak. A zene- és tánc-kultúra elemeit érdekes mód inkább a nem zenész cigányok őrizték meg, a zenész cigányok inkább az újkori kultúra színesítésében és összekötő szerepében jeleskednek. Ez nemcsak a magyarországi cigányokra igaz, hanem a környező kelet-európai országokban élőkre is.

A tánc-kultúra területenként eltérő, de alapjaiban azonos elemeket tartalmaz. Tehát részben át is vettek az adott környezetből a kialakulásuk során. Érdekes, hogy a dalszerzeményeik nem ennyire eltérőek. A helyi tánc történeti régen elfeledett elemeit sikerült megőrizniük, ez szintén hatalmas kincs. A legtöbb információt és a leghitelesebb táncvonásokat a Tiszántúlról lehet begyűjteni, ott őrizték meg legjobban az alapokat. Az oka a régi alapok megőrzésében sokat játszott az a tény, hogy nem alkalmazkodtak a helyi lakosság fejlődéséhez, mindig tovább vándoroltak.

Nincs szokásrendjük, illetve alkalomhoz kötött táncaik, a nap bármelyik szakaszában, bárhol táncra perdülnek, akár munka közben is. Még a lakodalmaknak sincs rendje ezt illetően. A nem zenész cigányok vokális táncdalaik előadásakor rögtönzött szótagok pergetésével váltogatják, miáltal ritmikailag igen virtuóz és hangszínekben gazdag melodikus tánczenekíséret jöhet létre.

A cigány táncok előadási sajátossága az az elemi erejű, túlfűtött, olykor extázisig is fakadó átélés, amellyel már csak Európán kívüli társadalmakban találkozhatunk. Sajátos, régies mű-faj-formai többalakúság jellemzi: férfi és nő szólótáncot és páros táncot is magában foglal. Inkább jellemző a spontán, rögtönzött előadásmód, a csoportos nem ismert, egyéni forma, szabálytalan felépítés.

Tánc-kultúrájuk szervesen összefonódik kelet-délkelet-európai népekével. A több évszázad alatt átvett elemeket, pedig olyan alkotó módon formálták magukévá, hogy már önálló stílus-ként is megállja a helyét. A régi nemcsak saját, hanem más vidékektől átvett stíluselemeik is gazdagítják az egyetemes európai néprajzot és művelődéstörténetet.

Modern cigány kultúra **Kiemelkedő személyiségek** **Költők és írók**

- Balog Attila – (1956–) költő, a Cigányfűró folyóirat főszerkesztője. Lendítem a lábamat (1981) c. első köteteért irodalmi nívódíjat kapott. További kötetei: Balogh Attila versei (1991), József Attila a peep – showban (1997).
- Bari Károly – (1952–) költő, műfordító, képzőművész. A Színművészeti Főiskolán, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészkarán tanult. Cigány népköltészetet és mai francia költőket fordít. Kötetei mellett grafikai kiállításai is vannak. 1984-ben József Attila-díjat, 1992-ben Soros-életműdíjat és Déry-díjat, 1996-ban Bezerédi-díjat kapott. Főbb művei: Holtak arca fölé (1970), Elfelejtett tüzek (1973), A némaság könyve (1983), A varázsló sétálni indul (1985), Tűzpiros kígyócska. Cigány népköltészet (1985), Az erdő anyja. Cigány népmesék és néphagyományok (1990), 21 vers (1992), A pontos hely (1993), Az üveg-templom. Cigány népmesék (1994), Díszletek egy színonímához (1995), A tizenkét királyfi.

Cigány népmesék (1996), Cigány folklór I – IX. (CD-kollekció, 1999)

- Choli Daróczi József – (1939–2018) költő, műfordító, a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola tanára. Néhány kötete: Isten humorú arcán (1990), Maskar le shiba dukhades (1994), Újszövetség (Bibliafordítás, 1996).
- Csemer Géza – (1944–2012) dramaturg, író, rendező. Cigányklubokat vezetett, szociográfiákat írt a cigányok életéről. Szakcsi Lakatos Bélával zenés játékokat és musicaleket írt. Néhány műve: Eltörött a hegedűm (zenés játék, 1994), Habiszti (almanach, 1994).
- Csík Ferenc (1957) költő, író, műltkutató. Verskötetei: Ahol a nap is megfordítja szekerét; Kereszt, amelyet ránk hagyott az ég; Képek Tarnasádný életéből; Cigány kutatások; Csík Ferenc Botos József Tarnasádný élete a háború előtt alatt és után, Kisebbségi vezető 2005-ig.
- Farkas Kálmán – (1930–2004) újságíró, egyetemi tanár. Magyarország első cigány származású újságírója. 1964-ben a Munka Érdemrend bronz fokozatát, 1975-ben ezüst fokozatát kapja meg; 1988-ban az MCKSZ Szabolcs megyei elnöke; 1994-ben az OCKÖ alelnöke, a Cigány Hírlap főszerkesztője. Legfontosabb írásai: Értetek kiáltok (1992); Korona nélkül (1996); Sorstudat (1998); Csisznyiúi cserepek (1998).
- Holdosi József – (1951–2005) tanár, író. 1979-ben a Kányák című regényével elnyerte a Művészeti Alap legjobb elsőkötetes szerzőjének járó díját. Más művei: Cigánymózes (1987), A bandita és a halál (1993).
- Horváth Gyula – (1960–) miskolci költő. Első versei az 1980-as években jelentek meg cigány lapokban. Néhány kötete: Megfagyott ország (1992), Szégyen, gyalázat (1993), Az árvaság anatómiája (1995).
- Jónás Tamás (1973–) ózdi költő.
- Kovács József »Hontalan« – (1950–) költő. Néhány kötete: Ismeretlen cigány ének (1991), Sequioiabeszéd (1996), Színfolyók (1997).
- Lakatos Menyhért – (1926–2007) író. 1988-tól a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének elnöke. 1976-ban Füst Milán-díjat, 1976-ban és 1993-ban József Attila – díjat kapott. Néhány műve: Füstös képek (1978), Csandra szekere (1981), Akik élni akartak (1982).
- Lojkó Lakatos József – (1951–) költő, író, színház- és filmrendező. A Harlekin Gyermekszínház alapítója. Néhány filmje: A nyolcadik stáció, A táltos fiú, Elfelejtett holtak.
- Nagy Gusztáv – (1953–) költő, meseszerző, műfordító. A Romano Nyevepe alapító-munkatársa, később az Amaro Drom és a Rom Som szerzője. Néhány műve: Az ember tragédiája (műfordítás, 1993), Szívboldogd körül (1997).
- Orsós Jakab – (1920–2002) elbeszélő és fadaragó. Kedvtelésből kezdett el faragni, majd írni. Kötetei: Aki hallja, aki nem hallja, Jessze majortól az Uralig, Gyökerezés
- Osztójkán Béla – (1948–2008) író, költő, politikus. 1989-től a Phralipe című folyóirat főszerkesztője, 1991–1993-ban az Amaro Drom alapító főszerkesztője. Néhány műve: Halak fekete citerában (1981), Hóesés hűségben (1983), Átyin Jóskának nincs, aki megfizessen (1997).
- Rostás-Farkas György – (1949–) költő, újságíró, politikus. 1933-tól a Khetano Drom főszerkesztője. Néhány műve: Megváltásért (1989, 1991), Cigányságom vállalom (1992), A békesség zárandokai (1997).
- Ruva Farkas Pál – (1952) költő, író, műfordító, újságíró, szociológus. Az első cigány újság, a Romano Nyevepe felelős szerkesztője. Jelentősebb művei: Agave (versek, Magvető 1987), Faludy György: Börtönversek (tükörfordítás, 1996), Ruvataurusz (2002), Gipsy Passió (a roma törvény és etika példatára, amit a cigányságról tudni kell, 2006, bővített 2. kiadás, 2013), Zen Zug (versek, 2009), Ars-Más (versek, 2010), Az elgurult álmok (novellák, 2011), A sószei gölya (versek, 2011), Ameddig forog a cigánykerék (novellák, 2011), Angyalok, ha démonok (önéletrajzi regény, 2013), Meztőláb a csillagok között (versek, 2015), Rókatánc (novellák, 2015), Minden napra MONDÓKA Pe Sako dyes jek PHENDIMO (tükörfordítás lovári nyelvre, 2016), Túl az időn (versek, 2016).
- Szepesi József – (1948–) újságíró, költő. Rendszeresen jelentek meg művei a Romano Nyevepeben, az Amaro Dromban, a Kethano Dromban. Néhány kötete: Elszórtan, mint a gyom

Give them a chance!

(1983), Pogány ima (1997).

- Szécsi Magda – (1958–) újságíró, grafikus, költő, meseszerző. Néhány műve: Az aranyhalas lőszem tükre (1988), A fekete bálvány birodalma (1993), Madarak aranyhegedűn (1996), Tavasztündér mosolya (1997).
- Vesho-Farkas Zoltán – (1974–) költő, műfordító. Kötetei: Cherhaja – Csillagok (1994), Elefántcsontszínű évek (1995), A remény vánkösán (1996), Shakespeare: Hamlet (műfordítás, 1998)

Táncosok, színészek

- Balogh Béla – (1958–1996) az amatőr táncmozgalomból induló táncos, 10 évig a Vadrózsa táncegyüttes tagja, a Lindri Táncszínház alapítója (1992), 1986-ban a Ki mit tud? tánckategóriájának győztese.
- Hollai Kálmán – (1949–) színművész, oboa-ének szakos tanár. 1977-ben végezte a Színház- és Filmművészeti Főiskolát, majd az ország színházaiban több mint ötven főszerepet játszott, valamint filmekben is szerepelt (Átok és szerelem). A Hegyi Aranka színjátszócsoporthoz művészeti vezetője.

Cigányzenészek

- Balogh János – (1959–) zenész. Az Andro Drom cigány együttes alapító tagja, az Amalipe Cigány Kulturális Egyesület elnöke, a Lindri együttes vezetője.
- Banda Marci – (1847–1925) primás. Apja Bihari zenekarának klarinétosa volt, ő kávéházak kedvelt muzsikusa. Az 1903. évi primásversenyen megosztott díjat kapott.
- Berkes Lajos – (1837–1885) primás. A híres Berkes-dinasztia alapítója, korának ünnepelelt primása. Általában főúri birtokokon játszott.
- Berki László – (1941–1997) zenekarvezető primás, zenészerző. 1968-tól az Állami Népi Együttes zenekarvezető primása. Több mint 20 önálló hanglemeze jelent meg.
- Bihari János – (1764–1827) zenészerző, cigányprimás. A XIX. század elejének ünnepelelt primása, zenekarával a főúri udvarokban fellépő művésze. Néhány szerzeményét később a klasszikus zenészek is feldolgozták.
- Boka Károly – (1808–1860) zenekarvezető primás. Debrecenben 24 tagú bandát alapított, amelyben több vadászkürtös is volt. Kedvenc zenésze volt Kossuth Lajosnak, aki többször megfordult házában is.
- Botos Flórián (1973–) Impro Rom Együttes vezetője, dalszerzője, dobos, Az Impro Rom kellemes fülbemászó dalait országszerte siker fogadta, ezek tapsoltak koncertjeiken a lemez címadó dalára »Sír a szív, a szél« vagy az általuk feldolgozott, jól felpörgetett »Gelem Gelem« című Cigány himnuszra.
- Boross Lajos – (1925–2014) zenekarvezető primás. Az Állami Népi Együttes tagja, majd a Száztagú Cigányzenekar vezető primása. Megválasztották a „primások királyának”.
- Czinka Panna – (1711–1772) zenekarvezető primás Már 15 évesen zenekart alapított, művészetét a környező országokban is megcsodálták.
- Dankó Pista – (1858–1903) nótaszerző. Az 1890–1900-as évek legnépszerűbb dalszerzője, zenekarával bejárta az országot. Néhány ismert műve: Eltörött a hegedűm, Nem fúj a szél, Most van a nap lemenőben.
- Erdélyi Náci – (1845–1893) primás. A szegedi cigány-királynak nevezett zenekarvezető a városi zenede tanára is volt, mivel a bécsi konzervatóriumban végezte tanulmányait. 1886-tól négy éven keresztül Amerikában, New Yorkban játszott zenekarával.
- Farkas Miska – (1829–1890) primás. Győri zenekarvezető, a Dunántúl leghíresebb primása; Bihari János unokája. 1848-ban mint tábort zenekarvezető Klapka György hadtestében

szolgált. Később bejárta zenekarával szinte egész Európát.

- Fátyol Károly – (1830–1888) gordonka-művész. Az 1848-as szabadságharcban Bunkó Antal bandájával a nemzetőrök seregében szolgált. Két fiából is jeles zenészt nevelt.
- id. Járóka Sándor – (1922–1984) prímás. 1932-ben az Aranyosi Rajkózenekar prímása, 1952-től a Belügyminisztérium Művészegyüttesének népi zenekarát vezette. Több kitüntetés birtokosa, fia is kitűnő prímás.
- id. Kóczé Antal – (1872–1926) zenekarvezető prímás. Pályafutása Bunkó Vince zenekarában kezdődött, de 1902-ben már VII. Edward angol királynak muzsikált. 1918-ban a Gellért szálló megnyitásakor is ő játszott zenekarával.
- Lakatos Sándor – (1925–?) prímás. A legkiválóbb prímások egyike, Liszt-díjas, a népművészet mestere, 1952-ben elnyerte Párizsban a hanglemez-világverseny nagydíját. A világ szinte minden pontján megfordult zenekarával.
- Lukács Tibor (1956–) prímás Rajkó Zenekar Örökös Tagja, 100-tagú Cigányzenekar egyik Vezetőprímása, a Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszttel kitüntetett művésze.
- Nyári Károly (Győr, 1962. június 29.-) Lyra-díjas magyar jazz-zongorista, énekes, dalszerző és előadóművész
- Patikárius Ferkó – (1827–1870) prímás. Eredeti neve Dudás volt, de az anekdota szerint játékaival kigyógyított egy főurat lelki betegségéből, és így „Patikáriusnak” hívták ezután. 1867-ben a párizsi világkiállításon is játszott III. Napóleon francia császár előtt.
- Radics Béla – (1867–1930) cigányprímás. Európa több országában ünnepelt, sikeres prímás. Írt keringőket, indulókat, magyar nótákat is.
- Rácz Laci “36-ik” – (1867–1943) cigányprímás. Kitűnően improvizáló, virtuóz technikájú hegedűs, zenekarával bejárta az egész világot. A cigányok királyának nevezték.
- id. Rácz Pali – (1815–1880) prímás. Élete első felét Olaszországban töltötte, katonai szolgálataiért az orosz kormánytól a Szent György-keresztet is megkapta. Magyarországra költözése után indult zenei pályája, híres szerzeménye a Lehullott a rezgőnyárfa c. nóta.
- Salamon János – (1824–1899) karmester, zenekarvezető. Az első kolozsvári zenekarvezető, a magyarországi és erdélyi cigányprímások vezetője. Az 1848-49-es forradalom résztvevője.
- ifj. Sánta Ferenc – (1945–) hegedűművész, zenekarvezető prímás. Zenetanár, majd az Operaház tagja volt. Zenekarával rendszeresen külföldön szerepel. Számos nóta, csárdás szerzője, önálló hanglemezei készültek.
- Toki Horvát Gyula – (1920–1971) prímás. 1931-től a Fővárosi Rajkózenekar vezető prímása, majd 1950-től a Fővárosi Népi Zenekarnak. 1956-tól Nyugaton élt.
- Varga Gusztáv – (1959–) népzeneész, énekes. 1978-tól a Kalyi Jag cigány folklóregyüttes vezetője és művészeti menedzsere, több lemeze jelent meg, együttesével sokat lép fel külföldön. 1993-ban a Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Szakiskola alapítója. A népművészet ifjú mestere, az Európa-, és a Kisebbségekért-díj elnyerője.

Klasszikus zenészek

- Banda Ede – (1917–2004) gordonkaművész. A Magyar Rádió szólistája, a Zeneakadémia tanára, a Tátrai Vonósnégyes tagja.
- Cziffra György – (1921–1994) zongoraművész. 1956-tól Franciaországban élt. Főképp Schumann, Chopin és Liszt műveit játszotta. 1969-ben alapította a Versailles-i Cziffra György Zongoraversenyt, majd tehetséges ifjú zenészek támogatására a Cziffra Alapítványt. Az egész világot bejárta, a nyolcvanas évektől gyakran látogatott Magyarországra, támogatta a magyar zenei életet.
- Kótvé László – (1941–) hegedűművész. 1961–1980 között az Országos Filharmónia szólistája, 1966-tól a Zeneakadémia tanára.
- Rácz Aladár – (1886–1958) cimbalomművész. Eleinte cigányzenekarokban játszik, majd fokozatosan a klasszikus zene felé fordul. Ő formált a cimbaltomból koncert-hangszert, ő

Give them a chance!

alakította ki a klasszikus repertoárt. 1938-tól haláláig a Zeneakadémia tanára.

- Ruha István – (1931–2004) hegedűművész. 1958 óta a kolozsvári Filharmónia zenekar szólistája, a Napoca vonósnégyes alapítója és vezetője, 1963 óta a kolozsvári konzervatórium tanára.

Jazz, pop, rock

- Babos Gyula – (1949–2018) jazzmuzsikus, gitáros. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola jazztanszakának vezető gitártanára. Stílusa a jazz-rockhoz, a fúziós zene világához áll a legközelebb. Neves együttesekkel lép fel.
- Farkas Zoltán – (1979-) énekes/gitáros, dalszerző az Ektomorf hardcore/thrash metal zenekar vezetője
- Gáspár László – (1979-) énekes, dalszerző
- Tony Lakatos – (1958-) jazzmuzsikus, szaxofonos. A Kistrákfogó, majd Pege Aladár együttesének tagja. Napjainkban leginkább külföldön, Németországban lép fel. 1992 óta a Hesseni Rádió szólistája.
- Pege Aladár – (1939–2006) jazzművész, nagybőgős. A nemzetközi jazzélet elismert és sokszoros díjnyertes alakja. Később klasszikus zenével is foglalkozik, 1970-től a Zeneakadémia tanára.
- Snétberger Ferenc – (1957-) jazzmuzsikus, gitáros. 1988 óta Berlinben él, a kor ismert együtteseivel lép fel, vannak saját szerzeményei is.
- Szakcsi Lakatos Béla – (1943-) jazzmuzsikus-zongorista, zeneszerző. Nemzetközi versenyek győztese, írt balettzenét, színházi kísérőzenét, musicalt. 1972 óta a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola jazztanszakának tanára.
- Szirmai Kálmán – (1934–2008) jazzmuzsikus, gitáros és zeneszerző. A szocializmus alatt Luxemburg-ba emigrált, ahol folytatta sikeres zenei pályafutását. Pályája során játszott a hazai jazz-élet több szereplőjével, többek között Szakcsi Lakatos Bélával, Pege Aladárral, Lakatos Pecek Gézával és Csík Gusztávval, míg Luxemburgban Herbie Hancock-al, Al Ginterrel, és »Petz« Patrick Harterttel. Később a helyi zeneművészeti egyetem, a Conservatoire Ville de Luxembourg tanszakvezetői posztját töltötte be.

Politikusok, közéleti emberek

- Berényi László – (1961-) politikus, országgyűlési képviselő a Fidesz színeiben, az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának tagja.
- Daróczi Ágnes – (1954-) népművelő, előadóművész, a Romano Glaso és a Kalyi Jag együttesek tagjaiként versmondó. 1978-tól a Népművelési Intézetben a cigány kultúrával foglalkozik, rendezvényeket szervez. 1992-től 1998-ig az MTV Cigány Magazinjának főszerkesztője.
- Farkas Flórián – (1957-) politikus, országgyűlési képviselő a Fidesz színeiben. 1983 óta vesz részt a cigány közéletben. 1989-től a Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetségének főtitkára, a Lungo Drom Érdekvédelmi Szövetség főtitkára, majd elnöke. 1995 óta az Országos Cigány Önkormányzat elnöke.
- Hága Antónia – (1959-) tanár. 1990–1998 között országgyűlési képviselő, 1993-tól a Kethano Drom szerkesztőbizottságának tagja, 1994-től az Ariadne Kulturális Alapítvány elnöke.
- Horváth Aladár – (1964-) népművelő, 1989-ben a miskolci Gettóellenes Bizottság tagja volt. 1990-től 1994-ig országgyűlési képviselő, az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság tagja, 1991–1994 között a Magyarországi Roma Parlament elnöke, 1995-től a Roma Polgárjogi Alapítvány elnöke.
- Járóka Livia – (1974-) szociálintropológus, politikus. 2004 óta az Európai Parlament képviselője a Fidesz színeiben. Az első cigány képviselőnő, egyúttal jelenleg az egyetlen cigány képviselő az EP-ben. Az Európai Néppárt Roma Munkacsoportjának elnöke, míg az Európai

Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottságának alelnöke.

- Horváth M. Judit – (1952–) fotóművész. 1990–1995 között az Amaro Drom főszerkesztője; 1999-ben Más Világ címmel férjével, Stalter Györggyel fotóalbuma jelenik meg a magyarországi cigányok életéről.
- Joka Daróczi János – (1962–) újságíró, szociális munkás. 1982 óta dolgozik a Magyar Televíziónál, 1998-tól a Cigány Magazin főszerkesztője.
- Lázár Péter – (1959 –) pedagógus. A nyírtelki Kedves Ház program kidolgozója és vezetője. A Soros Alapítvány oktatási füzetek sorozatában publikálta pedagógiai eredményeit.
- Orsós Éva – (1954 –) tanár, politikus, 1995–98 a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, c. államtitkár. A Soros Alapítvány tanácsadója.
- Orsós János, Hidas - (1975-) Waldorf pedagógus. Buddhista vallási vezető,[30] a Dr. Ámbédkar Iskola[31] alapítója. Petőfi Sándor: János vitéz c. művének beás nyelvű fordítója,[32][33] a Belső igény[34] c. pedagógiai módszertani könyv szerzője.
- Osztolykán Ágnes – (1974 –) pedagógus, politikus, országgyűlési képviselő az LMP színeiben. Az oktatási, tudományos és kutatási bizottság alelnöke.
- Ruva Pál Sándor (Ruva Farkas Pál) (1952 -) újságíró, író, költő, szociológus, szociálpolitikus. a Cigány Írószövetség alapító elnöke
- Varga József – (1962-) politikus, országgyűlési képviselő a Fidesz színeiben, az Országgyűlés Foglalkoztatási és munkaügyi bizottságának alelnöke.
- Zsigó Jenő – (1952–) szociológus, politikus. 1987 óta a Fővárosi Tanács Cigány Szociális és Művelődés, Módszertani Központjának (ma Romano Kher) igazgatója. 1994 óta a Roma Parlament elnöke.

Képzőművészek

- Bada Márta – (1951–) festőművész. Iskolás korától fest. Remsey Iván és Mizers Pál voltak a mesterei. 1973-tól állít ki csoportos és egyéni tárlatokon.
- Balázs János – (1905–1977) festőművész. Már gyermekkorában megmutatkozik tehetsége, de csak 1968-ban kezd festeni. Salgótarjánban élt, itt fedezték fel a '70-es évek elején, s itt rendezték első, önálló kiállítását is 1975-ben. Műveit több hazai közgyűjtemény őrzi, amelyeket nemzetközi kiállításokon is bemutatnak.
- Balogh Balázs András (1940-2014) festőművész
- Balogh József (1944-) kárpátaljai magyar cigány festőművész
- Balogh Tibor (1975-) grafikus- és festőművész
- Bari Janó – (1955 –) festőművész. 9 éves korától fest. Különböző technikákat használ a tájképfestéstől a szürrealizmusig. Képei Görögországtól Amerikáig több gyűjteményben megtalálhatók.
- **Botos Flórián** (1973-) képzőművész. Grafikája egyedi irányt vett, a bibliaitörténetek szövegének betűiből alakította ki képeit, a szöveg szerinti bibliai jeleneteket ábrázol
- Pongor Beri Károly (David Beery) – (1951–) grafikus és festőművész. 1975-ben Nyírmihályfalván kezd festeni. 1979 óta rendszeresen szerepel kiállításokon, 1987-től 1996-ig családjával Németországban élt.
- Dilinkó Gábor – (1929–) festőművész. 1975-ben autóbusz balesetét követően kezd festeni, 1982 óta szerepel kiállításokon, az 1956-os forradalomban vállalt szerepéért magas állami kitüntetésben részesült.
- Fenyvesi József – (1928–2005) festőművész. 1958-tól három évig munka mellett képzőművészeti szakkörbe jár, 1974-ben rendezte első kiállítását.
- Gyügyi Ödön – (1966–) grafikusművész. Tiszadobon végzi a szakmunkásképzőt, amikor Péli Tamás híres pannóját festi. Ő és Szentandrassy hatására kezd alkotni. Első kiállítása 1988-ban volt. Grafikai rendszeresen megjelennek cigány lapokban.
- Horváth Vince – (1899–1982) faragóművész, a Népművészet Mestere. 1937-ben kezdett faragni, a '70-es évektől voltak külföldön és Magyarországon kiállításai.

Give them a chance!

- Káli-Horváth Kálmán (1975–) festőművész, irodalmár, riporter.
- Kiss József – (1921–) festőművész. 1954-ben kezdett el festeni. Első kiállítása 1974-ben Keszthelyen volt.
- Kosztics László – (1958–) falfaragóművész. 1989 óta foglalkozik faragással. Több egyéni és csoportos tárlaton vett részt. 1996-ban létrehozta a Békésebb Világért Alapítványt.
- Kun Pál – (1958–) festőművész. 1975 óta gyakran vannak kiállításai.
- Labancné Milák Brigitta – (1968–) festőművész. Vágréti Jánost tekinti mesterének. Művészi tehetségét gyermeke óvónője fedezte fel. 1994-ben Mezőberényben mutatkozott be első tárlatán.
- Oláh Jolán – (1932–) festőművész. Férje, Balogh Balázs András mellett kezd festeni. Első, önálló kiállításával 1985-ben a kecskeméti Naiv Művészeti Múzeumban jelentkezett.
- Oláh Mara – (1945–) festőművész. Gyakran vannak kiállításai idehaza és külföldön is.
- Oláh Zoltán – (1974–) grafikus és festőművész. Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolába járt, gimnáziumban érettségizett.
- Orsós Jakab – (1920–) falfaragóművész, író, politikus. Családi hagyományként már gyermekkorában elkezdett faragni. Rendszeresen jelenik meg tárlatokon, elbeszéléskötete Aki hallja, aki nem hallja címmel 1987-ben jelent meg; Gyökerek című kötete pedig 1995-ben.
- Orsós Teréz – (1955–) festőművész. Iskolás korában a komlói rajzsakkör tagja. 1979-ben szerepel először kiállításon, Magyarországon és külföldön egyaránt sokat vesz részt kiállításokon.
- Palotai Lajos – (1951–) festőművész. Az általános iskolában rajztanára, Garay Jenő keze alatt kezd festeni. Képzőművészeti gimnáziumot végzett, kezdetben reprodukciók másolásával foglalkozott. 1981 óta állít ki.
- Péli Tamás – (1952 –1995) festőművész. Az iskola elvégzése után juhokat őrzött. 1979 óta fest Lakatos Menyhért biztatására. Képzőművészeti tanulmányait Amszterdamban végezte a Festészeti Akadémián. Több cigány művész vallja mesterének.
- Ráczné Kalányos Gyöngyi – (1965–) festőművész. Komlón Pongrácz Éva rajztanár rajzsakkörében kezd rajzolni. Több gyermekrajz pályázatot nyert. Első festményét gyermekei szobájának falára készítette. 1979-ben a Hét iker szarvaskígyó című animációs filmhez készített rajzokat és meséket.
- Szentandrassy István – (1957–) Kossuth-díjas festőművész.
- Szécsi Magda – (1958–) grafikus, festőművész, író. 1984 óta rajzol és ír meséket. Első kiállítása Tatán volt. Több verseskötetet és saját szerzésű mesekötetet illusztrálta.
- Szomora Kálmán – (1938–) falfaragóművész. 1979 óta több alkalommal részt vett a tatabányai országos bányász-falfaragó tábor munkájában. 1988-ban a Nógrád megyei Szénbányászati Tröszt díját nyerte el.
- Túró Zoltán – (1972–) festőművész. Képzőművészeti Gimnáziumot végzett. A figuralista, részletező festészet gyakorlója.
- Vári Zsolt – (1974–) festőművész. Autodidakta, országsszerte gyakran vannak kiállításai.
- Váradi Gábor – (1958–) festőművész. Első tanára Rákosi Zoltán volt, majd Péli Tamást tekintette mesterének. Első tárlata 1989-ben Ózdon volt. 1994-ben Izlandon 6 hónapos tanulmányúton vett részt.

Színház

Államilag szubvencionált, törvényben rögzített státusú (és költségvetésű) hivatásos színészekkel játszó cigány prózai színház csak Szlovákiában (Romathan) és Oroszországban (Romen) létezik, de a piacorientált profizmustól a teljesen amatőr keretekig számos társulat működik Európában. Cigány zenés színház például létezik Bulgáriában és Lengyelországban is.

Az első cigány színházat Lunacsarszkij alapította 1931-ben, Indo-Roma Tyeatr néven. Szakmai-

lag a legjelentősebb ismertségre talán a moszkvai Romen Tyeatr jutott, amely orosz nyelven és különféle cigány nyelvjárásokon tart előadásokat. A rendszerváltás előtt egyike volt az egykori Szovjetunió nemzetiségi kirakatintézményeinek, és mint ilyen, egyfajta hamis cigány romantikát népszerűsített. A rendszerváltás óta klasszikus orosz szerzőket (Puskin, Gyerzsavin) is játszik. A másik nemzetközileg ismert társulat a Macedóniában (Szkopjében) létrehozott, később Németországba települt Pralipe volt. (Ma anyagi csőd miatt szünetelteti működését.) Ezenkívül a L. Ristić által alapított (később átalakult) magyarországi Maladype is komoly fesztiválsikereket tud maga mögött, bár ez a társulat nem teljesen cigány kisebbségi színházként határozza meg magát. Ezeken túl számos kevésbé jelentős cigány színházi csoport működik Európában Ausztriától Lengyelorszáig. A legtöbbjük többségi vagy vegyes nyelven játszik. Cigány nyelvű hivatásos színészképzés sehol nincsen.

A kortárs cigány drámairodalom talán legjelentősebb szerzője a finn Veijo Baltzar (1942–) rendező, forgatókönyv-, hangjáték- és drámaíró, színházi pedagógus. 1976-ban Drom néven cigány társulatot alapított Helsinkiben, amelyet a 80-as években elhagyott, és évekig kizárólag írásból élt. A 90-es évek óta színészeket tanít, és ismét rendez, jelenleg egy operát írt. Jelentős még a szerbiai Jovan Nikolić (1955), és magyar Csemer Géza színházi munkássága. Az utóbbi vezetésével a Karaván Stúdióban zajlik cigány fiatalok színpadi képzése. Rendszeres cigány színházi fesztivál beindítására több próbálkozás történt, ilyen például a csehországi Amalipe Fesztivál.

POLOŽAJ ROMSKE SKUPNOSTI V REPUBLIKI SLOVENIJI, UPOŠTEVAJOČ ZGODOVINSKE DEJAVNIKE

mag. Jožek Horvat Muc, Zveza Romov Slovenije

1. Romi so že pred več tisoč leti zapustili svojo matično pradomovino Pandžab v Indiji, postali so brezdomci in večni popotniki. Raziskovalci indijski izvor Romov sklepajo zlasti na podlagi jezikovnih podobnosti romskega jezika z jezikoma hindi in panjabi ter iz antropoloških posebnosti, kot so barva kože in oblika telesa, ki sta značilni za severno Indijo. Selili in naseljevali so se po celem svetu.

Migracije (eksodus) Romov iz Indije so potekale v več tokovih. Glavni tok se je pojavil v času muslimanske invazije v severni Indiji, v zgodnjem 8. stoletju. Nekaj dodatnih invazij med 10. in 13. stoletjem je ponovno povzročilo preseljevanje v Evropo. Na podlagi analize romskega jezika je Franc Miklošič predpostavil smeri selitve Romov. Po Miklošiču so Romi potovali prek Kabulistana, Irana in Armenije. Prek Frigije in Lakonije so prišli v Bizantinsko cesarstvo. Nekatere skupine so se nastanile v Arabskih državah, manjše skupine pa so potovale skozi Sirijo in prišle v Egipt in severno Afriko ter od tam, preko Gibraltarske ožine, na evropska tla. V jugovzhodno Evropo naj bi Romi prišli v zgodnjem 13. stoletju, v srednjo in vzhodno Evropo v 14. stoletju, v zahodno in severno Evropo pa v poznem 14. in zgodnjem 15. stoletju.

Srednjeveška Evropa je Rome zaradi njihove skrivnostnosti sprejela sprva naklonjeno. ZNjihov nomadski način življenja pa nikakor ni bil združljiv s sedentarnim evropskim načinom življenja. Imeli so jih za osvajalce, vagabunde, prestopnike in brezbožnike. Njihov položaj se je s krepitvijo v Evropi široko razširjenega predsodka, da je temnejša polt znamenje manj vrednosti, še poslabšal. Poleg tega so dobili tudi status sovražnikov Cerkve. Deloma zato, ker so jih identificirali s Turki, deloma pa zato, ker so izvajali »nadnaravne« prakse, kot je na primer prerokovanje iz kart in dlani. Evropski predsodki do Romov so preraščali v očitno diskriminacijo, preganjanje, mučenje in ubijanje, še posebej po konsolidaciji nacionalnih držav, saj Romi, ki jih ni bilo mogoče povezati s specifično izvirno deželo, niso bili prepoznani kot etnična skupina.

Med drugo svetovno vojno so jih nacisti obravnavali enako kot Jude – poskušali so jih izbrisati z zemeljskega obličja. Vendar v nasprotju z judovstvom, Romi sami niso imeli sredstev, da bi spregovorili o svoji usodi. Po drugi svetovni vojni je vojna na Balkanu povzročila veliko etnično »čiščenje« in eksodus Romov. V Bosni, kjer je v času federativne Jugoslavije živelo med tristo in petsto tisoč Romov, so bili mnogi pobiti skupaj z muslimani, veliko jih je končalo v taboriščih ali pa so jih pregnali. Po podpisu mirovnega sporazuma so postali nezaželeni na celotnem ozemlju Bosne. Najnovejši genocid nad Romi se je zgodil v jugoslovanski pokrajini Kosovo, kjer jih je pred vojno živelo nekaj deset tisoč, danes pa jih živi le še nekaj sto.

V Sloveniji so se prvi Romi naselili v 14. stoletju. Njihovo naseljevanje je potekalo predvsem v treh smereh: preko Hrvaške so prišli današnji dolenski Romi, preko Madžarske in Hrvaške pa so na slovensko ozemlje prišli današnji prekmurski Romi, iz nemških dežel pa so prišli gorenjski Romi. Romi imajo tako že več kot 500-letno tradicijo bivanja na slovenskih tleh.

Poleg avtohtonih romskih skupin je v zadnjih desetletjih mogoče opaziti tudi močan pritok

Give them a chance!

romskih imigrantov iz držav nekdanje Jugoslavije. V obdobju avstro-ogrskih vladarjev, Marije Terezije in Jožefa II., se je proces asimilacije Romov zelo zaostiril. Prepovedano je bilo nomadsko življenje, preseljevanje iz kraja v kraj, opravljanje romskih tradicionalnih poklicev (zdravilstvo, zdravljenje konj in živine, trgovanje, zlasti prekupčevanje s konji, čaranje, prerokovanje, kovanje, glasbeništvo in zabavljaštvo), medsebojno poročanje in govorjenje v romskem jeziku. Zapovedana pa je bila prisilna oddaja otrok v tujo prevzgojo.

2. Ko razmišljamo o zgodovini Romov, se iz globoke teme pojavlja lik Louisa Simona, Roma iz Francije, žrtve koncentracijskega taborišča v Buchenwaldu.

Luisovo telo je bilo tetovirano.

Ko je to ugotovil načelnik taborišča Buchenwald dr. Karl-Otto Koch (1897–1945), je ukazal, da se sleče koža z Louisovega telesa. Ukaz je bil izvršen. Louisu so kožo odrli s telesa in jo preparirali. Na željo dr. Kochaso s kožo Luisa Simona prekriti njegovo pisalno mizo. Za to je osebno poskrbel dr. Ernest Wagner.

Wagner je leta 1940 zagovarjal doktorat na temo »Prispevek k vprašanju tetoviranja« na univerzi v Jeni. (Dr. Wagner je sicer izvajal naloge, ki jih mu je dala Ilse Koch, soproga načelnika taborišča v Buchenwaldu. Ta »čarovnica Buchenwalda« – kakor so jo imenovali ujetniki – je iz človeške kože kreirala senčnike za svetilke in platnice za knjige!)

Sliki mučenca Luisa Simona dodajamo še kratek opis eksperimenta, ki ga je opravil dr. Josef Mengele, »angel smrti« v taborišču Auschwitz-Birkenau, na dveh fantih, bratih Mechau.

Edina »krivda« teh fantov je bila, da so imeli eno oko črne, drugo pa modre barve. To je heterokromija – večbarvnost oči.

Toda po mnenju Josefa Mengeleja – zdravnika po stroki, doktorja antropologije po nazivu in filozofa – je to »tipičen fenomen za Rome in Sintel«

Mengele je tedne in tedne opravljal psevdoznanstvena opazovanja, dajal kvazi opise in ko se je v njem oglasil zločinski klic, je tem fantom izdrl oči, ki jih je shranil v specialne epruvete in jih poslal na očesne klinike v Nemčijo. Mengele je brata Mechau lastnoročno ubil s svojo pištolo.

Genocid je nedvomno dogodek, ki je zaznamoval človeško zgodovino. V tragediji, ki ji v preteklosti ni para, je zaradi nacistične in rasistične politike izginilo približno šest milijonov evropskih Judov, ob tem pa so umirali tudi drugi, po prepričanju nacistov manjvredni ljudje in narodi: invalidi, homoseksualci, Romi, Sinti in Slovani.

Antisemitizem je bil pred drugo svetovno vojno razširjen tudi v vseh slovenskih družbenih slojih in tudi v političnih strankah, tako v katoliškem kot tudi v liberalnem političnem taboru, ki sta bila v tem času najmočnejši slovenski politični skupini.

Zgodovinski viri poročajo, da je 16. 12. 1942 Heinrich Himmler s t. i. Auschwitz-dekretom, ki je zahteval popolno uničenje etničnih manjšin Sintov in Romov, ukazal deportacijo vseh Ciganov, bivajočih znotraj Tretjega rajha. Zgodovinarji in teoretiki polemizirajo, ali se je nad Romi in Sinti res vršil nacistični holokavst. H. Friedlander meni, da so Romi bili žrtve holokavsta, medtem ko G. Lewy opominja, da v primeru Romov in Sintov ne moremo govoriti o holokavstu, saj so Cigane nacisti preganjali že veliko prej, še pred 1. svetovno vojno, nacistični mehanizem pa je bil namenjen iztrebljanju Judov; v nacistični morilski stroj so Rome vključevali zgolj po

Give them a chance!

naključju.

Rome so nacisti med drugo svetovno vojno preganjali na podlagi rasne zakonodaje. Slovenske Rome so pošiljali v koncentracijska taborišča v Auschwitz, Mauthausen, Dachau, Jasenovac in v Begunje na Gorenjskem.

3. Romske skupnosti v Evropi se še vedno soočajo z diskriminacijo, nestrpnostjo, rasizmom in segregacijo. Po širitvi Evropske unije leta 2004 predstavljajo romske skupnosti dandanes eno največjih etničnih manjšin v EU: ta naj bi štela od 12 do 15 milijonov. Širjenju bogastva Evropske unije škodujejo stereotipi in predsodki, tudi v obliki gospodarske, socialne in politične diskriminacije.

Nekateri dogodki in aktivnosti nekaterih lokalnih veljakov in institucij s političnimi in medijskimi mehanizmi namerno povzročajo zaskrbljujoče povečano stopnjo diskriminacije, rasizma ter širjenja nestrpnosti do Romov.

Vse več je aktivnosti in pojavov, tako prikritih kot javnih, ki spodbujajo k nestrpnosti, diskriminaciji in segregaciji Romov. Taki primeri so v zadnjem času (bili) vidni na Madžarskem, Češkem, Italiji, Franciji, Hrvaškem, Srbiji, Ukrajini, na Poljskem, Romuniji in Bolgariji.

Položaj romske skupnosti je neustrezen in diskriminatoren. V nekaterih primerih se izvajajo oboroženi napadi nad Romi s strani policije in drugih oboroženih skupin. Romska naselja se rušijo in požigajo, pobojev Romov je vse več. Opravljajo se načrtne sterilizacije romskih žensk, s tem pa se onemogoča povečanje števila romskega prebivalstva (na Madžarskem naj bi čez nekaj desetletij bilo več romskega prebivalstva kot Madžarov). Genocid nad Romi se nadaljuje tudi po drugi svetovni vojni in obstaja še danes.

4. Romi v Sloveniji

Vsaka zgodba ima dve plati.

Zgodba, ki jo pripovedujejo Romi:

»Nekatera romska naselja so še vedno brez vode. Bivanjske razmere so neurejene, zaposlitev ni, čeprav so zmožni za delo, jim ne najdejo službe. Dobivajo socialno pomoč, otroci šole ne obiskujejo redno«.

Lokalne skupnosti:

»Tudi sokrajani Romov pripovedujejo svojo zgodbo. Lokalne skupnosti pozivajo državno oblast, da naj ukrepa in uredi nevzdržne razmere v krajih, kjer so se naselili Romi. Po mnenju lokalnih skupnosti so Romi skrb države. Oblast bi morala poskrbeti za reševanje romske problematike. Razlika med prekmurskimi in dolenjskimi Romi je pravzaprav v nekem zgodovinskem dejstvu, v Prekmurju živi veliko več narodnih skupnosti in verskih skupnosti, torej različni na enem določenem prostoru, in če želijo živeti vsi skupaj v nekem sožitju, potem morajo eden drugega upoštevati«.

»Ne more nas nekdo krasti, ropati, ubijati, goljufati in si prisvajati ne vem kaj in ne biti za to kaznovan, kar se dogaja pri ciganih. Dejstvo je, da policija ne stori nič, minister Bohinc si ne upa nič narediti, lokalni policijski veljaki si nič ne upajo.« Zmagaj Jelinčič.

Državna oblast:

»Prvi korak k reševanju težav so tudi romski svetniki, ki predstavljajo vezni člen med Romi in

Give them a chance!

lokalnimi prebivalci, ter Svet romske skupnosti. Romi so neorganizirani in neaktivni pri reševanju romske problematike. Država je za Rome postorila in naredila veliko. Je pa skrb za razvoj romske skupnosti predvsem v pristojnosti občin, kjer Romi živijo. Za reševanje konkretnih težav romske skupnosti država nima pravne osnove in ni predvidenih proračunskih sredstev».

Romski predstavniki:

»Že zdavnaj bi se morala oblast romske problematike lotiti z vso resnostjo. Vendar za to nihče ni imel nobenega interesa. Državne in lokalne inštitucije nas ignorirajo«.

USTAVNO-PRAVNI POLOŽAJ

Pravna podlaga za urejanje položaja romske skupnosti v Republiki Sloveniji je 65. člen ustave, ki določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon. S tem so bili postavljeni pravni temelji za zaščitne ukrepe. Do dosledne izpeljave ustavne določbe je prišlo s sprejemom Zakona o romski skupnosti v Republiki Sloveniji – ZRomS-1 (Uradni list RS, št. 33/2007) v letu 2007. Dodatno je zaščita romske skupnosti vgrajena tudi v druge področne zakone, in sicer: Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o osnovni šoli, Zakon o vrtcih, Zakon o medijih, Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o knjižničarstvu, Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Zakon o Radioteleviziji Slovenija, Zakon o financiranju občin, Zakon o varstvu kulturne dediščine, Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, Zakon o Slovenski tiskovni agenciji, Kazenski zakonik Republike Slovenije. Poleg zakonov je skrb za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti in za izboljšanje položaja romske skupnosti vgrajena v številne programe, strategije in resolucije s posameznih družbenih področij.

Vir: Urad za narodnosti, spletna stran

5. Razlike so velike. Že zaradi zgodovinskih dejstev. V Prekmurju smo se Romi začeli vključevati v družbo v že v 1960-ih letih, s prvimi organiziranimi oblikami kot so društva, nogometni klub, vrtec na Pušči in podobno.

Na Slovenskem so se Romi začeli redno naseljevati leta 1850, ko je nastalo prvo organizirano naselje Romov v vasi Černelavci. Leta 1911 pa je nastalo največje romsko naselje v Sloveniji, to je Pušča, blizu Murske Sobote. Leta 2002 je to naselje postalo samostojna krajevna skupnost. V Prekmurju so se Romi začeli izobraževati in zaposlovati, s čimer so pripomogli k sprejemanju s strani večinskega prebivalstva.

Romi v Sloveniji živijo v različnih razmerah. Velik del Romov živi v težkih socialnih razmerah, predvsem zaradi neizobraženosti, revščine, pa tudi zaradi diskriminiranosti. Položaj romske skupnosti se razlikuje od občine do občine, kakor tudi po področjih: sociala, šolstvo, bivalne razmere, ter po odgovornosti samih Romov do reševanja problemov. Na slab položaj Romov v Sloveniji pa vplivajo tudi kulturni vzorci in položaj Romov po pokrajinah in regijah.

Položaj Romov se je v Sloveniji na nekaterih področjih izboljšal. Rezultati so vidni tam, kjer je sodelovanje med lokalno skupnostjo in Romi na primerni ravni. Lahko rečemo, da je veliko stvari, ki so pripomogle k izboljšanju. Predvsem to, da so nekatere občine začele reševati romsko vprašanje že pred davnimi časi, pred tridesetimi in več leti (npr. občine v Prekmurju). Nekatere občine, ki še danes nimajo strategije reševanja romskega vprašanja, pa imajo težave. Gre za bivalne razmere, urejanje zemljiškoknjižne in lastninske dokumentacije. To se dogaja

Give them a chance!

predvsem na Dolenjskem, kjer je skrb občin za Rome manjša. Se pravi, skrb obstaja, ampak v manjšem obsegu.

V Sloveniji smo Romi nekako na robu družbe, čeprav smo njeni državljani in nam tudi po odločbah ustavnega sodišča pripadajo nekatere pravice. Nekateri problemi so prisotni kar nekaj let in to na področjih: izobraževanja, zaposlovanja in bivalnih razmer.

Veliko Romov še vedno živi naseljih, izoliranih od ostalega prebivalstva, ali na robu naseljenih območij v razmerah pod minimalnimi bivalnimi standardi. Osnovni pogoj za uspešno vključevanje Romov v družbeno življenje so urejene, dostojne bivalne razmere.

Izobrazba pomeni boljšo zaposljivost in posledično tudi boljše življenje. Zaradi pomanjkanja izobrazbe pa romska skupnost nima enakih možnosti, zaradi česar ne morejo izstopiti iz začaranega kroga. V Sloveniji so v takem položaju predvsem Romi, ki živijo v pogosto brez vode in elektrike (Dolenjska).

Strokovni delavci v vzgoji in izobraževanju se pri svojem delu z romskimi otroki srečujejo z različnimi izzivi in situacijami. Na Dolenjskem so največje težave neurejene bivalne razmere, nezaupanje v inštitucijo (šolo), slabo poznavanje slovenskega jezika, da bi lahko sledili učnemu procesu ...

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji navaja vrsto dejavnosti za realizacijo ciljev, ki so povezani z uspešnim vključevanjem romskih otrok v vzgojo in izobraževanje. Med njimi so med drugim zgodnje vključevanje otrok v organizirano predšolsko vzgojo, uvedba romskega pomočnika in vsebinsko prilagajanje programov. S pomočjo omenjenih dejavnosti lahko otroci prebrodijo jezikovne in čustvene ovire. Pomembno je tudi zagotavljanje spodbudnega učnega okolja za romske otroke. Tam, kjer so starši izobraženi in imajo tudi zaposlitev ter urejene življenjske pogoje, opazamo, da otroci uspešno zaključujejo osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje. Vpisujejo se tudi na fakultete. To opazamo v Prekmurju.

OPOMBE ROMSKE SKUPNOSTI:

Zakon o romski skupnosti v Sloveniji je Državni zbor Republike Slovenije sprejel leta 2007. Z zakonom naj bi se uredile posebne pravice in položaj romske skupnosti v Sloveniji. Zakon naj bi uredil tudi financiranje romske skupnosti.

Vlada Republike Slovenije vsakih pet let pripravlja nove ukrepe, ki se spreminjajo in dopolnjujejo. Zadnji iz obdobja 2017–2021 je bolj usmerjen na področja, kjer se zagotavljajo sredstva iz evropskih razpisov, vsebinsko in finančno pa ne pokrivajo vseh potreb, ki izhajajo iz uresničevanja posebnih pravic romske skupnosti. Tudi v proračunu Republike Slovenije naj bi se zagotavljala finančna sredstva za uresničevanje posebnih pravic romske skupnosti. Velikokrat smo ob predložitvi nekaterih predlogov za reševanje konkretnih in nastalih težav (tudi nepredvidenih) s strani državnih organov naleteli na nerazumevanje, mnogokrat z obrazložitvijo, da zakonski členi (ZRomS-1) nimajo pravne podlage za financiranje romske skupnosti, ki izhajajo iz področja uresničevanja posebnih pravic romske skupnosti.

Zaključek:

Zgodovina je skozi stoletja bila neusmiljena do romske skupnosti. Vedno smo bili potisnjeni na robu družbe in to ne po lastni krivdi, ampak zaradi različnih verskih in političnih prepričanj

Give them a chance!

oblastnikov, da smo Romi manjvredno ljudstvo, brez lastne zgodovine, kulture in jezika. V očeh drugih ljudstev smo bili vedno berači, potepuhi, kradljivci, lažnivci in tisti, ki nismo nobenemu v korist.

Danes se mnenje nekaterih evropskih oblastnikov ni kaj dosti spremenilo v pozitivno smer. Še vedno nas državne in lokalne oblasti ne upoštevajo, ignorirajo in nas imajo za manjvredne. Evropsko politično ozračje je do Romov skrajno negativno. Še vedno se dela na tem, da se romsko ljudstvo uniči, da se ji ne da priložnosti za izboljšanje lastnega položaja ter da se ji onemogoča kakršni koli razvoj na vseh področjih.

ZGODOVINA IN RAZVOJ ROMSKIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Življenje Romov nekoč in danes

Monika Sandreli in Jožek Horvat Muc, Zveza Romov Slovenije

Romi v Sloveniji

V Sloveniji živi od 10.000 do 12.000 Romov. Živijo v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju, v mestih Maribor, Velenje, Ljubljana, Jesenice ...

Romi so v Slovenijo prišli že v 14. stoletju. Živel so predvsem nomadsko življenje, saj so se selili iz kraja v kraj. Redno so se začeli naseljevati leta 1850, ko je nastala prva organizirana oblika naselitve Romov v vasi Černelavci, leta 1911 pa je nastalo največje romsko naselje v Sloveniji, to je Pušča, blizu Murske Sobote. Leta 2002 je to naselje postalo samostojna krajevna skupnost.

Naselitev Romov v našem prostoru so potekala po treh poteh: predniki v Prekmurju živečih Romov so prišli preko madžarskega ozemlja, predniki dolenjskih Romov preko Hrvaške, na Gorenjskem pa so se naselile manjše skupine Sintov, ki so k nam prišli s severa preko današnje Avstrije.

V večjih mestih, kot so Ljubljana, Maribor, Velenje in Celje, pa živijo Romi, ki so k nam prišli iz nekdanje Jugoslavije (po drugi svetovni vojni in pozneje).

Situacija – življenje Romov

Romi v Sloveniji živijo v različnih razmerah. Velik del Romov živi v težkih socialnih razmerah, predvsem zaradi neizobraženosti, revščine, pa tudi zaradi diskriminiranosti. Položaj romske skupnosti se razlikuje od občine do občine, kakor tudi po področjih: sociala, šolstvo, bivalne razmere, ter po odgovornosti samih Romov do reševanja problemov. Položaj Romov v Sloveniji je ponekod še vedno slab, na kar vplivajo tudi kulturni vzorci in položaj Romov po pokrajinah in regijah.

Položaj Romov

Pravna podlaga za urejanje položaja romske skupnosti v RS je Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji – ZRomS-1 (Uradni list RS, št. 33/2007) ki je bil sprejet v letu 2007. Takrat je bila ustanovljena tudi krovna romska organizacija Svet romske skupnosti. Naloge sveta so okvirno določene že z zakonom, te pa so: obravnavanje vprašanj, ki se nanašajo na interese, položaj in pravice romske skupnosti; dajanje predlogov in pobud pristojnim organom; spodbujanje dejavnosti za ohranjanje romskega jezika in kulture; spodbujanje in organiziranje kulturne, informativne, založniške in druge dejavnosti, pomembne za razvoj romske skupnosti; razvoj in ohranjanje stikov z romskimi organizacijami v drugih državah.

Dodatno je zaščita romske skupnosti vgrajena tudi v 14. področnih zakonih, ki se nanašajo na področje izobraževanja, bivanja kulture, medijev, politične participacije itd.

Zakon o lokalni skupnosti iz leta 2002 ureja politično participacijo romske skupnosti na lokalni ravni in zagotavlja pravico pripadnikom romske skupnosti do vsaj enega predstavnika v občinskem svetu v 20 občinah, kjer Romi živijo tradicionalno. Na rednih lokalnih volitvah lahko Romi izvolijo svetnika v občinskem svetu v sledečih občinah: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Črnomelj, Dobrovniki, Grosuplje, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto,

Give them a chance!

Puconci, Rogaševci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje in Turnišče.

Odnosi med Romi in večinskim prebivalstvom so zelo kompleksni, vodijo jih globoko zasidrani predsodki in stereotipi, ki se medgeneracijsko prenašajo, saj so še vedno prisotni primeri diskriminacije, nestrpnosti do Romov in neenakopravnosti.

Položaj Romov se je v Sloveniji na nekaterih področjih izboljšal. Rezultati so vidni tam, kjer obstaja sodelovanje med lokalno skupnostjo in Romi.

Lahko rečemo, da je veliko stvari, ki so pripomogle k izboljšanju. Predvsem to, da so nekatere občine začele reševati romsko vprašanje že pred davnimi časi, pred tridesetimi in več leti. Nekatere občine, ki še danes nimajo strategije reševanja romskega vprašanja, pa imajo težave.

Organiziranje Romov

Na lokalni ravni se pripadniki romske skupnosti združujejo v romska društva. Nekatera se nato naprej povezujejo v zveze društev, največje število romskih društev združuje Zveza Romov Slovenije. Poleg ZRS, ki je tudi najstarejša zveza Romov, v Sloveniji delujejo še Zvezo Romov za Dolenjsko, Zveza za razvoj romske manjšine Preporod, Zveza romske skupnosti Umbrella-Dežnik, Zveza društev slovenskih Sintov, Romska športna zveza ... Delovanje romskih društev je usmerjeno predvsem na povezovanje romske skupnosti na lokalni ravni, ohranjanje identitete, razvijanje jezika, kulturno delovanje, organizacija različnih prireditev ter izboljšanje romskega položaja v okoljih, kjer živijo.

ROMSKI JEZIK – ROMANI ČHIB

Kot osnovo romskega jezika starejši raziskovalci štejejo le sanskrt, novejša raziskava pa na podlagi podobnosti sklepajo, da izhaja romski jezik iz hindujščine. Predniki evropskih Romov izvirajo iz Indije. V Indiji obstaja več kot 500 narečij. Jezik indijskih Romov spada v skupino novejšega indijskega jezika.

Zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov je bil izvor in migracije Romov dolgo časa neznane. Toda prav romščina (Romani čhib, Romanes) – do pred nedavnim jezik, ki se je prenašal izključno po ustnem izročilu – se je izkazala kot ključ za razumevanje izvora in zgodovine Romov. Tako imenovana prva migracija Romov se je začela v smeri iz osrednje Indije. Romi so preko severne Indije, Perzije (danes Iran) in verjetno Armenije prišli v Bizantinsko cesarstvo in vse do današnje Grčije. Vplivi tega preseljevanja so razvidni tudi iz jezika, saj je romščina prevzela tako perzijske kot tudi armenske in bizantinsko-grške besede. Romščini je prav grščina dala pomembni pečat, ne le zaradi prevzetih besed, temveč tudi zaradi prevzetih delov slovnice, po čemer je mogoče sklepati o daljšem bivanju Romov v grško govorečem okolju.

Sredi 14. stoletja so Romi zapustili grški prostor in se odpravili proti severu. S prihodom v srednjeevropski prostor so se začeli deliti na številne skupine, razvila so se številna narečja romščine.

Razvili so se dialekti, ki so jih zaznamovali različni okoliški jeziki. Na današnji romski jezik je vplivalo prilagajanje jeziku ali narečju staroselcev, tako lahko v »prekmurski« romščini zasledimo vplive madžarščine, nemščine, hrvaščine in prekmurskega narečja, pri »dolenjski« romščini pa zasledimo več vplivov hrvaščine, slovenščine in dolenjskega narečja.

V romskem jeziku je veliko prevzetih besed iz drugih jezikov, kar je posledica stalnih selitev Romov. Besedišče in slovnične oblike so podobne kot v indoevropskih jezikih, ki jih govorijo še danes v Indiji.

Give them a chance!

Franc Miklošič, ki je zbral ogromno gradiva, je bil prvi, ki je na podlagi jezika utemeljil, da izvirajo Romi iz Indije.

Po ocenah različnih institucij živi v Sloveniji od 10.000 do 12.000 Romov. Ob popisu prebivalstva iz leta 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3.246 prebivalcev, 3.834 oseb pa je kot materni jezik navedlo romski jezik. V Sloveniji je romski jezik priznan kot manjšinski jezik.

Veliko Romov v zahodni Evropi je zaradi političnih in zgodovinskih vzrokov pozabilo na svoj jezik. V Evropi živi 20 milijonov Romov, kar nas uvršča na visoko mesto med evropskimi jeziki. Leta 1997 je bil romski jezik na evropski ravni priznan kot eden izmed evropskih manjšinskih jezikov. V Avstriji, Nemčiji, Sloveniji, na Švedskem in Madžarskem ima romščina status manjšinskega jezika, v Makedoniji in na Kosovem pa je romski jezik priznan kot uradni jezik.

SPECIFIKA ROMSKEGA JEZIKA

- jezikovne razlike, oblikovanje in razločevanje narečij
- postopno razvijanje (v vsakem okolju drugače) narečja, prevzemanje tujih besed skozi čas
- ROMSKI JEZIK NIMA DVOJINE IN SREDNJEGA SPOLA
- romski jezik ne premore svojih strokovnih ali tehničnih terminov.

ROMSKI JEZIK V SLOVENIJI

- dolenjska skupina; narečje hrvaški Romov
- gorenjska skupina; narečje avstrijskih Romov
- prekmurska skupina; narečje madžarskih Romov
- priseljeni Romi; narečje balkanskih Romov

ALI SE ROMI MED SABO SPORAZUMEVAMO?

Se razumemo. Predvsem tisti, ki se s tem ukvarjajo oz. ukvarjamo. Koreni romskega jezika so vsepovsod enaki, razlike so pri končnicah, pridevniki, sklanjatvah. Če primerjam romščino s slovenščino, so nekatere besede v slovenščini ženskega spola, v romščini pa moškega spola in obratno, vendar to ne pomeni, da se ne moremo sporazumevati. Zelo pomembno je, da ljudem dopovemo, da je romski jezik samo eden, različni so le dialekti.

Romski jezik se je v preteklosti večinoma uporabljal v govorni obliki. Najbolj se je uveljavil na pesniškem, glasbenem in gledališkem področju, v zadnjem času pa tudi v književnosti. Obstaja uradna romska abeceda, vendar je v večji meri ne uporabljamo, uporablja se pisava knjižnega jezika države, v kateri Romi živimo.

Romski jezik je temeljna osnova, ki jo je romski narod prinesel seboj iz domovine Indije. Zapisovanje romskih dialektov se je začelo šele v zadnjih desetletjih. Izdajajo se slovarji, učni pripomočki ter knjige in revije v romščini.

Obrti in poklici Romov – nekoč

V preteklosti so se Romi na Dolenjskem preživljali tudi z drobljenjem gramoza in delom v kamnolomih, z nabiranjem zelišč itd. V Prekmurju so, poleg brušenja nožev in kovaštva, pogosto pomagali kmetom pri kmečkih opravilih. Gorenjski Sinti so bili znani kot godbeniki in upravljalci vrtiljakov v potujočih zabaviščih.

Romski poklici in umetniške veščine v preteklosti: zdravilci, jasnovidci oz. vedeževalci, kovači, trgovci, prekupečevalci s konji, dreserji živali (npr. krotilci medvedov – mečkarji), glasbeniki in zabavljači ...

Give them a chance!

(KAKO JE DANES ?)

Iz zgodovine Romov

Redko katero ljudstvo je bilo tako prezirano, zasmehovano, preganjano, osovraženo in tako nerazumljeno kot ravno Romi. Nečloveško ravnanje z Romi je vse do danes ostalo prej pravilo kot izjema.

»Proticiganski zakoni« so predstavljali zakonsko podlago preganjanju Romov. Za ulovljene in ubite Rome so bile razpisane nagrade.

V obdobju avstro-ogrskih vladarjev Marije Terezije in Jožefa II. se je proces asimilacije Romov zelo zaostрил. Prepovedano je bilo nomadsko življenje, preseljevanje iz kraja v kraj, opravljanje romskih tradicionalnih poklicev, medsebojno sklepanje zakonskih zvez in raba romskega jezika.

Najprej so prepovedali opravljanje obrti in poklicev, s katerimi so se preživljali, nato pa so se začeli širiti predsodki, da nočejo delati, so leni, nimajo delovnih navad... Odraz tega se čuti ponekod še danes. Mnogim Romom je znana izkušnja romskega holokavsta iz druge svetovne vojne – Porrajmos, številni pa so bili odgnani na prisilno delo ali v koncentracijska taborišča. Stereotipne predstave o nomadskem ljudstvu, ki se ne more ustaliti in zgolj krade, so napačne, saj so bili k pogostim selitvam Romi velikokrat primorani.

Posledice so opazne tudi v današnjem času!

(STRAH PRED INŠTITUCIJAMI, UNIFORMAMI, NEZAUPANJE)

Religija – verovanja

Romi so vedno sprejeli religijo skupnosti, v kateri so živeli, ker so se tako želeli izogniti religioznim preganjanjem in si pridobiti naklonjenost tam živečega prebivalstva. Kljub temu pa so zadržali tudi nekatera lastna verovanja.

Romi v vzhodnoevropskih državah častijo Kali Saro – črno Saro, v nekaterih balkanskih državah (Srbija) pa častijo paralelno žensko božanstvo Bibi, ki je menda istega izvora, kar kaže na to, da so Romi v Indiji slavili Šivin kult, za katero je značilno čaščenje ženskega božanstva.

V Sloveniji je večina Romov katoliške veroizpovedi. Slovenski Romi romajo v različna romarska središča. 15. avgusta za praznik Marijinega vnebovzetja prekmurski Romi romajo v Turnišče. Ob velikem šmarnu na Brezje, v baziliko Marije Pomagaj, pa morda že sto let množično romajo tudi Romi iz različnih krajev Dolenjske in Bele krajine. Po neuradnih podatkih živi v Mariboru in okolici več kot 3000 Romov. Večina tamkajšnjih Romov je islamske veroizpovedi.

Romske navade in običaji

Najpomembnejši in najštevilnejši običaji v romski skupnosti so tisti, ki se vežejo na rojstvo, poroko in smrt. Ko govorimo o romskih običajih, ne smemo pozabiti romske raznovrstnosti. Le nekaj običajev je enakih vsem Romom, ki še sledijo tradicionalnemu življenju, obstajajo pa seveda številni običaji, po katerih se med seboj razlikujejo skupine ali celo družine. In to tako, kakor se razlikujejo običaji prebivalstva od območja do območja, na katerem Romi živijo. Poleg tega ne gre pozabiti, da večina Romov ne živi v skladu s tradicionalnim življenjem in ne ohranja ali celo ne pozna več »starih« običajev.

Veliko vlogo pri prenašanju običajev iz roda v rod je imela oz. ima babica – PHURI DEJ. Bila je zelo

Give them a chance!

spoštovana, upoštevana, vsi do jo prosili za nasvete, bila je zelo modra, imela je izkušnje. Kar je povedala, se je moralo upoštevati.

Romi so zelo vraževerni.

Nosečnice uživajo med Romi posebno pozornost in skrb cele skupnosti.

Identiteta Romov je med drugimi vidna tudi v kulinariki in v povezanosti romske družine.

Rom – zakaj ne Cigan?

V skladu z dogovorom na prvem svetovnem kongresu Romov leta 1971 v Londonu, se uradno uporablja izraz Rom. Romska himna »Gelem, gelem« in lastna zastava pa so postali simboli za medsebojno povezanost.

ROM; KALE; SINTI; MANUŠA ROMALES

Podskupine: imena izvirajo iz poklicev ali geografske razširjenosti, pokrajin ali veroizpovedi. (Lovari, Gurbeti, Kalderaši, Čergaši, vlaški Romi ...)

Znani Romi

Večina Romov je ustaljenih, med njimi najdemo umetnike, poslovneže, politike, akademike itd. Slavne osebe z romskimi koreninami!

Romska kultura

Glasba in ples sta prvini romske kulture, ki sta, kljub odporu do Romov, očarali ves svet. V Evropi so se začeli zanimati za romsko glasbo koncem 18. in v začetku 19. stoletja. Rome so vabili na svoje dvore in ker so tam ustvarjali številni klasični glasbeniki, je romska glasba posredno vplivala tudi nanje in se kazala v njihovem delu. Kulturno okolje vpliva na glasbo Romov in nasprotno, romska glasba vpliva na neromsko glasbo. Franz Liszt je dober primer iz zgodovine glasbe, madžarska "ciganska" glasba je bila navdih njegovim Madžarskim rap-sodijam. Edinstveni romski glasbeni slog najdemo tudi v srednjeevropski in judovski glasbi, flamenku ter plesni in jazz glasbi, prav tako pa je romska glasba vplivala na skladatelje, kot so Liszt, Bizet, Brahms, Verdi, Rahmaninov, Bartók in mnogi drugi.

Ko Romi začnejo muzicirati, nastane iz tega romska glasba. Temu so primerne različne in številne glasbene smeri in stili, ne le madžarska glasba ali španski flamenko, temveč tudi Sinti-swing in jazz v stilu Djanga Reinhardta ali romskih pihalnih godb z Balkana. Veliko znanih romskih glasbenikov se nikoli ni naučilo brati not, tudi komponira se po posluhu. Odprtost do novega vodi do tega, da se elementi popularne glasbe mešajo s tradicionalnimi in se ustvarjajo novi stili.

Ustno pripovedništvo Romov

Pripovedništvo ima dolgo in bogato tradicijo. Skozi stoletja so se zgodbe, in s tem jezik Romov, prenašale iz roda v rod. Romi v zgodovini za seboj niso puščali pisane literature, saj so bili pretežno nepismen narod. Bili pa so izvrstni pripovedovalci zgodb in legend ter pesmi, ki so jih praviloma zapisovali drugi. V novejšem času je znanih kar nekaj romskih literarnih avtorjev: Rajko Šajnovič, Jožek Horvat-Muc, Romeo Horvat-Popo, Slobodan Nežirovič, Jelenka Kovačič, Zalika Cener, Jože Livijen, Marina in Madalina Brezar, Mladenka Šarkezi ... Izrednega pomena za informiranje in ohranjanje romskega jezika so tudi publikacije in dela, ki

Give them a chance!

jih izdajajo romska društva ali posamezniki.

Podoba Romov

Znano je, da je podoba Romov v medijih napačna, izkrivljena in izmišljena nerealna, predstavljeno je veliko laži o Romih. Romski mediji imajo oz. imamo zelo pomembno vlogo pri informiranju in odpravljanju predsodkov, kakor tudi pri ohranjanju jezika in identitete.

Na področju informativne dejavnosti je opazen velik premik pri pripravi in predvajanju radijskih in televizijskih oddaj za Rome, ki jo pripravljajo Romi sami.

V okviru nacionalne RTV SLO se od decembra 2007 na nacionalnem radiu predvaja tedenska romska oddaja »Naše poti – Amare droma«. Od marca 2008 je na sporedu prvega programa nacionalne televizije vsakih 14 dni 15-minutna oddaja z naslovom »So vakeres? – Kaj govoriš?«.

Romic

Od leta 2003 deluje Romski informativni center – ROMIC, ki je v začetku leta 2008 pridobil lokalno radijsko frekvenco za območje Murske Sobote z okolico, 97,6 MHz.

Romski prazniki

8. april, 2. avgust, 5. november

Kje najdemo informacije o Romih

Literatura o Romih

8. april svetovni dan Romov

8. april 1971 je za Rome po svetu zelo pomemben datum. Takrat so se sestali Romi na prvem romskem kongresu v Londonu. Za himno našega naroda je bila izbrana pesem Djelem, djelem. Dobili smo tudi našo modro-zeleno zastavo z rdečim kolesom, ki simbolizira naše tisočletno potovanje iz Indije. V veljavo je stopila beseda Rom, ki v slovenskem prevodu pomeni človek. Te tri stvari tesno povezujejo Rome po celem svetu in se tudi na ta način krepi naša kultura in identiteta.

2. avgust mednarodni dan spomina na romske žrtve genocida

V romsko in tudi svetovno zgodovino se je kot eden najbolj usodnih datumov zapisal 2. avgust. Prav v noči z 2. na 3. avgust leta 1944, so nacisti v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau na Poljskem uničili »Zigeunerlager«. V tej noči so usmrtili 3000 Romov in Sintov. Na predlog mednarodnih romskih združenj se v Evropi 2. avgust označuje kot mednarodni dan spomina na Rome, žrtve genocida.

5. november – svetovni dan romskega jezika

5. november so predlagali zato, ker je na ta dan leta 2008 bil prvič predstavljen romsko-hrvaški in hrvaško-romski slovar. V Sloveniji imamo kar nekaj slovarjev, pa tudi učnih pripomočkov za učenje in pravil romskega jezika kot materne jezika (pravopis, abecednik ...).

Give them a chance!

KAZALO VSEBINE

1. O PROJEKTU	5
2. PREDSTAVITEV PROJEKTHNIH PARTNERJEV	11
3. MANIFEST UČEČIH SE ROMOV	31
4. PRIROČNIK ZA IZVAJALCE STROKOVNEGA USPOSABLJANJA IZOBRAŽEVALCEV ODRASLIH, KI POUČUJEJO ODRASLE ROME	45
5. PRISPEVKI	113

LJUDSKA UNIVERZA LENDAVA
NÉPI EGYETEM LENDVA

PUČKO
OTVORENO
UČILIŠTE
ČAKOVEC
CENTAR ZA
CILJANOVO
UČENJE

UZOR

Zveza Romov Slovenije

PROJEKTI PARTNERJI / PROJEKT PARTNEREK / PROJECT PARTNERS

Erasmus+